ALEXANDRA DAVID-NÉEL

În inima Munţilor Himalaya

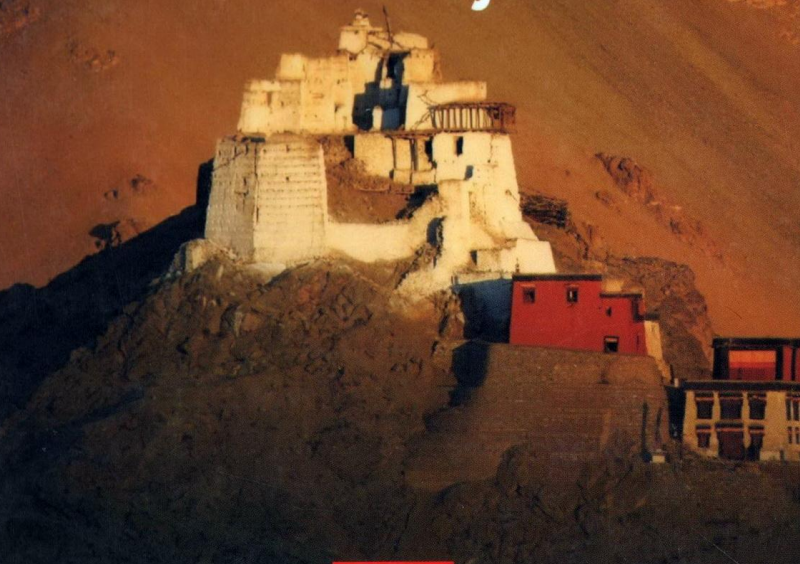

POLIROM

HEXAGON

ALEXANDRA DAVID-NÉEL (1868-1969) a fost o exploratoare franco-belgiană. După o primă călătorie în India la vârsta de 23 de ani și după o scurtă carieră de solistă de operă și jurnalistă, se dedică studiului religiilor orientale. Între 1911 și 1946 face mai multe călătorii în Asia. Este renumită pentru vizita sa în Lhasa în 1924, când orașul le era interzis străinilor. A scris peste 30 de cărți despre religia orientală și jurnale de călătorie: *Voyage d'une parisienne à Lhassa* (1927), *Mystiques et magiciens du Tibet* (1929), *Le Lama aux cinq sagesses* (1935), *Les enseignements secrets des bouddhistes tibétains* (1951).

Alexandra David-Néel, *Au Cœur des Himalayas. Le Népal*

© 1978, Editions Pygmalion, département des Editions Flammarion, Paris
© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Kodym/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

DAVID-NÉEL, ALEXANDRA

În inima Munților Himalaya / Alexandra David-Néel; trad. de Mira-Maria Cucinschi. – Iași: Polirom, 2014

ISBN 978-973-46-4196-3

I. Cucinschi, Mira-Maria (trad.)

821.133.1-992=135.1
913(515)(0:82-992)

Printed in ROMANIA

ALEXANDRA DAVID-NÉEL

În inima Munţilor Himalaya

Nepalul

Traducere de Mira-Maria Cucinschi

POLIROM
2014

Cuvânt-înainte

În zilele noastre, câteva automobile traversează hurducându-se regiuni care până mai ieri nu se puteau parcurge decât în palanchin sau, maiestuos, în spinarea unui elefant ori pur și simplu pe jos, și am putea fi tentați să credem că, odată cu această schimbare a mijloacelor de locomoție, cu acest „progres" care se manifestă printr-o larmă obraznică de motoare și de claxoane, a apărut o schimbare de același fel în mentalitatea populațiilor implicate. Am fi departe de adevăr. În Orient, noile forme de vehicule, de locuințe, de îmbrăcăminte sau noile moduri de trai nu prea influențează fondul solid, aproape imuabil, al mentalităților indigenilor, apărut ca urmare a unor influențe milenare și întreținut de acestea.

De altfel, așa se întâmplă pretutindeni în Asia, în special în țările îndepărtate, pe care poziția lor geografică le menține în izolare. O astfel de țară este Nepalul, bine adăpostit între pliurile lanțurilor himalayene, între Tibet și India.

Apropierea geografică de aceasta din urmă a creat, între Nepal și India, legături numeroase și foarte vechi pe care similitudinea situației lor politice, sub tutela britanică (din 1816), le-a întărit și mai mult în timpurile moderne.

Instaurarea unui guvern hindus autonom[1] și multiplele schimbări de ordin social care vor urma nu pot să nu aibă repercusiuni asupra Nepalului. Rămâne de văzut de ce natură vor fi acestea. Nepalul, „zid de apărare al ortodoxiei hinduse",

1. Aceasta a pus capăt tutelei britanice asupra Nepalului.

cum îi place să se numească, se va lăsa oare antrenat în siajul Indiei în curs de „modernizare" sau, din contra, va reacționa împotriva tendințelor „progresiste" care se manifestă la frontierele sale? Viitorul ne va lămuri asupra acestui aspect, dar, oricum, va fi imposibil să înțelegem cum se cuvine evenimentele care se vor produce aici dacă vom ignora terenul religios și social de unde se vor naște ele.

O călătorie în Nepal, o întâlnire cu istoria și cu populația sa vor fi o inițiere utilă în acest sens. Prezenta carte are exact scopul de a oferi această ocazie cititorilor săi.

MUNȚII KAILAS
Lacul Manasoravar
MUNȚII HIMALAYA
SIMLA (2300m)
Khachi
Rabti
Kapilavasthu
Gorka
Magakot
Nagkot
Patang
Gosainthon
Brahmaputra
GAURISANKAR
KATMANDU (1500m)
Bhatgaon
Sissagiri
Bhujnpedi
Jortawa
EVEREST (8840m)
KANGCHENJUNGA
DARJILING
TIBET
NEPAL
SIKKIM
BHUTAN
BENGAL
BIRMANIA
Delhi
Calcutta
INDIA
Golful Bengal
TIBET
SIKKIM
INDIA

CAPITOLUL I

Trenul care a traversat în ritmul unei țestoase câmpiile din nordul Indiei se oprește lin, ca un animal obosit, în fața unei mici gări. Îndărătul unui văl de praf pe care îl aurește soarele în asfințit se zăresc, dincolo de o barieră, un grup de culi și o vechitură de ricșă.

Sunt așteptată. Sigur că mi-ar fi plăcut mult mai mult să sosesc aici absolut incognito, dar Nepalul, puțin cunoscut în Occident, este un teritoriu mult mai strict interzis decât Tibetul. Slavă cerului, accesul mi-a fost permis! Și le datorez recunoștință prietenilor care s-au dat peste cap să-mi ușureze sejurul, oricare ar fi piedicile pentru libertatea mea care, prin forța lucrurilor, într-o asemenea țară, vor însoți eforturile lor.

Culii angajați să-mi transporte bagajele le iau pe umeri, în timp ce șeful lor mă însoțește până la ricșă. Nu prea mai avea rost să mă așez, căci bungaloul în care mă voi instala este foarte aproape de gară, dar grija pentru demnitatea mea nu-mi permitea, se pare, să fac acest scurt drum pe jos. Am fost deja informată că nu-mi voi întâlni gazdele, plecate în călătorie, dar că, din porunca lor, cina a fost pregătită și mă așteaptă. Absența stăpânilor nu a lăsat casa pustie, ea este plină

de numeroşii servitori cu care se împovărează în Orient toţi cei al căror rang social se ridică oricât de puţin peste cel al oamenilor foarte simpli.

Nu mi-am adus cu mine decât un singur servitor – un *bearer*, cum spun englezii, înţelegând prin acest termen un fel de valet de cameră –, dar, prin grija prietenilor mei, au fost angajaţi să mă însoţească un bucătar şi un *sweeper*. Rolul bucătarului este clar; cât despre *sweeper* (în traducere, în engleză, „măturător"), acesta este un om din casta cea mai de jos, un paria. El va mătura camerele şi împrejurimile casei mele – când voi locui într-o casă – în afara perioadelor când voi campa. Va putea să aducă şi alte servicii, cum ar fi de exemplu să taie lemne, dar sarcina sa principală, cea pentru care este special angajat, constă în a... constă în... e cam greu de spus, în a curăţa oalele de noapte, scaunele găurite în care se încastrează acestea şi alte ustensile pe care le voi folosi. Întrucât aceasta este o îndatorire care îl întinează pe un hindus, doar ultimii dintre oamenii din afara castelor, cei numiţi paria, pot să o îndeplinească.

Cu excepţia marilor oraşe din India, latrinele prevăzute cu apă curentă care deversează în canale nu există şi este curios că, deseori, în locurile unde acest sistem ar putea fi introdus, englezii preferă să rămână la vechiul obicei al scaunelor găurite, pe care le numesc „comode". Îi invit pe amabilii mei cititori să nu-i ia în râs pentru aceasta, mai ales că acum vreo cincizeci de ani aceeaşi mobilă se numea în Franţa *garde-robe*.

Îmi cer scuze pentru această digresiune fără însemnătate și oarecum nepotrivită, dar, cum *sweeper*-ul va reapărea în povestea mea, este util să lămuresc cititorul de pe acum în privința situației acestui umil personaj.

Bearer-ul meu este un băiat de familie bună, orfan, pe care rudele sale apropiate l-au deposedat de moștenire. De origine tibetană, el știe la un nivel acceptabil engleza, nepaleza și hindi și se află în slujba mea deja de mai mulți ani. Numele său este Passang.

În timp ce iau cina, Passang îmi pregătește patul de campanie. Casa în care mă găsesc nu duce lipsă de paturi, dar îmi displace să folosesc un pat în care au dormit și alții. Voi semnala în treacăt, cu titlu informativ, că această atitudine a mea mi-a adus respectul hindușilor de castă pură, dar, în același timp, trebuie să remarc că, încetul cu încetul, ei înșiși devin din ce în ce mai puțin stricți în ceea ce privește vechile lor practici.

A doua zi, după un mic dejun frugal – două ouă și două banane –, odată cu ivirea zorilor, pornesc la drum.

Întotdeauna o plecare este o promisiune de aventură și astfel o consider și eu pe aceasta, care mă va conduce într-o țară unde nu-mi propusesem niciodată să merg. O dată în plus destinul maliții os m-a purtat pe neașteptate acolo unde a dorit el.

Vehiculul care mă va purta este un pat. Da, chiar un pat, pe legea mea, un pat în stil indian, adică un cadru cu picioare foarte scurte, cu fundul făcut din chingi; peste acestea îmi întind așternutul: o rogojină și cuverturi. În cele patru colțuri ale acestui pat sunt prinse tije

de bambus care susţin o pânză ce formează acoperişul, de unde atârnă perdele. Seamănă cu o pânză de protecţie împotriva ţânţarilor, cu singura diferenţă că ţesătura din care este făcută e stambă în loc de tul. Acest acoperiş şi aceste perdele mă vor proteja de soare şi-mi vor permite să mă izolez ca să dorm, dacă mă va lua somnul în timpul călătoriei. Am fost de altfel înştiinţată că această etapă va fi lungă.

Legănatul pe care purtătorii îl imprimă adăpostului meu predispune fără îndoială la somnolenţă, dar, pentru moment, sunt „doar ochi şi urechi". Ţin perdelele date în lături şi privesc peisajul şi pe rarii trecători.

În ajun, traversând Gangele la Digha Ghat, pe o vreme bună şi un cer palid care învăluia totul cu o lumină blândă, am avut o senzaţie minunată de uşurare; mi se părea că nişte haine grele care mă încorsetaseră până atunci tocmai căzuseră de pe mine, lăsându-mă să respir în voie. Mai multe luni de şedere la Calcutta şi modul de viaţă, oricât de puţin monden, care mi-a fost impus acolo m-au obosit. Acum, firea mea sălbatică înnăscută jubilează presimţind apropierea de junglă.

De fapt, nu am ajuns încă în junglă. Urmăm un drum lung prin câmpie, mărginit de terenuri cultivate, parcă în continuarea peisajului monoton pe care l-am traversat cu trenul zilele trecute. Totuşi, la nord se zăresc, foarte departe, culmile înzăpezite ale Munţilor Himalaya, vechii şi veneraţii mei prieteni: îi salut cu căldură.

Călătoria pe un pat ridicat la doar patruzeci de centimetri deasupra solului nu este chiar o plăcere. Pânza

ce servește drept acoperiș vehiculului meu este așezată prea jos pentru a-mi permite să stau în capul oaselor; de voie, de nevoie, trebuie să stau întinsă, în timp ce picioarele cărăușilor, care merg în trap mărunt, ridică nori de praf ce se așază pe mine.

Pentru a încerca să mă protejez, m-am învelit într-o foarte lungă eșarfă de muselină de culoare galben-portocalie care face parte din costumul meu religios[1], pe care l-am luat din nou pentru această călătorie.

Înfășurată astfel, am impresia că semăn cu un cadavru pe care hindușii îl transportă spre câmpul de incinerare. La plecare, grădinarul bungaloului unde mi-am petrecut noaptea mi-a oferit flori și acestea, așezate pe corpul meu întins, îl fac să arate și mai macabru.

Orientalii nu pot lucra în liniște; ei au nevoie să-și ritmeze eforturile printr-un zgomot oarecare. Cărăușii mei îngână un fel de litanie dialogată care sună cam așa:

He! E he!
O o!
Ai he!
Hum hum!
Go o go!
He e!
Hai fa!
Hum hum!

1. Veșmântul asceților din India – *sannyāsins* sau *sadhous*. El nu are nicio formă specială și se distinge doar prin culoarea sa portocalie sau asemănătoare cu a somonului.

Nu garantez că ortografierea acestor sunete este fidelă; de altfel, nu recunosc nici un cuvânt hindi în tot acest zumzăit de silabe şi nici nu le găsesc vreun sens, dar, după spusele lui Passang, care vine în urma mea purtat într-un fel de hamac, litania ar însemna cu aproximaţie: „să mergem!", „să înaintăm!"

Probabil este o pură presupunere şi din partea lui, dar sensul e plauzibil.

De acord, dar ritmul şi tonul seamănă ciudat de mult cu cântecul funebru al arabilor din Tunis când duc mortul la groapă...

Din când în când, cărăuşii îşi exprimă oboseala printr-un fel de rugi arzătoare adresate lui Rama, avatar al zeului Vishnu.

— Rām! Rām! exclamă ei, adăugând câteodată la numele eroului divin pe cel al soţiei sale:

— Rām! Rām! Sīta Rām!

Este limpede, în jurul patului-vehicul în care mă deplasez plutesc reminiscenţe funebre. Hinduşii îşi conduc către rug coreligionarii morţi strigând: „Rām! Rām!".

Mă aştept să-i aud pe oamenii mei spunând: „Hari bole! Bole hari!", un alt apel către Vishnu-Hari care răsună în timpul funeraliilor.

Totuşi, lucrurile nu merg chiar până acolo şi cărăuşii mei îşi reiau mai puţin îngrijorătoarea litanie:

He – e – he!
O – o!
Ai – he!
Hum – hum!

Zgomotul lor monoton, de pisică torcând, și legănatul produs de mișcările lor își fac în cele din urmă efectul: sunt cuprinsă de somn.

Când mă trezesc, suntem deja în regiunea ierburilor uriașe: „ierburile cu tigri", cum li se spune pe aici.

Această regiune joasă, mlăștinoasă, care se întinde la poalele Munților Himalaya are o proastă reputație, de cuib al malariei și adăpost al animalelor periculoase. Se vânează aici nu doar tigri, ci și rinoceri, elefanți și alte animale mari.

Ca măsură de precauție, înainte de plecare, am luat și eu și le-am dat și lui Passang și celor doi servitori câte un comprimat de chinină. Cât despre tigri, este foarte puțin probabil să zărim vreunul. Caravana mea este formată din douăzeci de hamali, plus opt oameni care mă poartă cu rândul și încă opt care duc, tot pe rând, hamacul lui Passang și pe cel al bucătarului. *Sweeper*-ul merge pe jos, întrucât culii, care aparțin unor caste superioare în comparație cu a lui, nu ar fi de acord să-l ducă. Nicio fiară, în afară de cazul în care ar fi lihnită de foame, nu ar înfrunta un grup atât de numeros. De altfel, trebuie să ajungem înainte de căderea nopții la bungaloul unde voi poposi. Cel puțin așa indică programul călătoriei mele. Doar că programele contează prea puțin în Orient; am trăit de multe ori această experiență.

Ieșind din ierburile înalte, urmăm albia unui râu secat în această perioadă. Cărăușii noștri merg încet printre bolovanii mari și blocurile de piatră pe care le-au antrenat în drumul lor apele torențiale în sezonul ploios.

Ei se clatină mereu, aproape să cadă şi să mă scape din patul meu zgâlţâit în mod periculos. O astfel de aventură a trăit o cunoştinţă de-a mea, o *mahārani**, pe când scaunul său era purtat pe marginea unei prăpăstii. Din fericire, biata femeie a fost oprită de tufişuri în căderea sa de-a lungul unei pante abrupte şi nu s-a ales decât cu contuzii şi cu frumoasa sa rochie de mătase sfâşiată. În ce mă priveşte, eu nu risc să cad de sus, dar un contact dur cu bolovanii ar putea să-mi provoace mai mult rău decât a avut de suferit nobila doamnă.

Părăsind albia râului, intrăm într-o regiune muntoasă şi pătrundem printr-o pădure foarte deasă într-un fel de strâmtoare. Este o noapte splendidă, luminată cu generozitate de luna aproape plină. Dintr-un hăţiş de netrecut format din tufişuri şi ierburi înalte se ivesc copaci martirizaţi de înlănţuirea unor liane gigantice. Scăldat într-o lumină de un albastru argintat, acest peisaj exuberant capătă un aspect fantastic.

Bieţii mei cărăuşi nu sunt prea preocupaţi de decorul feeric ce-i înconjoară. Au mers din zori, făcând doar scurte popasuri pentru a mânca sau a bea. Sunt extenuaţi. Fiecare pas greşit le smulge câte un geamăt. Dacă ar fi bărbaţi din ţările noastre, s-ar auzi câte o înjurătură, dar ei s-au mărginit până la sfârşitul zilei să tot pronunţe: „Rām! Rām!", cuvinte care semănau din ce în ce mai mult cu nişte strigăte de disperare.

---

* Prinţesă hindusă (n. tr.).

Mai este încă mult până la bungaloul unde, după programul meu, se va termina prima etapă a călătoriei mele. Până acolo trebuie să străbatem pădurea, pădurea cu tigri, și e noapte...

Culii au aprins, în chip de torțe, ramuri de lemn cu rășină și scot urlete stridente. Focul și țipetele sunt menite să alunge fiarele sălbatice. Precum mulți credincioși, acești primitivi nu se lasă cu totul în grija Dumnezeului lor și, inconștient, simt nevoia să pună ceva și de la ei. „Rām! Rām!" este probabil ceva folositor, dar Rām poate fi departe, iar tigrul foarte aproape.

Luându-și aceste precauții, culii se conformează mașinal obiceiurilor curente, dar eu știu că nu prea le este frică. Conform credinței populare, fiarele sălbatice nu-i atacă niciodată pe *sannyāsin*-i* Nu știu ce cred în forul lor interior acești hinduși despre autenticitatea unei *sannyāsini* străine, dar eu port costumul galben-portocaliu-rozaliu al acestor asceți și asta li se pare suficient pentru a inspira respect seniorului tigru și pentru a fi protejați de prezența mea. Passang m-a informat pe deplin referitor la acest subiect, adăugând chiar și anumite detalii amuzante pe care le-a aflat în timpul unui popas, când stătuse de vorbă cu culii.

„Nu ne temem deloc", i-au spus ei. „Dacă un tigru s-ar arăta în drumul nostru, noi am ruga-o pe doamna *sadhu*[1] să vină în față să-i vorbească."

---

* Persoane care, în India, renunță complet la viața în lumea obișnuită pentru a trăi în deplină detașare și a se consacra în întregime obținerii Eliberării Spirituale (n. tr.).

1. Tehnic, există o diferență între *sadhu* și *sannyāsin*, dar neștiutorii de carte sunt puțin informați în acest sens.

Ce încântare să auzi asemenea lucruri în plină noapte, în pădurea năpădită de „ierburi cu tigri".

Aceşti indivizi uimitori nu glumesc. Ei ar acţiona cu siguranţă aşa cum au spus. Atitudinea lor ar fi determinată de tradiţii milenare şi de poveştile despre miracole cu care au fost hrăniţi încă din copilărie.

Cât despre mine... Eu, firește, aş trece în faţă şi aş merge, dacă nu „să vorbesc" cu tigrul, măcar să-l privesc. Ar fi oare un semn de curaj extraordinar? Nici pe departe. Nu ar fi decât un act dictat de raţiune. Sângele-rece este cea mai bună apărare în orice ocazie şi, din fericire pentru mine, ursitoarele m-au înzestrat din plin în acest sens. Debandada, fuga disperată a culilor ar lăsa cel puţin un om pradă monstrului, iar eu, mai puţin agilă decât ei, aveam toate şansele să fiu înhăţată prima. Este vorba despre mărime şi greutate. Pe de altă parte, am trăit prea mult în India pentru a nu fi fost influenţată de tradiţiile şi chiar de superstiţiile sale îndărătul cărora se ascund câteodată idei atât de fermecătoare. Mai degrabă decât înţeleptele mele raţionamente, probabil că ele m-ar face să repet maşinal gestul acelor *sadhu* care, în poveştile din vechime, merg „să vorbească cu tigrii".

Noaptea este friguroasă, m-am înfăşurat într-o pătură şi am tras perdelele palanchinului-pat.

O creştere a vociferărilor mă face să tresar; cărăuşii mei s-au oprit, punându-mă pe pământ. Am ajuns oare la destinaţie?... Dau perdelele în lături şi privesc...

Chiar în apropierea potecii, în pădure, zăresc un palat în ruine cu zidurile de un roşu sumbru, cu coloane

înalte și ferestre larg deschise. Viziunea nu ține mult. De fapt nu este decât un perete stâncos înalt, invadat de vegetație, căruia lumina clarului de lună și umbrele proiectate de frunziș i-au dat un aspect romantic. Și totuși, de ce strigă atât de tare culii? De ce oare s-au oprit? Nu am timp să mă informez, ne reluăm drumul printr-un defileu cu hățișuri care ne aduce din nou în albia pietroasă a unui râu secat.

Scurta viziune a palatului răsărind din junglă mi-a rămas întipărită în minte. Acele ruine imaginare aveau un aer impresionant de măreție... și de realitate în același timp. Să nu fi fost oare decât stânci? Va trebui să mă interesez. E posibil să existe cu adevărat câteva ruine, iar iluzia să se limiteze la dimensiunile exagerate pe care noaptea și starea mea de semisomnolență le-au atribuit acestora.

Mai târziu, panta devine abruptă și simt cum sunt purtată cu picioarele în sus și cu capul în jos. Această poziție inconfortabilă ia sfârșit în fața unei mici clădiri; am ajuns în sfârșit în locul unde îmi voi petrece noaptea sau, mai degrabă, cât a mai rămas din ea, căci este trecut de miezul nopții.

Luna ascunsă în spatele unui munte lasă în umbră împrejurimile casei, iar locul în care este așezată nu are nimic atrăgător – ar servi de minune ca decor unui bârlog de tâlhari într-o operetă.

De fapt, chiar sunt „tâlhari" în clădire. Casa e plină ochi de soldați nepalezi, care dorm cu toții la această oră. Zgomotul făcut de culi îi trezește însă pe unii, care vin să vadă ce se întâmplă.

Într-o încăpere, la etaj, găsesc trei bărbaţi, a căror lenjerie de pat elegantă mă face să presupun că sunt ofiţeri sau subofiţeri. Plini de politeţe, eliberează un colţ al camerei şi, cu o candoare amabilă, mă întreabă dacă îmi ajunge locul pentru a mă instala. Sugerez că mi-ar plăcea să rămân singură în cameră, iar ei, deşi mă consideră poate cam pretenţioasă, nu se arată deloc supăraţi şi îşi transportă paturile în încăperea vecină, mare, dar deja foarte înghesuită.

Supraveghetorul casei se oferă să-mi facă ceai, dar eu nu-mi doresc altceva decât să mă culc şi să dorm.

Camera care mi s-a oferit este curată, dar prea generos ventilată în această noapte răcoroasă; uşile nu se închid, iar ferestrele, dintre ale căror geamuri mai şi lipsesc, sunt larg deschise către jungla întunecoasă. Ramuri de copaci bătute de vânt râcâie un zid, undeva în apropiere, o haită de şacali scheaună, iar soldaţii, vecinii mei, au început să sforăie de cealaltă parte a peretelui. Cunosc unii „Tartarini" care ar considera călătoria mea „o mare aventură", dar eu am o apreciere mai modestă asupra ei.

Trezire în zori, foarte alertă. Repetare a meniului din ajun pentru micul dejun – două ouă, două banane –, şi la drum.

În locul patului în care am călătorit în ziua anterioară mi s-a oferit o veritabilă lectică. E o cutie mare de lemn prevăzută cu uşi glisante pe ambele părţi. În această cutie nu mai sunt obligată să stau culcată; înălţimea acoperişului este suficientă pentru a-mi permite să stau

așezată cu picioarele încrucișate după moda orientală sau cu picioarele întinse și cu spatele sprijinit de peretele din spate al vehiculului. Acest minimum de confort are însă și un dezavantaj; nu pot vedea peisajul decât prin ușile laterale ale cuștii mele. Păcat, căci ținutul pe care îl descoperim este cu adevărat foarte frumos. Traversăm sau zărim în depărtare destul de multe cătune și câteva sate mai mari răsfirate printre pâlcuri de copaci și câmpuri cultivate.

Drumul este destul de circulat. Trecătorii sunt țărani nepalezi sau indieni. Întâlnesc doi *sadhu* din secta lui Bhairavi* purtând tridente de fier și câte o tărtăcuță drept recipient de apă. Acesta este tot bagajul lor. Au o claie enormă de păr încâlcit, iar fața le este mânjită de cenușă. Sunt doi masculi robuști cu o înfățișare nu prea binevoitoare; merg cu repeziciune și curând ne și depășesc.

Mai târziu, aud murmurându-se în spatele meu formula arzătoare comună printre hinduși:

— Shiva! Shiva!...

Mecanic, o completez continuând cu voce tare:

— Maha Dēva („Zeule Mare").

Discipolul lui Shiva înaintează atunci câțiva pași și mă privește prin ușa lecticii pentru a vedea cine a vorbit. Este un nepalez la vreo treizeci de ani, curat îmbrăcat, după moda gentlemenilor din zonă, cu un pantalon de

* În hinduism, Bhairava este un avatar al zeului Shiva, de fapt cea mai violentă manifestare a acestuia, fiind asociat cu anihilarea totală (n. tr.).

tip european şi o cămaşă roz ale cărei poale atârnă deasupra acestuia. Peste cămaşă a îmbrăcat, din cauza răcorii, o vestă de mătase de culoare maro cu reflexe aurii. Poartă o umbrelă şi o mică geantă de voiaj.

Mă priveşte o clipă, cu un aer mirat, apoi mă întreabă în limba engleză:

— De ce aţi spus „Maha Dēva"?

— L-aţi invocat pe Shiva, iar eu am completat invocaţia aşa cum fac adesea prietenii mei hinduşi, numindu-l „Mare Zeu". Nu este oare Shiva Marele Zeu?

— Este; şi locuieşte în ţara noastră, e protectorul ei... Dar dumneavoastră nu puteţi şti nimic despre asta.

Tonul său atotştiutor şi impertinent mă face să-i răspund:

— Se pare că ştiu... De altfel, vă înşelaţi, poate că Shiva este protectorul vostru, dar el nu locuieşte în Nepal. Sălaşul său este pe muntele Kailas, iar Kailas e în Tibet, şi nu în Nepal.

Mă amuză să-mi bat joc de acest nătărău plin de importanţă şi continui:

— Să nu vă întristeze lucrul acesta. Shiva este peste tot. Iată, el este în copacul acela din faţa dumneavoastră... El *este* acel copac, doar că nu sunteţi în măsură să-l vedeţi.

Îmi imaginez cât trebuie să-l fi vexat. Vorbeşte corect engleza. Este probabil un funcţionar, angajat în administraţie prin India, sau un comerciant care merge să-şi vadă familia rămasă în Nepal.

Rămâne tăcut câteva secunde, mergând în dreptul lecticii.

— Sunt *sadhu* care spun asta, reia el.

Apoi, cum ridică ochii pentru a mă vedea mai bine, observă culoarea veșmântului meu, ascuns parțial de o cuvertură pe care am întins-o peste mine.

— De ce sunteți îmbrăcată ca femeile noastre *sadhu*? mă întreabă el aproape înfuriat.

— Sunt o *sadhu* budistă.

— Dar sunteți o străină... Vi s-a permis să intrați în Nepal?...

— Da.

Figura sa se întunecă și mai mult.

— Este incredibil! Barbarii nu ar trebui lăsați să pătrundă în țara noastră.

Deși limba engleză pare să-i fie familiară, acest individ nerușinat nu a folosit cuvântul *foreigner*, care semnifică în engleză „străin", ci termenul indian *mlechha*, care desemnează un barbar, adăugând și o nuanță de dispreț. *Mlechha* nu este doar un necivilizat, ci și o ființă josnică.

Iată un prim specimen puțin agreabil dintre indigenii acestei țări. Am început bine.

— Nu știți oare că, pentru noi, dumneavoastră și semenii dumneavoastră sunteți niște barbari vrednici de dispreț? Aveți obiceiuri sălbatice și sunteți murdari.

Replica mea îl lasă pe netrebnicul individ fără replică pentru câteva secunde. El continuă totuși să meargă pe lângă lectica mea. Apoi, dintr-odată:

— Cu ce treabă mergeți în Nepal? întreabă el.

Tare m-ar tenta să-i răspund că asta nu-l privește și să închei dialogul, dar, în fond, acest tip neplăcut de indigen este interesant de studiat, așa încât îi răspund:

— Mă voi întâlni cu nepalezi distinși și învățați care nu sunt niște *mlechha* și voi discuta cu ei.

— Despre ce?

— Despre lucruri pe care nu le cunoaşteţi şi pe care nu le-aţi putea pricepe.

— Poftim?... Sunt un BA! protestează el plin de indignare.

BA, *Bachelor of Arts*, echivalează aproximativ cu baccalaureatul nostru.

Îngâmfarea individului este grotescă.

— Sunteţi BA, îi spun. Ei bine, ce nevoie aveaţi să deprindeţi ştiinţa acestor barbari englezi vrednici de dispreţ? Unii dintre eruditii dumneavoastră ar fi putut să vă înveţe lucruri mult mai interesante. Pe mine, de pildă, m-au învăţat... Şi cu acestea, adio.

Vorbăreţul începe o altă frază, dar eu întorc capul în cealaltă parte, fără să-i mai acord atenţie, iar el îşi urmează drumul, depăşindu-mă.

Xenofobii de acest fel sunt numeroşi în Asia. Unii, cei neinstruiţi, îşi arată prosteşte ura făţişă, alţii, cu o educaţie superioară, ştiu să o disimuleze: aceştia sunt cei mai periculoşi şi se poate observa că cei mai profund ostili dintre ei sunt deseori oameni care şi-au făcut studiile în străinătate sau care au studiat în instituţiile de inspiraţie străină modernă ce există în ţara lor.

Am trăit prea mult în Orient ca să nu ştiu că străinii – fără excepţie de naţionalitate – s-au purtat deseori într-un fel care le-a atras aversiunea popoarelor în ţara cărora au pătruns cu forţa; totuşi, există în Orient un soi de xenofobie înnăscută care nu are nicio justificare concretă. De acest gen era aceea a nepalezului care tocmai îmi vorbise.

Sentimentul pe care străinul îl trezește la acești xenofobi nu este tocmai ură, ci mai degrabă o dușmănie instinctivă; cea care există între animale din specii diferite, pentru care exemplele curente sunt câinele și pisica[1].

Ne-am putea întreba dacă ideea întreținută de numeroși asiatici cum că străinul este un intrus indezirabil a cărui prezență este nefastă poate explica dușmănia lor, în lipsa vreunui motiv vădit de plângere, sau dacă, dimpotrivă, indigenul încearcă să-și explice această ostilitate instinctivă prin credința în influența malefică a străinului.

În timp ce reflectez la aceste idei, ajungem într-un sat numit Bhimpedi[2], unde ne și oprim. Mi se spune că trebuie să renunț la lectică pentru a-mi continua drumul într-un scaun de munte, căci palanchinul este prea greu și prea voluminos pentru a putea trece pe drumurile pe care urmează să le parcurgem.

Passang, care pe drum a vorbit cu oameni din partea locului, îmi comunică informațiile pe care le-a cules.

— Vom merge pe drumul pe care merg de obicei călătorii străini, îmi spune el. Nu doar cei occidentali, ci oricine nu este nepalez. E un drum dificil; trebuie traversate două trecători, iar urcușurile și coborâșurile sunt de fiecare dată extrem de abrupte. Astfel, călătorii

1. Faptul că există câini care se înțeleg cu pisicile nu infirmă regula aproape generală. Aceste relații amicale provin din circumstanțe excepționale.
2. În timpul sejurului meu în Nepal, se lucra la drumul de la calea ferată până la Bhimpedi, pentru a-l face carosabil. În prezent el este practicabil pentru vehiculele automobile în sezonul uscat.

văd cât de restrictiv este accesul în Nepal. Asta va face să le piară orice idee de a-l invada. Există însă o altă cale de acces printre munți. În loc să traversăm cele două trecători înalte, putem urma cărările care le ocolesc șerpuind în văi. Țăranii din regiune parcurg aceste drumuri pe jos, dar le este interzis, sub amenințarea pedepsei cu moartea, să călăuzească vreun străin pe acest drum.

E o problemă ce trebuie investigată mai târziu.

Scaunul care mă așteaptă este asemănător tuturor celor folosite în Munții Himalaya. Se numesc *dandi*. *Dandi*-ul este un fotoliu mic așezat într-o structură ușoară de bambus acoperită cu pânză ceruită. În mare, seamănă cu o cadă de baie în care a fost așezat un jilț. În spatele și în fața acestui vehicul este atașat câte un baston montat pe un pivot; acesta din urmă permite trecerea cu ușurință prin curbele bruște pe cărările de munte. Fiecare baston este sprijinit pe umerii a doi oameni sau, mai modest, ai unuia singur când se traversează o câmpie. Cât despre călător, acesta se deplasează la înălțime, deasupra capetelor cărăușilor, poziție extrem de favorabilă pentru a admira ținutul pe care îl traversează.

Urcăm acum un munte abrupt pentru a ajunge la trecătoarea Sissagouri. Câteva serpentine atenuează cumva, ici și colo, panta cărării, dar o bună parte din parcurs este urcuș pieptiș. Un mic fort a fost construit lângă trecătoare. La câțiva pași de el, drumul care mărginește hăul de o parte, iar de cealaltă aproape atinge coasta stâncoasă a muntelui nu permite călătorilor să treacă decât unul câte unul. O gheretă plasată în acest

loc adăpostește o santinelă cu pușca în mână. Rolul său este să împiedice trecerea oricărui individ considerat suspect.

Puerilitatea micului fort și a santinelei în mica sa gheretă te face să zâmbești, dar indigenii de felul celui cu care am discutat în timpul dimineții sunt, probabil, extrem de mândri de aceste lucrări de apărare ce asigură inviolabilitatea teritoriului lor.

Din vârful trecătorii, se întinde o priveliște maiestuoasă de lanțuri de munți ce se întrepătrund, apoi coborârea începe brusc, mai scurtă și mult mai puțin abruptă decât urcușul.

Regiunea pe care o traversăm apoi este încântătoare, dar nu oferă nimic special. Ne întâlnim cu mulți oameni, mulți dintre ei cu poveri în spate.

În față văd sosind trei femei purtate în *dandi*-uri asemănătoare cu al meu. Nu li se zărește aproape decât capul ieșind dintr-o grămadă de stofe bufante. Se dau jos, așa încât le pot examina sumar. Costumul lor denotă bogăție. Poartă rochii de satin: prima albastră, a doua roz și a treia verde pal. Fustele lor ar putea fi făcute din zece-cinsprezece metri de material sau chiar mai mult. E greu să evaluezi metrajul stofei pliate și repliate care formează pe pântecul lor un balon enorm și dizgrațios. E o modă veche pe cale de dispariție. Pe corsajul lor din brocart galben brodat cu aur este drapat neglijent câte un șal.

O abundență de bijuterii completează această toaletă: mai multe coliere, brățări care acoperă tot antebrațul, cercei enormi, un inel în nas și pietre prețioase inserate

în nări. Una dintre femei este deja în vârstă şi niciuna nu e frumoasă. Lipsa servitorilor care să le escorteze mă face să mă îndoiesc că aparţin înaltei societăţi sau chiar că ar fi doar soţii de negustori înstăriţi. Şi unele, şi altele ar trebui să fie însoţite de servitoare. Înclin să cred că aceste trei femei elegante ar putea fi curtezane bine întreţinute, cum există destule în India şi, probabil, şi în Nepal.

Aproape de locul unde femeile s-au dat jos din *dandi* se găseşte un templu sau, mai degrabă, trei temple apropiate construite pe aceeaşi linie. Au o formă deosebită, semănând cu trei clopote mari aşezate pe socluri. Cărei divinităţi îi sunt conscrate nu voi şti, căci nu mă hazardez să intru. Nepalezii sunt şi mai fanatici decât hinduşii în ceea ce priveşte accesul în templele lor, iar conversaţia mea cu individul pe care l-am întâlnit pe drum mi-a dat o idee despre sentimentele lor faţă de străini.

Cele trei baloturi strălucitoare, adică cele trei călătoare, se înghesuie pe uşa strâmtă din soclul unuia dintre cele trei temple-clopot. Oricare ar fi condiţia lor socială, casta căreia îi aparţin le permite, evident, să intre acolo.

Chiar dacă ideea, ofensatoare din punctul nostru de vedere, pe care mi-a produs-o înfăţişarea lor este justificată, pentru zeii hinduşi comportamentul lor nu are nimic care să fie extrem de condamnabil. Conform codului lor, femeia căsătorită este obligată să fie absolut fidelă soţului său, în timp ce aceea care nu e căsătorită este liberă, iar relaţiile sexuale, în sine, nu sunt considerate

un păcat. Fără îndoială, femeia căsătorită, cu obligațiile sale, se bucură de un respect deosebit, de care vânzătoarea de voluptăți este lipsită, dar, în timp ce prostituata vulgară este disprețuită pe față, atitudinea față de anumite curtezane artiste este cu totul diferită: muziciene, cântărețe sau dansatoare talentate, bogate datorită generozității amanților aleși și care trăiesc după un întreg ansamblu de reguli. Odinioară, în India, ca de altfel și în Grecia, unele dintre ele erau cultivate, casele lor erau frecventate de intelectuali și existau chiar femei de rang înalt care nu ezitau să le primească în casa lor. Un exemplu ar fi Ambapali, care a devenit discipola lui Buddha după o conversație cu el în care a dat dovadă de inteligență și de cunoștințe filosofice. Aceste Aspasii asiatice par să fi devenit rare în zilele noastre. După câte mi s-a spus, cauza – sau cel puțin una dintre cauze – ar fi pătrunderea ideilor și moravurilor occidentale în societatea hindusă, lucru posibil, de altfel.

Oricum, fie că este curtezană elegantă și bine asigurată financiar sau mai puțin norocoasă, prostituată umilă, o hindusă nu atrage asupra ei furia zeilor și poate, în limitele pe care casta sa familială i le impune, să se apropie cu toată încrederea de altarele lor.

Mai departe întâlnesc doi copilași în voiaj: doi băieți care par a avea cel mult trei ani. Totuși, au fost considerați deja capabili să călătorească singuri. Nicio femeie nu-i însoțește. Fiecare stă așezat, cu picioarele încrucișate, într-un coș rotund atârnat la capătul unui băț de

bambus lung care se sprijină la mijloc pe umărul unui bărbat. Acest mod de a duce pachete este obişnuit în India şi în China, dar nu-l văzusem încă folosit pentru a transporta copii.

Cei doi băieţei, legănându-se în nacelele lor, unul în faţa cărăuşului şi celălalt în spatele lui, la înălţimea pulpelor acestuia, nu par deloc incomodaţi. Stau nemişcaţi, cuminţi şi chiar gravi, întorcând doar din când în când capul pentru a-i privi pe trecători. Impasibili, fără niciun surâs care să arate interesul sau amuzamentul şi fără nicio expresie de teamă, ei îşi ridică spre mine ochişorii lor negri de păpuşă vie atunci când *dandi*-ul meu îi depăşeşte.

Un nou urcuş, de data aceasta mult mai abrupt decât oricare dintre cele dinainte, pentru a ajunge în pasul Chandragiri. Cărăuşii mei sunt acum patru şi încă trei oameni merg pe lângă scaunul meu, gata să îl susţină dacă un pas greşit sau căderea vreunui cărăuş ar ameninţa să îl răstoarne.

Culii care îi urmează se servesc de bastoane grele, pe care le înfig la fiecare pas în nisipul negricios ce li se surpă sub picioare. Ei îmi amintesc de hamalii napoletani care urcau în acelaşi fel conul de lavă prăfoasă şi sfărâmicioasă al Vezuviului, purtând până la marginea craterului turişti aşezaţi în fotolii.

Am urcat şi eu acolo pe jos, fără niciun ajutor; atunci ce caut oare aici, inertă în acest *dandi*?... Mereu, ca peste tot în Orient, este vorba despre faptul că i-aş întrista pe oamenii amabili, dar plini de prejudecăţi, care mă

așteaptă dacă aș fi văzută că mă chinui să urc pe jos această pantă dificilă ca o sărăntoacă demnă de dispreț. Comportamentul meu „nedemn" ar avea repercusiuni asupra lor.

Priveliștea care îmi apare după trecerea pasului este incredibilă. Tot lanțul muntos înzăpezit al Himalayei se arată, formând un fundal foarte îndepărtat pentru valea centrală a Nepalului. Am putea spune chiar pentru întregul Nepal, căci, în afară de această vale, restul teritoriului nepalez nu prea e format decât din munți abrupți aproape în întregime pustii.

Cobor din *dandi* și rămân imobilă, fără cuvinte.

Timpul ține cu mine. Soarele orbitor imprimă barierei ciclopice de ghețari aspectul unei viziuni supranaturale. Piscurile care se ridică deasupra ei dau impresia unei oștiri formate din individualități conștiente și animate de voință, strânse laolaltă pentru a închide, în fața Indiei, drumurile Nordului misterios.

De altfel, chiar așa își și imaginează nepalezii acești munți. Pentru ei, fiecare dintre aceste piscuri este un zeu anume, toate au povestea lor fantastică, din vremuri când omul încă nu exista, și tuturor li se aduce un cult; se presupune că ele intervin în treburile ființelor care se nasc și mor la poalele lor; spiritele lor invizibile sau luând forme magice dau târcoale satelor, în care se și strecoară... Unii le-au întrezărit în zori sau în nopțile senine...

Cerul albastru întunecat pe care crestele albe trasează o linie fermă, imperioasă, anunță deja Asia Centrală:

Tibetul şi imensităţile solitare care se întind, mai departe, până în ţara unde anul nu numără decât „o singură zi lungă, o singură lungă noapte", pe care o cântă rapsozii dincolo de aceste zăpezi enigmatice pe care le privesc... care mă privesc...

Coborâm pe o potecă de coşmar, tăiată într-o pantă stâncoasă, şi mai abruptă decât cea pe care am urcat-o ultima dată. Ici şi colo au fost tăiate trepte în stâncă, dar peste tot în rest călătorul trebuie să înainteze sărind dintr-un bloc de piatră în altul.

Numeroşi culi greu împovăraţi urcă sau coboară acest extraordinar „drum mare". Catâri şi cai fără călăreţ, dar care poartă poveri, reuşesc cu greu să-şi ţină echilibrul. Niciodată, în cadrul spectacolelor noastre de circ, congenerii lor occidentali nu au reuşit performanţe mai uimitoare.

În sfârşit, ajungem în vale. Lângă un pâlc de copaci găsesc o trăsură care a fost trimisă să mă ia. Passang urcă pe scaunul de lângă vizitiu. Bucătarul şi *sweeper*-ul sunt departe, în spate, alături de culii care poartă bagajele. Vor înnopta toţi în satul vecin şi mă vor ajunge din urmă a doua zi.

A venit noaptea; mergem mult sub lumina lunii, apoi ne oprim în faţa unui mic bungalou situat într-o grădină. Aici voi locui... dar deja nu mă gândesc decât la mijloacele prin care să scap de aici pentru a hoinări după bunul meu plac. Va fi oare uşor?... Din păcate, tare mă tem că nu.

CAPITOLUL II

Trebuie să mă instalez. Nu știu încă pentru cât timp. În Orient, este mai înțelept să nu-ți faci planuri niciodată. A prevedea, a proiecta este aici un lucru inutil și, de altfel, Asia are acest farmec special că îți oferă adesea de la sine, fără să-i fi cerut, mult mai mult decât ți-ai dorit. Aveam să mă conving de asta chiar de la sosirea mea la Katmandu.

Îmi despachetam cărțile și caietele pe care îmi propusesem să le umplu cu notițe când un vizitator s-a prezentat la ușa cu geam a *sitting-room*-ului meu.

Sitting-room, „camera unde se stă jos", desemnează, la englezi, o încăpere în care se stă de obicei și care nu merită termenul pompos de „salon".

— Rām Singh , a anunțat vizitatorul, prezentându-se singur. Sunt un prieten al domnului Mukerdji din Benares. M-a anunțat că veniți în Nepal și m-a rugat să vă stau la dispoziție dumneavoastră pentru a vă arăta ținutul. Am pândit sosirea dumneavoastră și am fost anunțat că ați sosit ieri-seară. De altfel, iată scrisoarea mea de prezentare.

Scrisoarea era într-adevăr scrisă de mâna lui Mukerdji, unul dintre prietenii mei, și ea îi recomanda lui Rām Singh să-mi arate tot ceea ce, în Nepal, ar putea să mă

intereseze, dar adăuga: „Veți judeca dumneavoastră prin ce veți putea să-i fiți util Cucernicei Doamne referitor la informațiile pe care va dori să le afle despre viața religioasă a nepalezilor".

Reieșea din această scrisoare că Mukerdji îl considera pe Rām Singh un om instruit, astfel încât mi-am promis să profit de ajutorul lui.

Am schimbat câteva politeți, iar Singh m-a întrebat despre călătoria mea: Totul fusese bine? Nu fusesem deranjată de vânt sau de praf? Nu se produsese niciun incident neplăcut? etc.

L-am asigurat că fusese o călătorie foarte plăcută și că nu intervenise nimic deosebit. În timp ce spuneam asta, mi-a venit în minte imaginea ruinelor pe care le întrezărisem noaptea și m-am gândit că Singh ar putea, probabil, să mă lămurească. Existau oare, în acel loc, vestigiile unor clădiri sau nu văzusem decât un ansamblu de stânci și de ramuri, cum mi se păruse după aceea?

I-am descris deci lui Singh scurta viziune pe care o avusesem în acea noapte.

În loc să-mi răspundă, așa cum mă așteptam, pur și simplu: „Da, există câteva ruine în acel loc" sau „Nu, nu a existat niciodată acolo vreun edificiu", Singh a devenit rigid, a căscat ochii și m-a întrebat cu o voce nesigură:

— Ați văzut un castel?

— Nu, nu un castel, ci ruinele a ceea ce putea să fi fost odinioară un castel.

— Și nu ați părăsit lectica pentru a vedea acele ruine mai de aproape?...

— Nu, eram obosită, pe jumătate adormită. De altfel, cărăușii au ridicat aproape imediat lectica pe care o lăsaseră pe pământ doar un moment și au pornit iar la drum. Înainte de asta strigaseră, făcând un vacarm de nedescris. Cred că se temeau de tigri...

— Poate. Dar poate că văzuseră și ei ceva.

— Este deci ceva de văzut?

— Câteodată, da. Totuși, aveți mare noroc că nu ați încercat să vă apropiați ca să vedeți mai bine aceste ruine.

— În plină noapte?... Nu mi-ar fi trecut prin cap. Dar dacă credeți că merită efortul, m-aș întoarce acolo într-una din zilele următoare.

— Nu sunt ruine.

— Cum? Parcă ați spus că sunt. Atunci, înseamnă că a doua mea impresie a fost cea adevărată. Nu am văzut decât niște ramuri încâlcite printre stânci.

— Nu, ați văzut probabil castelul.

— Dar ați spus că nu este niciun castel.

Insistența mea de a limpezi problema părea să-l pună în încurcătură pe Singh. Era vizibil că nu se simte în largul lui.

— O să vă explic, îmi spuse el într-un sfârșit.

— În această regiune a junglei, oamenii văd câteodată un castel, dar acesta nu este unul adevărat, construit de oameni și făcut din piatră. Este țesut de anumiți demoni cu un fir care iese din ei precum cel al păianjenilor. Și așa cum păianjenii pot trage înapoi în ei firul pe care l-au produs, la fel pot face și demonii aceștia, retrăgând în ei castelul țesut din firele pe care le-au

creat. Castelul este o pânză de păianjen. Veţi înţelege de ce demonii ţes acest castel; scopul este să prindă fiinţe vii, cu deosebire oameni. Acţionează întocmai ca păianjenii care prind muşte. Păianjenii sug sângele muştelor; aceşti demoni sug sângele oamenilor. Omul vede castelul, este curios, se apropie de ziduri pentru a le vedea mai bine... Curiozitatea îl face să pătrundă în interior... Pune piciorul pe treapta unei scări, trece un prag, se trezeşte într-o cameră sau într-o curte... Atunci, castelul se micşorează, zidurile se strîng în jurul imprudentului, îl întemniţează; nefericitul nu mai poate face nicio mişcare... Demonul soseşte, îi suge sângele victimei şi retrage în sine firul din care castelul-capcană era plăsmuit. Nu rămâne decât un cadavru golit de sânge, uscat, zăcând printre tufişuri. Câteodată sunt descoperite, dar rar. Fiarele sălbatice le devorează şi împrăştie oasele.

Ştiam că în Nepal înfloresc cele mai sinistre şi mai absurde feluri de magie. Din Nepal au pătruns şi în Tibet. Ştiu, pe de altă parte, că poveşti macabre sunt mereu asociate acestor magii malefice, fie că riturile lor au dat naştere acestor poveşti, fie că, dimpotrivă, poveştile au condus la practica riturilor. În orice caz, demonii-ţesători antropofagi aveau un farmec alarmant.

Îmi imaginez că ţăranii şi tăietorii de lemne care străbat jungla trebuie să fie deseori copleşiţi de teroare în faţa unor grămezi de pietre cu un aspect vag de construcţie. Se întreabă cu siguranţă plini de groază dacă acolo nu ar putea fi o capcană ţesută de demoni carnivori.

Singh a rămas tăcut. Nu e un simplu țăran. Crede el oare în povestea castelului-pânză de păianjen?

— Ce născocire stranie, îi spun. Evident, dumneavoastră nu credeți în asemenea nonsensuri, nu-i așa?

Întrebarea mea îi biciuie vanitatea. Se îndreaptă de spate.

— O, spune el, mi-am făcut studiile în India. Sunt BA.

Este BA! Încă unul! Hotărât lucru, e plin de ei în Nepal!

— Această poveste a castelului-fantomă este ridicolă, declară el.

Îl bănuiesc totuși că o crede.

— Nepalul, reia el, este un ținut favorizat din plin de zei. Zeii l-au creat între munți, construind văi și obligându-i pe aceștia să elibereze apa pe care o țineau înăuntrul lor, astfel încât să apară râuri care udă văile... Și chiar, referitor la acest castel care apare câteodată, nu este un fenomen unic și specific regiunii în care l-ați zărit. Și alte apariții se manifestă. Nu sunt superstițios... nu sunt credul... Aceste fenomene au cauze raționale... absolut raționale...

Își umflă pieptul și accentuează termenii „fenomene" și „rațional". Oare nu e absolvent de BA? Nu trebuie să uit asta.

Continuă:

— Există în această țară câțiva oameni care posedă facultăți speciale și o inteligență care o depășește cu mult chiar și pe cea a celor mai savanți profesori din universități. Ei trăiesc retrași, departe de orașe și de

sate, dar chiar şi când se găsesc în mijlocul unei mulţimi se pot învălui într-un fluid invizibil care îi izolează de aceasta.

Apoi, devenind complet oriental, îşi exprimă gândul prin această frumoasă imagine:

— Ei sunt cum ar fi o broască-ţestoasă a cărei carapace ar fi făcută dintr-o materie subtilă, imperceptibilă pentru ochii noştri grosolani. Şi în această carapace se retrag în întregime atunci când vor... Sunt destul de fericit să cunosc doi dintre ei care îmi arată bunăvoinţa lor. Dumneavoastră aţi venit de departe pentru a vă instrui referitor la ţara noastră, mai minunată ca oricare alta. Le voi cere acestor oameni sfinţi permisiunea să vă conduc în preajma lor. Veţi vedea oraşe, monumente materiale; orice turist străin căruia i se permite intrarea în Nepal ar putea vedea toate acestea. Dar există un alt Nepal... un Nepal care dăinuie nu de secole, ci de mii şi mii de secole, iar vestigii ale acestuia sunt în continuare perceptibile pentru cei care şi-au rafinat facultăţile de percepţie şi au dobândit simţuri noi. Acum vă părăsesc; voi reveni însă. La revedere.

Şi a plecat.

Nu îmi pare rău că am făcut cunoştinţă cu el. Dacă nu e doar un lăudăros, credinţa sa în realitatea istoriei mitologice a Nepalului îmi va oferi probabil ocazia să culeg câteva legende interesante.

Cunosc în mare parte această istorie mitologică, dar există o imensă diferenţă între ceea ce citeşti în cărţi şi aspectul său viu şi actual pe care îl ia în povestirile rapsozilor populari.

Populari, am spus... Ei bine, nu doar printre masele analfabete continuă să existe eroii fantastici din legendele antice. Mai mulți deținători de diplome de BA, precum Rām Singh, simt prezența lor și, în unele momente, chiar au impresia că sunt atinși de aceștia.

La asiatici, în special la indieni, chinezi și popoarele înrudite cu ei, istoria nu începe acum 5.000 de ani, precum legenda iudaică încă prezentă la noi. Pentru ei, și cu deosebire pentru indieni, istoria umanității cuprinde epoci a căror durată, dacă încercăm să o evaluăm după măsurile noastre, se traduce în miliarde de secole. Apoi, dincolo de această antichitate, s-au scurs perioade infinit mai lungi în care nu existau nici oameni, nici animale. Adică atunci doar materia neînsuflețită constituia universul nostru? Când le puneam această întrebare, prietenii mei, cultivați sau anahoreți contemplativi din Tibet, îmi răspundeau: „Nimic nu este neînsuflețit, ci felurile de viață sunt fără număr"

Istoria Nepalului este și ea concepută după ideile curente în India cu privire la această antichitate insondabilă; totuși, fără a diminua durata diferitelor perioade în care situează faptele pe care le relatează, istoricii nepalezi se mărginesc să enumere un număr relativ restrâns de evenimente de ordin mitologic. Aceste evenimente au o tentă budistă. Totuși, budismul care i-a inspirat pe autorii acestor scrieri este un budism târziu în care credințele împrumutate din hinduism se implantaseră deja deghizate într-un vocabular mai mult sau mai puțin budist.

Există mai multe lucrări care ţin loc de cronici ce descriu originile Nepalului. Citim în ele ceea ce urmează:

La sud de lanţul muntos înzăpezit al Himalayei, Ishvara, zeul care provine din Buddha primordial (Adi Buddha, cunoscut în Nepal drept Swayambhu), a creat o vale care s-a numit Nāg-Hrad, ceea ce înseamnă bazin sau iaz locuit de o divinitate-şarpe, un Nāga.

În perioada universului nostru numită Satya Yuga, un Buddha numit Vipashyi[1] a venit în Nepal şi a locuit pe un munte situat la est de iazul Nāga. Într-o noapte cu lună plină, el a semănat o sămânţă de lotus în iaz. După aceasta, Vipashyi s-a întors în oraşul Bandhumati de unde venise, dar i-a lăsat pe câţiva dintre discipolii săi pe muntele unde locuise.

În zilele noastre, în acest loc are loc un târg în fiecare an pentru a comemora vizita lui Vipashyi.

Mult timp s-a scurs şi sămânţa de lotus a germinat, apoi a produs o floare şi, în inima acestui lotus, Swayambhu a apărut sub formă de lumină.

Swayambhu este Buddha „care s-a făcut singur" sau care „există prin sine însuşi". Ni se spune: „În golul primordial, primul Buddha, Swayambhu, s-a ivit din propria sa voinţă sub forma unei flăcări". El nu are altă formă vizibilă. Maeştrii şcolilor ezoterice spun că Swayambhu-flacără este un simbol ce desemnează energia.

1. După budişti, Buddha din istorie, Siddhartha Gautama, nu este singurul care a existat. El a avut numeroşi predecesori şi va avea şi succesori. Buddha Vipashyi este al şaselea înaintea lui în linia predecesorilor. Astfel, succesiunea este: Vipashyi-Sikhī-Visvabhu-Krakucchanda-Kanakamuni-Kashyapa-Sakyamuni (Siddhartha Gautama).

Atunci, Buddha Sikhī, aflând despre această minune, s-a dus pe muntele al cărui nume modern este Champadevi. El a contemplat lumina care țâșnea din lotus, s-a cufundat mult timp în meditație și, în final, *s-a unit cu flacăra și a fost încorporat în ea.*

Din nou, mii de secole s-au scurs; o altă epocă a lumii începuse: Trētā Yuga; Buddha Visvabhu văzu, din înaltul unui munte, flacăra lui Swayambhu. El i-a oferit o mie de flori drept omagiu.

Acest Buddha pare să fi avut stofă de inginer. Din înaltul muntelui Palchōk (cu o înălțime de aproximativ 3.000 de metri) unde se oprise, a cercetat cu privirea șirul de munți ce înconjura valea Nāg-Hrad și i-a arătat unuia dintre discipolii săi un loc *care ar fi fost potrivit pentru a crea o deschidere permițând apelor să curgă.* O altă versiune a acestei legende spune că Visvabhu a făcut de trei ori înconjurul lacului examinând munții înainte de a desemna locul potrivit pentru trecerea apelor.

Geologii tind să creadă în existența reală a acestui lac, căruia mișcările seismice i-ar fi deschis o trecere.

Iată legenda care povestește despre această drenare.

La foarte mult timp după vizita lui Buddha Visvabhu, Mandjushri sosi în Nepal. Venea de pe Won tai chan, muntele cu Cinci Piscuri, situat în nordul Chinei, și avea tenul galben. A stat trei zile pe un deal numit Mahamondag[1]. Din înaltul dealului, Mandjushri a văzut

1. Acest deal poartă astăzi numele de Mandjushri Than. Este situat în apropierea văii Bhatgāon. Acolo există un monument dedicat lui Mandjushri, unde nepalezii merg în pelerinaj.

flacăra lui Swayambhu. A perceput aspectul său veritabil de „Formă Universală şi a recunoscut în ea *Fiinţa în sine* care conţine toate modurile de existenţă"[1].

Timp de trei zile şi trei nopţi, Mandjushri rămase absorbit în meditaţia sa asupra flăcării, apoi hotărî să creeze o ţară potrivită pentru a fi locuită de oameni, secând lacul şi transformând întinderea sa într-o vastă vale.

Locul pe care l-a ales pentru a face o breşă între munţi a fost exact acela pe care îl desemnase Buddha Visvabhu. De fiecare parte a acestui loc a aşezat câte o zeiţă, prietenă cu el[2]. Acestea se numeau Barda şi Mokchada. Apoi, cu o singură lovitură de sabie, a despicat muntele, iar apa a năvălit prin trecerea care i s-a deschis, formând un râu ce a coborât către câmpii. Acest râu este Bāgmatī.

Din nou, Mandjushri i-a adus omagiu lui Swayambhu, apoi a plantat copaci în valea pe care retragerea apelor a lăsat-o descoperită şi i-a stabilit aici pe aceia dintre discipolii săi care doreau să ducă o viaţă de laici şi să fie capi de familie. Pentru cei care preferau să îmbrace veşmântul religios, a construit o locuinţă specială. El le-a dat şi un rege ocupanţilor acestui teritoriu. Regele se numea Dharmākar. Se spune că era venit din China cu Mandjushri.

1. Este o viziune analogă celei pe care a avut-o Arjuna, care este descrisă în *Bhagavad Gītā*, celebrul poem mistic hindus.
2. Prietenă sau discipolă, şi nu soţie. Excepţie în panteonul zeităţilor şi eroilor tantrici, Mandjushri este strict celibatar.

Nepalul era astfel întemeiat. Dar nu Mandjushri i-a dat acest nume. Se spune că Nepal vine de la Nē, un mare înțelept care a cârmuit țara în timpuri foarte îndepărtate.

O dată în plus, nu pot să nu remarc, referitor la isprăvile legendare ale lui Mandjushri, cât de limitată este imaginația oamenilor. Astfel de minuni se regăsesc la toate popoarele.

În micul stat himalayan Sikkim, care se învecinează cu Nepalul, unele crestături din munți i se atribuie magicianului Padmasambhāva. El le-a făcut cu o lovitură de sabie. În China, în India, găsim povești identice și, fără să ne îndepărtăm prea tare, nu avem oare și noi, în Franța, în Pirinei, „Breșa lui Roland", tăiată în piatră cu o lovitură formidabilă a lui Durandal, faimoasa spadă a paladinului Roland?

Nepalezii au apreciat atât de mult acest gen de faptă vitejească, încât ne-au oferit și o a doua ediție.

La mai multe secole după asanarea lacului de către Mandjushri, atunci când în vale existau deja orașe, un demon a avut îndrăzneala să blocheze trecerea apei. Rezultatul: lacul s-a umplut de apă ca și în trecut; zeități-șerpi au început să se desfete în lac și chiar și Bhīmsen, unul dintre eroii din Mahābhārata, a mers acolo pentru a se plimba cu o barcă de piatră[1].

1. În *Insula pinguinilor*, Anatole France îl imaginează pe St Maél navigând într-o albie de piatră și citează legende referitoare la sfinți care călătoresc în bărci de granit. Eruditul autor nu

Toţi munţii care înconjurau lacul au fost acoperiţi de ape, mai puţin cel pe care se afla flacăra lui Swayambhu şi alţi câţiva care îi erau consacraţi lui Swayambhu. Mulţi locuitori au pierit înecaţi. S-a întâmplat atunci ca zeul Vishnu să afle ce se petrecea şi să se supere. L-a omorât pe demon şi a deschis o nouă breşă în munţi. Lacul s-a golit din nou; totul a reintrat în normal, iar Vishnu s-a întors în locuinţa sa: paradisul Vaikuntha.

Suntem încă în plină mitologie. Putem crede că, graţie unei blocări momentane a deschizăturii prin care apa lacului se scurgea, o inundaţie importantă s-a produs în vale şi amintirea ei s-a transformat în legendă? Nu pare imposibil.

În acea perioadă, flacăra lui Swayambhu nu mai era vizibilă. Un rajah din partea locului numit Prachaud Dēva, după ce a abdicat pentru a îmbrăca haina monahală, s-a gândit că se apropia timpul lui Kali Yuga, epocă în care umanitatea va cădea în ignoranţă şi depravare. Nimeni nu-l va putea înţelege şi venera atunci pe Swayambhu manifestat prin flacăra izbucnind din inima lotusului; el a acoperit-o deci cu o piatră şi a construit o stupă deasupra ei.

Nu avem decât această informaţie legendară pentru a ne explica originea acestui monument pe care indigenii îl onorează în împrejurimile oraşului Katmandu. Cronicile vorbesc despre diverse reparaţii şi înfrumuseţări

---

bănuia că eroii săi fuseseră cu mult devansaţi de către Bhīmsen şi barca sa de piatră.

aduse acestei stupe, dar epoca sau motivele ridicării sale ne rămân necunoscute.

Mandjushri, întemeietorul Nepalului, este oare un personaj în întregime mitologic? Îndepărtând detaliile fantastice ale poveștii sale, putem presupune că el ar fi existat și în realitate.

Numele Mandjushri este, de altfel, atribuit mai multor indivizi cu caractere foarte diferite.

Cunoaștem un Mandjushri pur mitologic, acel Bodhisattva budist, personificare a Cunoașterii transcendente, Domn și Protector al savanților și al studenților.

O amintire pur personală mă leagă de acesta. Când mi-am început studiile tibetane, într-o mănăstire lamaistă din Himalaya, profesorul meu m-a pus să învăț o formulă de invocație către Mandjushri. Sintagma „formulă de invocație" nu exprimă bine natura cuvintelor pe care trebuia să le pronunț; era vorba mai degrabă de niște silabe a căror sonoritate urma să stabilească un curent de simpatie între Protectorul studenților și mine. Rezultatul sperat consta într-o creștere a inteligenței mele și în progresele mele rapide în limba tibetană.

De fiecare dată când profesorul meu venea să-mi predea lecția, trebuia mai întâi să recit formula, cu palmele mâinilor împreunate în atitudinea respectuoasă de rigoare, iar el îmi recomanda în mod foarte insistent să o repet și când mă pregăteam să studiez. Ceea ce, mărturisesc, omiteam să fac de cele mai multe ori.

Un alt Mandjushri, mitologic, figurează în cercul discipolilor care ascultă discursurile apocrife ale lui

Buddha în lucrări aparţinând scrierilor de budism mahayanist.

Nepalezii îi atribuie tot unui Mandjushri fondarea oraşului Katmandu, ultimul născut dintre marile lor oraşe şi actuala capitală a ţării. Fondarea sa este de dată relativ recentă: 724 e.n. Nu se pune deci problema ca fondatorul capitalei Katmandu să poată fi acelaşi Mandjushri care a asanat lacul Nāg Hrad, lacul zeului-şarpe. Presupunând chiar că legenda conţine un sâmbure de adevăr şi că, într-adevăr, scurgerea apelor lacului a fost, măcar parţial, efectuată datorită intervenţiei umane, comandată de un şef de trib, acest eveniment ar fi avut oricum loc cu multe secole înainte de fondarea capitalei actuale.

Mai există şi un alt Mandjushri, călugăr, care a introdus budismul în Nepal sau, cel puţin, care l-a predicat aici.

Majoritatea tradiţiilor îl consideră pe Mandjushri chinez. Chiar şi mitologicul Mandjushri, Domnul ştiinţei şi al înţelepciunii, este înzestrat cu un ten galben semnificativ.

Una dintre aceste tradiţii, foarte răspândită, face din Mandjushri un general chinez cuceritor. Atitudinea atribuită eroului după ce a despicat muntele cu o lovitură de sabie se potriveşte bine cu cea pe care ar putea-o avea un cuceritor. El plantează copaci, îi statorniceşte pe ai săi pe teritoriul cucerit şi le dă un rege.

Imaginile îl reprezintă pe Mandjushri călărind pe un leu; cu o mână el flutură o sabie, iar în cealaltă ţine o carte.

Explicaţia clasică a acestui simbolism este că sabia lui Mandjushri, Domnul ştiinţei şi al înţelepciunii,

îndepărtează, despicându-i, norii ignoranței care acoperă Cunoașterea. Cartea pe care o ține în mână este *Prajnāpāramitā*, celebra operă filosofică, „desăvârșita Cunoaștere", atribuită lui Nāgārjuna.

Putem nota, în treacăt, că tibetanii au interpretat diferit termenul Prajnāpāramitā și au făcut din el „ceea ce se află dincolo de Cunoaștere". Oricare ar fi valoarea sa gramaticală, această interpretare se acordă cu doctrinele în același timp deosebit de mistice și agnostice clasate ca aparținând Școlii filosofice a lui Nāgārjuna. Aceasta denunță puerilitatea tuturor concepțiilor noastre, toate inevitabil atinse de eroare întrucât sunt produsul minții noastre, a cărei putere de investigare și de înțelegere este limitată la un câmp foarte restrâns.

Lăsând deoparte interpretările simbolice, unii susțin că acel Mandjushri care a mers în Nepal a fost cu adevărat un șef cuceritor – fie chiar venit din China, fie aparținând unui trib de rasă chineză –, că sabia pe care o flutură este cea a unui războinic, iar cartea pe care o poartă semnifică faptul că a dat un cod de legi populațiilor pe care le-a supus sau celor pe care le-a statornicit pe teritoriul cucerit.

Poate că s-ar găsi o explicație pentru multitudinea de Mandjushri, cu toții personalități marcante, dar foarte diverse, în faptul că numele de Mandjushri a fost frecvent atribuit oamenilor eminenți. Dar în loc să spună, cum am putea-o face noi, de exemplu: „Este un Pico della Mirandola", el știe tot ce se poate ști... și chiar

mai mult, orientalii care cred în reîncarnări spun: este „Mandjushri reîncarnat"[1].

Thon mi Sambhota, părintele literaturii tibetane, regele Srong bstan Gampo, Tsong Khapa, reformatorul tibetan, şi alţii încă sunt consideraţi reîncarnări ale lui Mandjushri.

„Există mulţi Mandjushri în lume", mi-a spus un bonz la Wu tai chan, patria şi reşedinţa „oficială" a lui Mandjushri. „Majoritatea nu-şi manifestă identitatea prin niciun semn exterior. Mandjushri este Ştiinţa şi Înţelepciunea. Cel în care se găsesc Ştiinţa şi Înţelepciunea *este* Mandjushri."

Am zăbovit deja prea mult asupra acestui Mandjushri enigmatic care apare în atâtea legende diferite. Nu am

1. Deşi aceasta depăşeşte subiectul meu, câteva lămuriri cu privire la reîncarnări pot fi utile. În Occident sunt prezente părerile cele mai eronate referitoare la acest subiect. Mai întâi, budismul autentic nu admite reîncarnarea. Nu ar putea să facă acest lucru întrucât neagă existenţa unui *ego* permanent al individului. Ceea ce ne învaţă budismul este că energia produsă de activitatea unei fiinţe oarecare continuă să producă alte activităţi ce reprezintă „re-naşterea" sa. Masele populare, budiste cu numele, nu au înţeles niciodată doctrina *anātma*, doctrina negării *eului*. Ele au continuat să adere la doctrina hindusă a *jīva*, principiu spiritual care, la moartea individului, transmigrează dintr-un corp în altul: „aşa cum omul îşi schimbă haina când s-a uzat" (*Bhagavad Gītā*). Totuşi, tibetanii admit că spiritul conştient şi activ al unui om poate, după moartea acestuia, să anime mai mulţi alţi indivizi coexistenţi. Acesta este un mijloc elementar de a ajunge la teoriile care declară că ceea ce subzistă dintr-un individ este un curent de energie, care poate, în mod natural, să se divizeze în mai multe ramuri.

făcut-o decât pentru că este fondatorul Nepalului în cronicile indigene.

Timp de secole, Mandjushri a ocupat probabil locul de onoare în fruntea panteonului nepalezilor. Apoi au venit invadatorii gurkha, aducându-l cu ei pe Shiva, Marele Zeu. Ei au făcut din acesta Domnul țării, i-au închinat Nepalul. Mandjushri a rămas o personalitate eminentă, dar el nu mai domină, suprem, în acest amestec haotic de zeități împrumutate din budismul degenerat, din hinduism, din tantrism și din cultul Naturii care constituie religia populară a nepalezilor.

Aceia dintre cititori care vor dori să afle mai multe despre Mandjushri vor găsi în cartea mea *Sous des nuées d'orage*[1] detalii pe care le-am cules în timpul șederii mele la Wu tai chan. Ei vor putea face astfel cunoștință cu un Mandjushri de inspirație taoistă și chiar cu un Mandjushri libertin.

Cine sunt adevărații indigeni din Nepal? Astăzi trebuie să răspundem: etnicii newar, dar pare îndoielnic ca ei să fie autohtoni. Cronicile ne informează că aceștia au sosit în Nepal odată cu trupele unui rajah războinic numit Nānya dēva[2], în jurul anului 889 e.n.

La începutul istoriei Nepalului, țara este ocupată de kirati, dar nici aceștia nu ne sunt prezentați drept aborigeni. Ei veneau din est, se îndreptaseră spre vest, se

1. Editura Plon.
2. *Dēva* nu este un nume propriu, ci o adăugire respectuoasă la numele unui bărbat de condiție superioară. *Dēva* înseamnă „zeu". Femeile de aceeași condiție socială poartă titlul de *dēvi*, „zeiță", adăugat numelui lor.

stabiliseră acolo pentru un timp, apoi, crezând că teritoriile vecine nu aveau regi, se răspândiseră şi îşi asumaseră guvernarea. Dar, alături de povestiri care se pot raporta la evenimente reale, găsim o cronologie fantastică ce ne proiectează pe tărâmul legendei.

De exemplu, sosirea kiratilor în Nepal ar data de acum 819.000 de ani. Cu siguranţă că nu este vorba despre ani de lungimea anilor noştri, dar orientalilor le plac aceste cifre fanteziste[1].

În ciuda a ceea ce ne povestesc cronicile despre ei, kiratii nu au nimic misterios. Numele kirati este cel pe care indienii îl dau indigenilor, care se numesc pe ei înşişi *mon* sau câteodată *lepcha*.

Evident, un autohton *veritabil* nu există. Omul preistoric însuşi a emigrat. Totuşi, reducând termenul „autohton" la semnificaţia sa curentă, avem motive să credem că aceşti etnici mon sau lepcha, numiţi kirati de indieni, sunt aborigeni din Munţii Himalaya şi, astfel,

1. Iată câteva exemple culese dintr-o cronică nepaleză. Descrierea epocilor lumii este în făcută în felul următor:
Satya Yuga a durat 1.728.000 de ani. Oamenii din vremea aceea trăiau 10.000 de ani; principiul lor vital era plasat în măduva spinării.
Trēta Yuga a durat 1.296.000 de ani. Durata vieţii umane era de 5.000 de ani. Principiul vital era plasat în oase.
Dwāpar Yuga a durat 834.000 de ani. Oamenii trăiau 1.000 de ani. Principiul lor vital se afla în sânge, carne şi piele.
Kali Yuga (epoca în care trăim noi) va dura 432.000 de ani. Principiul vital stă în hrană.
În ciuda fanteziei aflate la baza acestei evaluări a duratei epocilor, putem observa cum credinţa în vechimea considerabilă a Pământului care o inspiră se apropie de datele ştiinţifice moderne.

au fost cei mai vechi ocupanți ai Nepalului. Îi găsim în zilele noastre în văile joase din Sikkim și într-o regiune din sudul extrem al Tibetului, la frontiera cu Bhutanul.

Kirati sunt populație blândă, amabilă, veselă, dar nu foarte energică. Femeile, de talie mică, sunt deseori drăguțe, formele lor mărunte diferențiindu-le puternic de robustele tibetane și apropiindu-le de chinezoaice. Bărbații sunt viguroși, una dintre ocupațiile lor favorite fiind vânătoarea. Condițiile vieții actuale însă i-au obligat să devină cultivatori. Ei arată puțin zel în exersarea acestei profesii; iată de ce vecinii lor newari, muncitori sârguincioși, ocupă în mod pașnic din ce în ce mai mult pădurile din Sikkim pentru a face acolo agricultură. Populația mon din Tibet, îndepărtată din Nepal, rezistă mai bine în jurul târgușorului său capitală Tawang.

Trebuie să ne ferim de a ne imagina Nepalul secolelor trecute – cel care exista înainte de era noastră și la începutul acesteia – sub chipul său modern. Chiar și în zilele noastre, când vorbesc despre Nepal, nepalezii nu înțeleg decât valea centrală, singura parte dens populată a teritoriului.

Imigrațiile, invaziile menționate în istoria Nepalului, se mărgineau la mișcări de triburi în limitele restrânse ale unei mici părți a lanțului himalayan.

Nu prea ar merita de notat sub titlu de război decât invadarea sudului Tibetului de către nepalezi în 1790. Ei au fost înfrânți de o armată compusă din tibetani și chinezi și constrânși să accepte niște condiții de pace care stipulau obligația de a plăti, din cinci în cinci ani,

un tribut Chinei. Acest tribut a încetat să mai fie plătit după căderea Imperiului Chinez.

O a doua invazie în Tibet s-a terminat cu victoria nepalezilor. Tibetanii au trebuit să semneze, în 1856, un tratat prin care se angajau să verse anual 10.000 de rupii Nepalului. În plus, nepalezilor care locuiau sau călătoreau în Tibet li se recunoştea dreptul de extrateritorialitate. Nepalezii aveau de asemenea permisiunea să-şi desfacă mărfurile în Lhasa, iar acestea erau scutite de taxe vamale la intrarea în Tibet.

Mai putem aminti aici şi expediţia engleză care, în urma unor incidente de frontieră, a adus înfrângerea nepalezilor şi i-a obligat să accepte, în 1816, un fel de protectorat britanic care a încetat odată ce India şi-a dobândit independenţa.

Nici cucerirea ţării de către gorkali nu trebuie imaginată ca o epopee grandioasă.

Gorkalii[1] sunt cu siguranţă străini în cadrul populaţiei de rasă galbenă care trăieşte în Munţii Himalaya, dar nu au venit de departe pentru a invada valea nepaleză; erau deja stabiliţi nu departe de aceasta.

Gorkalii sunt arieni, descendenţi ai prinţilor Rajput care, deposedaţi de teritoriile lor de către invadatorii musulmani, s-au refugiat în Munţii Himalaya.

În momentul sosirii lor la Gorka, oraşul de la care li se trage numele, acesta era ocupat de un trib din seminţia kha. Un şef al gorkalilor l-a omorât pe regele din

1. *Gorkali* este numele care li se dă în regiune. Străinii occidentali îi numesc *gurkha*.

Gorka și i-a luat locul. Succesorii săi au cucerit încetul cu încetul restul țării.

Istoria Nepalului, care se desfășoară în mare parte în strâmta căldare a fostului lac secat, este o istorie sângeroasă ce abundă în atrocități. Găsim aici numeroase masacre, sacrificii umane, văduve arse de vii și chiar și o dramă asemănătoare cu cea al cărei erou este grecul Oedip.

Iată povestea în câteva cuvinte:

Virupāksha avea doisprezece ani când un astrolog i-a făcut horoscopul, care spunea că va comite un incest cu mama sa. Cuprins de oroare, Virupāksha și-a părăsit familia și a devenit un pelerin evlavios. Mama sa a făcut același lucru. În cursul călătoriilor lor, cei doi s-au întâlnit. Mulți ani se scurseseră; ei nu s-au mai recunoscut, iar incestul a fost comis. Totuși, Virupāksha a descoperit adevărul. Nu ni se spune că mama s-ar fi spânzurat, este puțin probabil să o fi făcut. Însă fiul, care comisese incestul fără știința lui, a încercat să găsească modalități de a se purifica pentru fapta săvârșită. Shiva, pe care l-a consultat, l-a sfătuit să topească o cantitate de aramă egală cu greutatea pe care o puteau duce trei catâri și să bea acest lichid. Virupāksha a considerat această penitență prea eroică. I-a cerut sfatul unui călugăr budist... Peripețiile penitenței sale sunt numeroase, dar, într-un final, el a reușit să se purifice. Între timp, devenise budist și respecta regula conform căreia nu trebuie să mănânci după apusul soarelui. S-a întâmplat însă ca, în timp ce era la Pashupati (un templu din Nepal) și lua masa, soarele să coboare după linia orizontului.

Cum Virupāksha nu dorea să-şi întrerupă masa, a apucat soarele cu o mână pentru a-l reţine, timp în care s-a grăbit să termine felurile de mâncare aflate în faţa lui.

Ca urmare a furiei astrului care a fost împiedicat să apună, Virupāksha a murit cu mâna agăţată de soare.

Istoria Nepalului nu este lipsită de incidente comice, adevărate sau false, dar tonul său general rămâne sumbru.

Ceva din trecutul său sinistru rămâne în atmosfera Nepalului. Ţara aceasta nu emană nici seninătatea ce caracterizează alte regiuni himalayene, nici vigoarea înviorătoare pe care o degajă asprele solitudini ale Tibetului. Este un loc cu ascunzişuri, neliniştitor.

CAPITOLUL III

Mă pregăteam să vizitez valea Nepalului, rememorând mitologia confuză care îl învăluie.

Swayambhu îmi reținea în mod deosebit atenția. Nu este oare fascinantă această flacără care izbucnește din inima unui lotus, această flacără care este Ființa primordială, ba mai mult, Ființa în sine, după cum spun ezotericii nepalezi?

Acestui simbol al flăcării-energie al cărei joc face să apară și să dispară universuri ar fi trebuit să i se consacre fie o simplă movilă de pământ, în chip de altar, în vârful unui pisc învăluit în nori, fie un templu gigantic așa cum există în sudul Indiei. În Nepal însă nu am găsit nimic asemănător.

Nu departe de Katmandu, pe o colină numită Swayambhunath a fost ridicată o stupă pentru a ascunde flacăra lui Swayambhu, după cum am povestit în paginile precedente. Stupa, construcție care seamănă cu o grămadă de pământ de formă rotunjită, este primul monument pe care l-au ridicat budiștii când Doctrina originară a lui Buddha a început să degenereze, iar adepții săi au căzut din nou pradă superstițiilor obișnuite

din jurul lor: cultul relicvelor etc. Primele stupe sau *caitya* au fost monumente funerare în care era depusă cenușa persoanelor venerate pentru virtuțile lor sau pentru alte calități excepționale.

Cenușa lui Buddha, împărțită după incinerare, a fost dusă în mai multe locuri din India și deasupra sipetelor care o conțineau au fost ridicate stupe. Așa a fost descoperit unul dintre aceste sipete în timpul săpăturilor făcute de serviciile arheologice britanice.

Budiștii s-au revoltat vehement, la vremea aceea, împotriva investigațiilor arheologilor în interiorul anumitor stupe. Totuși, descoperirile acestora au adus dovada existenței istorice reale a lui Siddhartha Gautama, Buddha, pe care unii îl considerau un mit. Acest rezultat ar fi trebuit să-i bucure pe discipolii marelui Înțelept. Nu mă îndoiesc că cei mai inteligenți dintre ei s-au și bucurat, dar ei sunt doar o mică elită, în timp ce mulțimile ignorante care se consideră budiste numără milioane de indivizi.

La Swayambhunath nu este vorba de un monument funerar, din moment ce se presupune că stupa adăpostește flacăra vie a lui Swayambhu. Ar fi trebuit să spun mai degrabă: „ar trebui să se presupună", dar mi-am dat seama imediat că Swayambhu a căzut în uitare sau și-a pierdut semnificația în locul său de origine.

Pe platforma pe care se află stupa se ajunge cu ajutorul unei scări construite printre copaci. În timp ce urcam, m-am întâlnit cu numeroși pelerini care coborau

de la templu, după ce își terminaseră devoțiunile; alții, dimpotrivă, urcau, purtând ofrande – orez, flori – și murmurând invocații.

Evident, venisem ca să văd locurile, dar în călătoriile mele mă interesează nu atât monumentele, cât mentalitatea celor pe care îi întâlnesc. Când privesc un templu, zeitățile ale căror statui sunt onorate, scenele reproduse în sculptura sau în pictura zidurilor, încerc să pătrund ideile exprimate prin ele, mentalitatea oamenilor care au construit și au decorat edificiul și care i-au adăpostit aici pe zeii pe care îi văd. De asemenea, îmi place să caut ideile care există în mintea credincioșilor contemporani ce merg la templu și gândurile pe care le pot sugera acestora riturile pe care le îndeplinesc.

În capătul scărilor se găsește un enorm *vadjra* așezat pe un piedestal a cărui bază sculptată reprezintă animale. *Vadjra* (în tibetană, *dordji*) este un instrument ritualic pe care cel care celebrează anumite rituri îl ține în mână și îl manevrează în diferite feluri, fiecare din gesturile sale având un sens simbolic. *Vadjra* înseamnă „diamant"[1] și, prin analogie, are sensul figurat de indestructibil; el este cel care distruge și care nu este distrus. Este, de asemenea, emblema puterii.

Vadjra a fost adoptat în India, în China, în Japonia, în Tibet, unde i s-au dat forme ușor diferite. În Nepal este folosită forma tibetană, dar e îndoielnic că nepalezii au împrumutat-o din Tibet. Contrariul este mai veridic.

1. *Vadjra* înseamnă și „tunet".

O femeie de etnie newar se opreşte lângă *vadjra* şi pune câteva boabe de orez pe piedestal. Sunt uimită. Acest instrument ritualic nu este un obiect de cult.

Mă aventurez să-i cer detalii femeii.

— Îl cinstesc pe Buddha, îmi răspunde ea. Apoi pleacă aruncându-mi o privire lipsită de orice bunăvoinţă.

Mă apropii de stupă.

Monumentul, înalt de vreo zece metri, are o măreţie specială; trebuie să fi fost frumos înainte ca lipsa de curăţenie şi neglijenţa indigenilor să-l fi desfigurat.

Are obişnuita formă a stupelor: o movilă de pământ şi de cărămizi, rotunjită ca un dom. Din vârful domului se ridică un turn scund pătrat; pe fiecare dintre cele patru feţe ale acestuia sunt pictaţi doi ochi: ochi a căror privire nu fixează nimic şi care văd totul: ochii lui Buddha, spun credincioşii de rând; ochii care percep realităţi ce scapă vederii noastre obişnuite, explică iniţiaţii.

Din turn se ridică un con, înconjurat de treisprezece cercuri simbolizând treptele progresive pe care Bodhisattva urcă spre Cunoaştere. O umbrelă stilizată, emblemă a regalităţii şi a gloriei, este plasată deasupra conului şi, deasupra ei, o săgeată aurită îndreptată spre cer: flacăra lui Swayambhu.

Baza monumentului este înconjurată de o plintă înaltă care susţine mai multe altare ce adăpostesc statuile a diferite zeităţi.

În jurul stupei sunt grupate mai multe temple şi o mulţime de altare, nişe, pietre sculptate şi stupe miniaturale îngrămădite unele în altele în dezordine.

Tot panteonul moștenit din hinduism și din budismul tantric este reunit aici, surâzător, schimonosit, amenințător: personaje cu capete și cu brațe multiple ale căror mâini țin obiecte heteroclite: lotuși înfloriți, cărți, funii, efigii de animale, cranii umane, cuțite ritualice asemănătoare unor seceri. Apropierea dintre toate aceste figuri extravagante creează iluzia mișcării. O viață ocultă a fost insuflată acestei lumi grotești prin omagiile credincioșilor fervenți care au defilat prin fața stupei timp de secole. Atmosfera din jurul ei ar fi aproape tulburătoare dacă lipsa de curățenie a locului nu ar deturna atenția provocând repulsie.

Dovada venerației credincioșilor se manifestă, spre marele dezavantaj al monumentelor, sub formă de ofrande de alimente. Pe frumoasele altare, pe plăcile aurite, gravate artistic, care împodobesc plinta stupei, rămân lipite orez și bucăți de aluat. Mulți idoli au fost stropiți din belșug cu unt topit sau cu oxid de plumb a cărui culoare roșie semnifică sângele sacificiilor. Murdărit este mai ales Ganesha, zeul cu cap de elefant reprezentat pe nenumărate pietre de toate dimensiunile, unele dintre acestea cufundându-se în pământ, lăsând burdihanul zeului pe jumătate îngropat în noroi.

Să îndrăznesc să scriu? Genul de lipsă de curățenie a locului este greu de descris. Îngrămădeala de monumente și de pietre li s-a părut indigenilor că putea fi folosită asemenea unei păduri dese, pentru a-și face acolo nevoile.

Atentă unde pun piciorul, mă îndrept spre templul principal. Interiorul este luminat de multe lămpițe

asemănătoare celor cu care tibetanii își împodobesc altarele. Un zumzet surd produs de recitarea cărților religioase umple sala de mici dimensiuni. „Sfânta sfintelor" din templu este o încăpere întunecoasă în care o flacără palidă se ridică dintr-un recipient plin de ulei. În acest fel demn de milă evocă nepalezii minunata legendă a lui Swayambhu – flacără izbucnind din inima unui lotus semănat de Buddha în Nāg Hrad, lacul zeului-șarpe.

În timp ce mă îndepărtez de templu, cineva se apropie de mine prin spate și o voce destul de agitată mă întreabă:

— Sunteți aici singură?

Acest „singură" este semnificativ. Nu am voie să mă plimb *singură* în Nepal. Știu asta, dar nu-mi doresc decât să eludez această servitute căreia i s-au supus fără rezistență alți călători, favorizați, ca și mine, prin permisiunea de a intra în această țară. Am un caracter nesuferit, nu admit îngrădirea libertății mele. Câte lupte, câte elaborări istovitoare și îndelungate de strategii mi-au fost necesare pentru a reuși să trec de barierele pe care au încercat, unii și alții, să mi le impună în cursul călătoriilor mele! Am reușit aproape întotdeauna... Întotdeauna când scopul pe care voiam să-l ating merita cu adevărat efortul.

În Nepal, nu urmăream niciun scop interzis. După cum am spus și la începutul cărții, nu-mi propusesem să vin aici; mi s-a oferit „spontan" ocazia, am profitat de ea cu plăcere, asta e tot. Cel care mi-a oferit-o era un om foarte important. A murit; autoritatea britanică

nu se mai exercită asupra Indiei și puțina influență pe care Anglia o avea în Nepal nu mai există; să-i lăsăm deci să rămână anonimi pe cei care au vrut să-mi faciliteze călătoria și au făcut-o în măsura în care a fost posibil. Amintirea mea recunoscătoare le rămâne fidelă.

Cel care mă interpelase era Sigh, „deținătorul de diplomă de BA" a cărui vizită o primisem a doua zi după sosirea mea.

Fără a-i răspunde la întrebare, am replicat:

— Ia te uită, ați venit la Swayambhunath. Sunteți aici pentru a vă face devoțiunile?...

— Am fost la bungaloul dumneavoastră pentru a vă lua și a vă arăta orașul.

— O, ce amabil din partea dumneavoastră, dar nu trebuia să vă deranjați. Evident, vă voi ruga să mă însoțiți câteodată. Probabil știți multe lucruri interesante despre țară, despre monumentele ei și despre viața indigenilor. Nu vă temeți, voi folosi și poate chiar voi abuza de serviciile dumneavoastră, dar vă voi trimite vorbă atunci când voi dori să ies cu dumneavoastră, pentru a ști ce zi vă convine.

— Am făcut un plan zilnic pentru excursiile dumneavoastră, a zis Singh grăbit. În același timp, a scos o hârtie din buzunar și mi-a arătat-o.

Tocmai v-am mărturisit că am un caracter nesuferit; acesta s-a manifestat imediat și am respins foaia de hârtie pe care mi-o întindea Singh.

— Nu, nu, mulțumesc. Detest programele aranjate dinainte și mai ales programele aranjate de alții pentru a-mi orândui deplasările. Oricât de amabil și de bine

intenționat ați fi, nu aveți cum să ghiciți ce este interesant pentru mine, ce doresc să văd și pentru ce anume nu merită să mă deranjez.

— Dar... e pentru a-l putea informa pe ofițerul care trebuie să vă însoțească și care trebuie, de asemenea, să dea ordine pentru ca o trăsură, sau cai, în funcție de locul unde doriți să mergeți, să poată veni să vă ducă. Prietenul meu Mukerdji mi-a cerut să vă stau la dispoziție. Ați văzut scrisoarea sa. I-am arătat-o ofițerului căruia i s-a ordonat să se ocupe de dumneavoastră și el mi-a spus că vă pot servi ca translator...

E clar ! Singh s-o fi lăudat în cercuri înalte în legătură cu calitatea sa de BA și cu relațiile sale cu Mukerdji, care este un brahman erudit, autor al mai multor lucrări și bucurându-se, ca atare, de un oarecare renume, și s-o fi propus ca translator. Dar eu n-am nevoie pe drum de un translator pentru conversații banale. Când va fi vorba despre discuții serioase, mă voi strădui să găsesc un translator doct în subiectele pe care le cercetez. Și după câte se pare, Singh nu este omul care îmi trebuie.

De fapt, poate că este, dar felul cum vrea să mă impresioneze și faptul că m-a urmărit la Swayambhu mă agasează.

— Mai vedem noi, spun eu pentru a încheia discuția, mă întorc acasă.

În timp ce mă întorc, văd doi indivizi care mă salută și care încep să mă escorteze.

Poftim ! Acum nu voi mai scăpa de supraveghere nicăieri.

Am plecat la Swayambhu în zori, cu servitorul meu tibetan. Cei care probabil erau deja însărcinați să mă păzească nu și-au dat seama de plecarea mea. Sigur nu li se va mai întâmpla una ca asta, vor fi vigilenți de acum înainte... Dar și eu la fel.

Pentru întoarcere, mă așteaptă o trăsură. Trebuie să consider acest fapt o atenție din amabilitate, așa ar face călătorii străini mai „dresați" decât mine – mai *tamed*, dacă folosim expresivul termen englezesc care redă atât de bine nuanța acestei stări de spirit. Dar eu nu aparțin unei specii „dresabile", iar vederea trăsurii nu mă face decît să-mi scot și mai tare „țepii".

În bungalou, ofițerul mă așteaptă. Schimburi de politețuri. Regretă că am făcut un drum atât de lung pe jos; ar fi trebuit să anunț care îmi era intenția... Aș fi fost ghidată... mi s-ar fi arătat...

Da, cunosc acest refren; cu siguranță s-ar fi trimis în grabă un emisar la Swayambhu, înainte de sosirea mea, pentru a pune să fie închise toate porțile care se pot închide și mai ales cele ale templului cu flacăra.

În orice caz, așa se va încerca să se procedeze în alte părți. Străinul este văzut ca un intrus indezirabil, dacă nu chiar ca un inamic. Așa este aproape peste tot în Orient, iar călătorii care se lasă impresionați de manifestările vădite de prietenie ale băștinașilor se înșală amarnic. Există mereu, în adâncul spiritului acestora din urmă, o animozitate latentă față de omul alb. Și cine dintre albii cu adevărat clarvăzători în ceea ce privește sentimentele lor secrete ar îndrăzni să spună că nu

nutreşte în fundul sufletului un dispreţ instinctiv faţă de indigen?

Eram pe malul Gangelui când am auzit această declaraţie semnificativă: „Englezii ne disprețuiesc şi noi ştim asta. Dar noi îi disprețuim pe englezi şi ei nu ştiu asta. Acesta este avantajul nostru faţă de ei"

Indianul care vorbea astfel îi numea pe englezi pentru că ei erau străinii aflaţi cel mai aproape de el, dar toţi albii puteau fi incluşi în declaraţia lui.

Nu este nimic de făcut în această privinţă. Trăncănesc întruna despre acest subiect, dar el se impune în mod obsedant oricui are privirea destul de pătrunzătoare şi mintea destul de lucidă pentru a-şi da seama care este situaţia sa în Orient. Este oare această stare de lucruri iremediabilă? Mă tem că da. Ruperea legăturilor care ataşau India de Anglia, exemplul Birmaniei care şi-a declarat independenţa au accentuat-o şi mai mult. Veşti recente primite din Tibet îmi confirmă pesimismul referitor la acest subiect. Ce păcat!

Foarte conştientă de sentimentele pe care nepalezii le nutreau la adresa mea, am preferat să adopt, în faţa ofiţerului căruia îi fusesem încredinţată, o atitudine diferită de cea a celor câţiva turişti care au fost plimbaţi în lesă prin valea Nepalului. Scopul meu era, de altfel, diferit de al lor.

— Nu am intenţia să circul mult, i-am spus... Îmi va fi de ajuns să intru în contact cu atmosfera ocultă a ţării.

Am adoptat un aer de superioritate şi am continuat:

— Nu știți probabil că toate evenimentele care au loc lasă în eter o amprentă. Iar în această țară s-au produs evenimente considerabile. Relatările cu privire la ele nu sunt decât niște povești de adormit copiii. Vizitele succesive ale diverșilor Buddha care s-au oprit pe munții ce ne înconjoară sunt, în realitate, cu totul altceva decât trecerea acestor Buddha călători. Iar flacăra... flacăra lui Swayambhu, puteți să-l vedeți pe universalul Shiva în ea?

Ofițerul și Singh mă ascultau aiuriți.

Nu că le-aș fi spus ceva nou pentru ei. Știam că unii mistici hinduși cred în posibilitatea de a percepe imagini sau cuvinte înscrise pe cer. Un hindus celebru în întreaga Indie și care, de altfel, este un erudit și un filosof de mare valoare mi-a cerut într-o zi părerea referitor la ce se citește întipărit pe cer.

Ceea ce îi stupefia pe interlocutorii mei nu era sensul cuvintelor mele, ci faptul că le auzeau pronunțate de o străină.

Am continuat deci:

— Nu țin în mod deosebit să vizitez temple, să văd statui ale zeilor. Zeii sunt încă legați de dorințele lor, sunt prinși de bucuriile paradisului lor. *Sannyāsin*-ii au renunțat la cele trei lumi[1]. Ei disprețuiesc paradisurile. Sunt stăpânii zeilor, iar aceștia li se supun. Dacă îi chem, vor veni ca prieteni... Vor veni, călărind vântul,

1. Lumea oamenilor (a noastră). Lumea strămoșilor, explicată câteodată ca glorie postumă, alteori ca imortalitate etc. Lumea zeilor: renașterea printre ei, după ce ai devenit tu însuți zeu.

razele soarelui sau fulgerul. Dar, pentru a-i vedea, trebuie să fii înzestrat cu ochi asemănători celor pe care voi îi pictați în vârful stupelor...

Nu e niciun pericol ca auditorii acestui discurs să mă creadă nebună. Cel mult vor putea crede că mă laud atribuindu-mi puteri pe care nu le posed. Ceea ce le spun este perfect rezonabil, real și dogmatic, potrivit religiei lor. Și, mă voi aventura să adaug, poate fi real dacă extragem semnificația ascunsă în cuvintele în aparență absurde.

Renunțând la tonul solemn, i-am anunțat că nu voi mai ieși toată ziua.

Ofițerul m-a întrebat dacă putea să trimită pe cineva mai pe seară pentru a se informa despre planurile mele pentru a doua zi. Nu va trebui decât să-i trimit vorbă și totul se va aranja.

I-am acceptat propunerea.

Cu acestea, ofițerul, Singh și cei doi acoliți care rămăseseră în pragul ușii se retraseră.

Oare ce să merg să văd mâine? Instinctiv m-am gîndit la Bodanath. Este o stupă unde tibetanii merg în pelerinaj. De ce? Majoritatea pelerinilor nu știu de ce, dar așa este obiceiul de secole. Era probabil să găsesc acolo câțiva călători rustici veniți din „Țara Zăpezilor", iar perspectiva de a discuta cu ei mă încânta.

Bodanath să fie atunci! Fără să mai aștept să vină trimisul ofițerului nepalez, i-am trimis eu un bilet exprimându-mi dorința de a pleca foarte devreme, dorind să-mi petrec toată ziua la Bodanath.

În timpul serii, două cutremure mici, apoi, puțin după, unul mai puternic mi-au zguduit bungaloul. Cutremurele sunt destul de frecvente în Munții Himalaya; nu era nimic de mirare, dar, deodată, mi-am amintit de vizita matinală la Swayambhu. Băștinașii ar lua oare fremătarea Pământului, care este o zeiță, drept un semn al indignării sale? Asta ar putea să-mi atragă neplăceri. Și apoi îmi reveni în minte și amintirea discursului pe care-l ținusem celor doi nepalezi și mă pufni râsul. Poate își imaginează că zeii, răspunzând la chemarea mea, au alergat către mine?

N-am știut niciodată dacă cutremurul a trezit sentimente de ostilitate sau de respect la adresa mea, căci niciun semn nu m-a lămurit în această privință. Probabil că niciun raport nu a fost stabilit între mișcările seismice și persoana mea, ceea ce a fost, evident, cu atât mai bine pentru mine.

Bodanath, situat la aproximativ 6 kilometri de Katmandu, este o stupă ca și Swayambhunath, dar de dimensiuni mult mai mari și cu un caracter complet diferit. Monumentul în sine are forma comună tuturor stupelor nepaleze, dar în timp ce la Swayambhunath construcția în formă de dom se lungește pe verticală, la Bodanath ea se aplatizează, extinzându-se pe orizontală. Turnul pătrat – *toran*-ul – care se ridică din acest soi de ciupercă gigantică poartă, cum este obiceiul, doi ochi larg deschiși pe fiecare dintre cele patru fețe ale sale, iar deasupra lui se înalță cele treisprezece trepte simbolizând etapele străbătute de Bodhisattva către Cunoaștere. Totuși, în timp ce la Swayambhu aceste etaje sunt așezate în

jurul unui con, vârful lui Bodanath are forma unei piramide deasupra căreia se ridică tradiţionala umbrelă.

Bodanath nu este construit în vârful unei coline şi nu e înconjurat de păduri; îl găsim în mijlocul unui şes întins, printre câmpuri cultivate. Acest peisaj prozaic nu prea părea potrivit pentru a-i conferi un aer de demnitate. Totuşi, enorma masă (100 de metri în circumferinţă) a stupei întinse pe pământ într-o atitudine de posesiune aproape animalică produce o vădită impresie de forţă. De la mai mulţi kilometri distanţă, te simţi deja subjugat de privirea ochilor săi imobili care pândesc şi observă. Câte n-or fi văzut de peste zece secole de când privesc fără să se fi închis niciodată?...

Deseori, când îi fixezi, aceşti ochi din vârful stupelor nepaleze capătă aspectul tulburător de sfinx care îl interoghează pe trecător cu un aer de superioritate batjocoritoare. „Cine eşti tu, unul ca atâţia alţii care au apărut, s-au agitat şi au dispărut în timp ce eu îi priveam?... Unde s-au dus ei oare?... Unde mergi tu?... Ştii oare?... Şi atunci ochii mari şi ficşi par să se lumineze de o lucire ironică ce vine din străfundurile eternităţilor.

La Bodanath, ca şi la Swayambhunath, data şi motivele ridicării stupei rămân obscure. În lipsa unei relatări istorice, ni se oferă legende. Cea mai populară este următoarea legendă tibetană:

„Atunci când regele Ti Sron Detsan stătea la mănăstirea Samye[1], i-a cerut lui Guru Padmasambhāva să-i

1. Această mănăstire situată în sudul Tibetului a fost construită în 749. Autoarea acestei cărţi a locuit acolo după şederea sa la Lhasa.

spună povestea ridicării stupei Maguta[1] din Nepal, iar Guru a vorbit astfel:

„Într-o *kalpa* precedentă (o altă vârstă a lumii), într-o epocă atât de veche încât durata timpului scurs de atunci depășește înțelegerea noastră, Bodhisattva Avalokiteśvara l-a implorat pe Buddha Amitabha să le salveze pe animalele care sufereau de durere. După ce a eliberat foarte multe animale, el s-a dus la Muntele Potala[2]. De acolo, a văzut animale nenumărate, ca grăunțele de mei, înghesuite și formând un munte, iar toate aceste animale erau în continuare chinuite în mii de feluri.

Văzând acestea, Avalokiteśvara a plâns. Două dintre lacrimile sale de milă au căzut în paradisul lui Indra, regele zeilor, și, acolo, au dat naștere la două fete de zeu. Una a fost numită Kang-ma și cealaltă Kang Chungma (micuța Kang).

S-a întâmplat însă că această Kang Chungma a furat flori dintr-una din grădinile paradisiace. Ca pedeapsă, a fost condamnată să renască pe pământ într-o familie de foarte joasă condiție socială: crescători de porci, care trăiau la Maguta, în Nepal. Ea s-a căsătorit, a avut patru fii, iar soțul său a murit de tânăr, lăsând-o singură să le asigure traiul copiilor săi. Ajutată de aceștia, ea a crescut găște pe care le vindea oamenilor bogați, făcând astfel avere. Era cunoscută sub porecla de Ma cha dzinepa (Mama păzitoare de păsări de curte). Era pioasă și a hotărât să construiască o stupă în cinstea lui Buddha. În acest scop,

1. Maguta este vechiul nume al stupei Bodanath.
2. Nu este vorba despre Potala din Lhasa, ci de adevăratul Munte Potala, situat pe o insulă chinezească lângă coasta Che Kiang. De acolo își trage numele Potala din Lhasa.

a mers la rege şi l-a rugat să-i dea un teren pe care stupa să poată fi construită. Dar, deşi intenţia sa a fost să construiască o stupă mare, ea nu i-a cerut regelui decât o suprafaţă de teren pe care ea o va putea cuprinde cu o piele de bou[1]. Regele i-a încuviinţat cererea, iar femeia a tăiat o piele de bou în fâşii extrem de subţiri şi a înconjurat cu ele spaţiul ocupat astăzi de stupă. Apoi a început construcţia acesteia, ajutată de fiii săi şi de un servitor, cu un măgar şi un elefant drept animale de povară.

Dându-şi seama că stupa se anunţa a fi monumentală, dregătorii regelui l-au sfătuit pe suveranul lor să se opună continuării construcţiei căci, spuneau ei, grandoarea unei astfel de stupe ar eclipsa toate templele ridicate anterior de regi şi nobili seniori. Dar regele le-a răspuns că şi-a dat cuvântul şi că nu putea să se dezică.

După patru ani de muncă grea, doar baza stupei era terminată. Atunci, mama a murit; cu toate acestea, fiii săi au continuat munca şi au terminat construcţia.

În spaţiul liber lăsat în mijlocul construcţiei, în formă de dom, a fost aşezat un cufăr conţinând relicvele lui Buddha Kashyapa[2].

Atunci, adresându-se zeităţilor, cel mai mare dintre fii a rostit această rugă:

«Fie ca într-o nouă viaţă să renasc ca un mare erudit şi să fiu util oamenilor».

Peste timp, el a devenit Thonmi Sambhota, părintele literaturii tibetane[3], deja menţionat mai sus.

1. Legende asemănătoare se întâlnesc în multe ţări.
2. Kashyapa este un Buddha care ar fi trăit înainte de Buddha istoric Siddhartha Gautama, desemnat şi prin titlul de Sakya Muni (ascetul din clanul Sakya).
3. Secolul al VII-lea.

Al doilea fiu și-a exprimat o dorință similară și, când a renăscut, a devenit Santa-rakshita, care a fost stareț al mănăstirii Samye, prima mănăstire construită în Tibet.
Auzindu-i, elefantul a fost cuprins de ciudă. Cum, s-a gândit el, acești doi oameni nu se gândesc decât la ei; cer toate lucrurile bune pentru dânșii și nu fac nicio rugăciune și pentru mine care am trudit din greu ca să-i ajut! Atunci îmi voi spune dorința eu însumi: «Fie să renasc într-un fel care să-mi permită să le distrug opera».
Și după foarte mult timp, el s-a născut ca om și a devenit regele Langdarma, prigonitorul lamaismului.
Auzind ce spune elefantul, al treilea fiu a fost cuprins de indignare și de frică, așa încât și-a dorit să renască sub o astfel de formă încât să se poată opune răului pe care elefantul îl va face în această nouă reîncarnare. Când a venit timpul să renască, el a devenit Lholung phel kyi Dordji (lama care l-a asasinat pe Langdarma)".

Mai departe, povestea se complică puțin. Ea are mai multe versiuni care relatează în mod diferit soarta celui de-al patrulea fiu și pe cea a măgarului. Cum scopul meu nu este să analizez aici folclorul, nu mă voi opri asupra acestor divergențe.

În timp ce înaintam către Bodanath, legenda îmi venise în mod natural în minte, dar alte idei mă procupau mai mult. Mă gândeam la tibetanii stabiliți lângă Bodanath. Poate că aceștia ar putea să aducă o notă interesantă șederii mele în Nepal, care risca să fie prea monotonă după gustul meu.

Lângă marea stupă, am găsit niște case construite la marginea unui mare drum circular care permite pelerinilor să facă înconjurul monumentului, așa cum cere

ritul numit *kora*[1]. Majoritatea acestor locuinţe erau ocupate de comercianţi tibetani.

Am avut plăcerea să găsesc în prăvăliile lor articole care îmi erau familiare: rulouri de *pouruoc* şi de *nombou*, cearşafuri ţesute de mână, serj de Tsetang, obiecte de bijuterie fabricate foarte departe de aici, în Khams.

Am atins toate acestea cu plăcere, aproape cu tandreţe, şi am adulmecat deliciosul miros particular pe care îl răspândeau. Miros care amintea de focurile de balegă uscată lângă care au lucrat ţesătorii şi mirosul de unt topit care alimenta lămpile ce ardeau în altarele de familie şi plutea desupra bolurilor pline cu ceai aburind... O! Tibet! Cum, oare, această ţară atât de diferită de a mea a putut să mă cucerească astfel, posedându-mă trup şi spirit, acaparându-mi toate senzaţiile şi toate gândurile?

Le cerusem gărzilor mele de corp să rămână afară şi să mi se aducă coşul cu provizii pe care îl luasem în vederea unui prânz în aer liber.

Tibetanilor le plac foarte mult alimentele exportate, în cutii, din Europa sau din America. Gazdele mele au fost încântate când le-am oferit conserve şi tablete de ciocolată. În schimb, întrucât mie nu mi-a mai rămas nimic de mâncat, le-am cerut să-mi facă ceai tibetan (amestecat cu sare şi cu unt) şi *momo* (un fel de plăcintuţă gătită la abur).

1. Mersul în jurul unor monumente, statui, locuri sfinte etc. este o practică ce se regăseşte în toate ţările. După ceea ce citim în scrierile (*sutra*) budismului de la începuturi, se pare că un semn al respectului folosit în acea epocă în India consta în a te învârti în jurul persoanei căreia doreai să-i aduci omagiu.

Până când masa avea să fie gata, am cumpărat diferite lucruri.

Tibetanii din împrejurimi, anunțați de prezența mea, dăduseră fuga și se înghesuiau în prăvălia în care intrasem. Toți vorbeau în același timp, făcând un zgomot asurzitor, râzând și scoțând exclamații de uimire auzind o străină ce vorbea în limba lor. La Katmandu sau în India, unii dintre ei auziseră străini vorbind hindi sau nepaleza, dar niciodată tibetana. Tibetana, chiar așa!... vorbeam tibetana!... ce eveniment!

Buna dispoziție a acestor oameni cumsecade era molipsitoare și mă înveselea foarte mult, dar nu pierdeam din vedere că eram acolo pentru a încerca să aflu ceva. Ce?... Ceva care să aibă legătură cu obiectul meu de studiu preferat, credințele oamenilor, viața lor religioasă. Prin ce anume tibetanii aceștia stabiliți în Nepal se îndepărtaseră, în aceste privințe, de coreligionarii lor lamaiști rămași în Tibet?... Și prin ce anume credințele și practicile vecinilor lor newari, care își spuneau și ei budiști, erau diferite de ale lor?...

Întrebările mele nu-mi aduseră, pentru început, decât un șuvoi de răspunsuri incoerente și contradictorii. Dar, în această hărmălaie, o informație părea să se contureze: unii newari, deși se autointitulau adepți ai budismului, ofereau jertfe sângeroase zeităților hinduse. Nu erau nici călugări, nici călugărițe printre ei, cei care se denumeau *bhikkhu*[1] fiind căsătoriți și capi de familie.

1. Nume dat călugărilor budiști.

Sintagma „şi apoi" se repeta fără încetare în discursurile interlocutorilor mei, fiecare dintre ei dorind să-şi arate superioritatea asupra băştinaşilor.

După ce i-au respectat mult pe indieni între secolele al X-lea şi al XII-lea şi au devenit elevii lor, tibetanii, fără motive temeinice, au început să-i dispreţuiască. Astfel, în ceea ce priveşte căsătoriile, în timp ce acceptă cu bucurie pentru fiicele lor un soţ chinez şi chiar se arată de multe ori mândri de o asemenea alianţă, ei detestă ideea de a avea un indian drept ginere.

Puţin obosită de conversaţiile zgomotoase ale celor adunaţi în jurul meu, am declarat că voi merge să vizitez stupa – în tibetană se spune *chörten*, pronunţat *ceoten* – şi că mă voi întoarce când *momo* vor fi gata.

Ceea ce diferenţiază Bodanath de Swayambhunath nu ţine doar de situarea geografică şi unele particularităţi ale construcţiei stupelor, ci mai degrabă de caracterul influenţelor imediate. Nu întâlnim la Bodanath influenţa debordantă a hinduismului care înăbuşă Swayambhunath. Bodanath emană credinţă tibetană.

Stupa din Bodanath este izolată cu măreţie în mijlocul unei incinte de unde pleacă mai multe platforme etajate care urcă până la baza cupolei. Aceasta este înconjurată de o plintă în care sunt construite nişe, iar în fiecare dintre aceste nişe se găseşte un cilindru mare pe care îl poţi învârti prin împingere cu mâna. Aceşti cilindri sunt ceea ce străinii numesc, foarte incorect, „mori de rugăciuni". De fapt, ei conţin rulouri de foi de hârtie sau panglici de stofă pe care sunt imprimate nu

doar formula *Aum mani padme hum!*, ci și întregi tratate filosofice sau cuvinte și fraze folosite în ritualurile magice. Conform credinței populare, punerea în mișcare a cilindrului care provoacă rotația ruloului închis înăuntrul lui echivalează cu recitarea a ceea ce este imprimat pe acesta.

În colțurile marii stupe se înalță mici stupe cu un frumos efect decorativ.

Ceea ce m-a surprins în mod agreabil a fost curățenia meticuloasă a teraselor și din jurul monumentului; un contrast frapant cu Swayambhunath și care pare să demonstreze că locul nu este frecventat de același gen de credincioși.

În timp ce circulam în jurul stupei, învârtind marii cilindri spre edificarea bravilor tibetani care mă priveau de jos, am zărit un om sprijinit cu spatele de una dintre nișe. Era îmbrăcat cu o robă tibetană și purta părul împletit într-o coadă lungă care-i ajungea până la călcâie. Această coafură este semnul distinctiv al anahoreților tibetani numiți *gomchen* care se dedică contemplației în munți.

Ce făcea acolo? Am deschis conversația și am aflat că vizitase, ca pelerin, locurile sfinte ale budismului în India și că urma să se întoarcă în Tibet prin Kirong.

Dar, odată întors în țara lui, unde urma să meargă?

— Țara mea este foarte departe de aici, răspunse el. Sunt din Khams, dar nu voi merge atât de departe. Am un guru[1] în provincia Tsang; deja am petrecut un timp pe lângă el. Mă așteaptă. După ce voi primi binecuvântarea

1. Guru este un termen sanscrit adoptat de tibetani, care înseamnă maestru spiritual.

sa, el mă va zidi într-un *tsamkhang* complet întunecat. Nu voi mai ieşi de acolo niciodată şi îmi voi sfârşi viaţa meditând.

Un *tsam-khang*, de la *tsam* (barieră) şi *khang* (casă), este o locuinţă foarte mică unde te retragi pentru a medita, fie pentru un anumit timp, fie – mai rar – pentru toată viaţa. Totuşi, majoritatea acestor căsuţe nu sunt complet întunecate. Cele în care pustnicul rămâne permanent în întuneric nu există decât în câteva locuri unde se practică un antrenament mistic special.

Îl priveam cu interes pe omul care intenţiona să se închidă în întuneric pentru tot restul zilelor sale. Figura sa era gravă, dar nu trăda deloc melancolie.

I-am pus câteva întrebări la care el a răspuns laconic, fără să arate nicio dorinţă de a începe o conversaţie. Din scurtele răspunsuri pe care mi le-a dat, am aflat totuşi următoarele:

„Lumina zilei care face să apară în faţa ochilor noştri aceste mii de obiecte şi de fenomene care se mişcă şi se transformă fără încetare este o cauză pentru tulburarea vederii interioare. Această fantasmagorie care se ridică în faţa noastră, impunându-se atenţiei noastre, ne ascunde ce este în spatele ei. Şi exact asta ar trebui să ajungem să vedem, în străfundul nostru".

L-am salutat pe viitorul sihastru, i-am urat să-şi atingă scopul şi m-am întors în prăvălia tibetană.

Ceaiul şi plăcintuţele *momo* mă aşteptau şi, cum îmi era foarte foame, am făcut onoare mesei care mi s-a oferit.

De îndată ce a fost posibil, fără să par prea curioasă sau prea indiscretă, am reînceput conversația asupra felului de religie practicată de newarii care se pretindeau budiști, ceea ce nu păreau deloc a fi.

Interlocutorii mei manifestau o destul de puternică antipatie față de aceștia. Ei i-au acuzat că practicau sacrificii sângeroase precum hindușii. Unii dintre ei, spuneau dânșii, se dedau chiar la orgii incalificabile pe care le considerau ritualuri religioase.

O mare parte dintre hindușii stabiliți în Nepal sunt *shatkas* și *tantrikas*. Ei venerează zeița. Zeița absolută, adică Shakti, toate celelalte zeițe nefiind decât forme diferite ale acesteia.

În timp ce inițiații descoperă în riturile senzuale ale cultului zeiței elemente intelectuale și spirituale, o mare parte dintre adepții săi caută în ele doar satisfacerea instinctelor vulgare. În India am văzut de destul de aproape aceste două aspecte. Care putea să fie situația la nonhinduși? De altfel, cei pe care tibetanii îi acuzau erau *shatkas* sau erau adepții unei forme sau ai alteia de șamanism existent în regiunea Munților Himalaya? Ardeam de dorința să mă informez și, în acest scop, să discut cu câțiva dintre adepții acestor rituri prezentate drept condamnabile. Totuși, nu vedeam cum. Eram ceremonios escortată peste tot unde mergeam; acesta este cel mai mare obstacol pe care îl poate întâmpina cel care vrea să obțină o cunoaștere reală a moravurilor și a mentalității locuitorilor din orice țară. De aceea relatările provenite de la personaje oficiale au atât de puțină valoare. Toate raționamentele pe care le puteam face

referitor la acest subiect nu schimbau cu nimic situaţia. Nu-mi rămânea decât să mă resemnez.

Întorcându-mă, m-am oprit puţin în locul unde, pe drum, stupa din Bodanath urma să dispară din raza de vizibilitate. Am zărit-o departe, în atitudinea sa de enorm animal întins pe pământ într-un gest de posesiune provocatoare. Puteam încă să-i disting ochii mari, imobili, şi i-am întrebat. Ce-mi rezerva şederea mea în Nepal? Dar ochii impasibili nu mi-au răspuns nimic... poate că mi-a lipsit mie clarviziunea necesară pentru a discerne răspunsul lor.

Scopul călătoriilor mele a fost întotdeauna doar satisfacerea curiozităţii mele şi această curiozitate se referă la ceea ce eu numesc „peisaje" Aplic acest termen, conform accepţiunii sale obişnuite, naturii fizice şi este pentru mine o bucurie extraordinară să străbat regiuni puţin cunoscute sau, şi mai bine, regiuni necunoscute, să contemplu înfăţişarea lor compusă din munţi, râuri, văi, păduri, vegetaţie şi pietre; toate aceste lucruri trăiesc o viaţă atât de intensă şi spun poveşti atât de minunate celor care îşi deschid urechea. Dar înţeleg „peisaj" şi în alt sens, cel pe care i l-am dat eu. „Peisaj" înseamnă viaţa oamenilor: ceea ce ei lasă să se vadă în comportamentul lor care ţese stofa istoriei, dar, mai mult, „peisaj" înseamnă şi ideile, gândurile, credinţele, dorinţele, iubirile şi urile, fricile, speranţele şi tot conţinutul a ceea ce oamenii din Occident numesc suflet şi care, departe de a fi „conţinut" într-un suflet, constituie, fără îndoială, ansamblul mişcător care este sufletul însuşi.

Dorisem, mai întâi, să văd Swayambhunath și Bodanath pentru că acolo se găsesc manifestările mentalității celor care au ridicat stupele și a celor care, în prezent, le venerează, dar Singh mă presa acum să vizitez orașele din vale. Era inadmisibil, spunea el, ca arhitectura lor atât de deosebită să nu-mi inspire interes. Nu puteam să nu-i dau dreptate și i-am promis că voi face excursii în compania sa. Înainte de a merge mai departe se cuvenea să vizitez chiar orașul în care locuiam: Katmandu.

Katmandu numără în jur de cincizeci de mii de locuitori, poate puțin mai mulți; recensămintele, în Orient, sunt foarte aproximative. Se pot distinge două zone: orașul vechi, adevăratul Katmandu, și un spațiu destul de mare cu aspect modern.

Se spune că orașul modern ar fi fost întemeiat în 723 de către un rajah numit Gunakamadēva – ceea ce contrazice legenda întemeierii sale de către Mandjushri. E format din numeroase străduțe înguste, întrerupte de piețe publice. Casele au aici două sau chiar patru etaje, sunt construite din cărămidă și acoperite cu țiglă. Ceea ce constituie particularitatea lor este decorarea complicată a fațadei cu ornamente din lemn sculptat sau lucrate din ghips și cu picturi în culori vii. Etajele cuprind ferestre care seamănă cu acele *bow-window* englezești și balcoane care ies mult în afară față de parter. De îndată ce te îndepărtezi de centrul orașului, casele devin colibe de lemn acoperite cu stuf.

Cel mai obișnuit tip de locuințe în oraș constă din dughene pe marginea străzii; între acestea, o ușă permite

accesul într-o curte în jurul căreia se ridică clădiri. Acestea din urmă au și ele mai multe etaje; un mare număr de familii se înghesuie într-un spațiu foarte mic. Condițiile sanitare sunt deplorabile.

În curte, o liotă de plozi în zdrențe mișună și scâncesc printre grămezi de gunoi menajer. Latrinele par inexistente, căci numeroase urme puturoase sunt presărate prin curțile în care intru. Nici măcar străzile nu sunt scutite, iar canalele de scurgere descoperite care băltesc degajă o duhoare infectă.

O epidemie de variolă bântuie în acest moment. Epidemiile sunt frecvente în Nepal, fiind puse pe seama zeiței Sītalā, al cărei nume a devenit sinonim cu boala însăși.

Băștinașii au un fel ciudat de a se manifesta în timpul epidemiilor. Comparând comportamentul lor de acum un secol cu cel prezent, nu prea observ progrese.

Cronicile povestesc că anii de după 1810 au fost marcați de o serie de calamități, printre care și o teribilă epidemie de variolă.

Se spune că zeița Sītalā, după ce a suportat timp de doisprezece ani ofense repetate, și-a pierdut răbdarea și a intrat în Nepal. Mii de copii au murit; cadavrele lor nu au fost incinerate, ci aruncate în Bāgmatī, râul sacru al Nepalului, sau depuse pe malurile acestuia, acoperite doar cu un strat subțire de pământ. Infecția s-a răspândit în toată regiunea înconjurătoare, apa râului a fost contaminată. Vulturii și animalele sălbatice care au mâncat cadavrele au fost otrăvite și au murit în număr mare. Sītalā a pătruns în palat, iar rajahul a murit și el de variolă.

În sfârșit, pentru a le onora, au fost scoase toate efigiile taurului Nandi, care este animalul pe care încalecă Shiva; atunci, ploi puternice au căzut, au luat cu ele cadavrele de oameni și animale și solul a fost purificat.

Asta nu înseamnă că Nepalul a scăpat atunci pentru totdeauna de variolă. Nici pe departe.

Puteam să-mi dau seama de ravagiile făcute de flagel după numărul copiilor a căror față era acoperită de pustule și de cruste negre. Îmi imaginez că sufereau, dar părinții nu păreau nici măcar să bănuiască. Nu li se acorda nicio îngrijire. Îi puteai vedea pe cei foarte mici purtați în brațe și plimbați pe stradă ca și cum ar fi fost perfect sănătoși. Alții mai mari se jucau prin curți, hidoși la vedere, cu figura tumefiată și purulentă. Unii stăteau așezați, sprijiniți de ziduri, părând că dorm. Poate erau muribunzi.

Care să fie rata mortalității bolnavilor? Această problemă nu interesa pe nimeni. Pentru a-i emoționa pe orientali, evenimentele trebuie să capete proporții cu adevărat nemăsurate. Or, încă nu se vedeau „râurile transportând o mulțime de cadavre de copii" ca în epidemiile precedente descrise în cronici. Nu întâlnisem decât două: unul pe malul unui afluent al râului Bāgmatī, celălalt, pe jumătate devorat, pe un câmp unde un animal probabil îl târâse. Epidemia rămânea deci în niște limite în care nu tulbura populația.

Eu, care nu făceam parte din „populație", eram destul de dezgustată de contactele nesănătoase pe care le suportam în timpul vizitelor mele prin oraș. În plus, mă

temeam să nu-mi fie contaminați servitorii. Insist mereu că trebuie vaccinați. Servitorul meu tibetan era vaccinat, ceilalți, recent intrați în serviciul meu, susțineau că sunt și ei, dar puteam să mă îndoiesc. Cât despre mine, pe bună dreptate sau nu, mă cred refractară la orice fel de contagiune și... până acum faptele mi-au dat dreptate.

Templele nu lipsesc la Katmandu, toate decorate din belșug cu sculpturi, picturi și ornamente de aramă cu un efect pitoresc, dar fără măreție. Sunt de toate dimensiunile, unele dintre ele nefiind decât mici altare sau simple nișe conținând statuia unei zeități. Multe pietre pe care este sculptată imaginea unui zeu sau a unei zeițe se ridică și ele ici și colo. Un mare număr dintre ele nu sunt doar mânjite cu miniu ca să imite sângele, ci chiar cu sânge veritabil, lipicios, înnegrit, pe care câinii vagabonzi îl ling.

Sacrificiile sângeroase sunt cotidiene în Nepal. Zeița, „Mama", și alte membre ale tribului zeilor avizi de sânge le cer fără încetare.

În fața unei pietre în picioare nu prea sunt decât cocoși sau, cel mult, câte o oaie nefericită ori o capră nenorocoasă cu gâtul tăiat, dar, în temple, pe lângă capre și oi, se sacrifică și bivoli.

Metodele de sacrificiu sunt absolut oribile. Sângele victimelor trebuie să stropească idolii. Unul dintre procedeele folosite constă în apucarea arterei carotide a bivolului sau a caprei căreia i s-a tăiat gâtul și strângerea ei între degete așa cum se face cu un furtun de stropit din cauciuc pentru a forța lichidul să țâșnească

mai departe sau mai sus. Unii sacrificatori se laudă chiar că pot astfel să facă agonia unui animal să dureze mai mult de o oră.

Această orgie de sacrificii sângeroase atinge punctul culminant în cadrul sărbătorii Durga[1], Durga Pūja sau *Dasahara*. Mii de bivoli sunt, cu această ocazie, sacrificați în câteva zile. Durga Pūja este sărbătoarea oficială a Nepalului, în cursul căreia trupele sunt trecute în revistă, iar comandantul lor suprem binecuvântează drapelele.

Această binecuvântare are un aer puternic de barbarie, chiar de sălbăticie. O parte din sângele victimelor este strâns într-un mare recipient de aramă. La un moment dat, în timp ce fanfarele militare se dezlănțuie violent și salve de focuri sunt trase repetat, comandantul suprem înaintează către drapelele aliniate. Soldații care poartă vasul plin cu sânge îl precedă. În fața fiecărui drapel, comandantul se oprește, își cufundă ambele mâini în sânge și le împreunează, palmă pe palmă, pe pânza stindardului, imprimând astfel o sinistră mână a Fatimei.

Scena sângeroasă are loc în curtea Kot, o clădire situată lângă palatul Durbar („adunare"), unde, acum un secol, a avut loc un masacru și mai lamentabil decât cel pe care tocmai l-am descris. În 1846, majoritatea capilor nobilimii și principalii notabili nepalezi, convocați sub pretextul de a ține un consiliu, se duseseră la Kot dezarmați. Acolo, au fost mișelește masacrați de către soldați, iar curtea unde se îngrămădesc în zilele

1. Durga este una dintre cele zece forme ale zeiței. Împreună cu Kāli, este una dintre formele sale cele mai populare.

noastre capetele animalelor sacrificate a fost atunci plină de grămezi de cadavre.

Acest eveniment a provocat venirea la putere a prim-ministrului Jung Bahadur, ai cărui descendenți încă o dețin în zilele noastre.

În toate orașele nepaleze, piața Durbar este centrul, dar și locul unde sunt ridicate monumentele cele mai remarcabile. Palatul Durbar de la Katmandu are la exterior un aspect impunător, dar interiorul nu prezintă mare interes. Lângă el se găsește templul zeiței Taleju, patroana familiei regale. Se povestește că Prithwi Nārāyan, șeful gurkha care a cucerit Katmandu, i-a adus o jertfă umană și că zeița i s-a arătat în vis și a blamat acest exces de zel.

Fără să fi fost foarte frecvente, sacrificiile umane au avut cu siguranță loc, odinioară, în Nepal; cronicile menționează mai multe.

Asta mă duce cu gândul la un anume fel de sacrificiu uman: cel al văduvelor arse pe rugul ce mistuia cadavrul soțului lor. Era un obicei curent odinioară în Nepal, iar acest „odinioară" nu este atât de departe. Se spune că trei dintre soțiile celebrului prim-ministru Jung Bahadur au murit arse de vii după decesul acestuia, ceea ce se întâmpla în 1880. Câte victime de cea mai umilă condiție socială le-au imitat de atunci, fără ca moartea lor tragică să trezească atenția? Ne-ar fi greu să aflăm, dar este aproape sigur că au existat asemenea victime, întrucât unele au fost semnalate în India în ciuda vigilenței poliției engleze, încă activă la acel moment.

Când ni se spune că o văduvă a dorit să fie *sati*, adică arsă de vie, ne imaginăm imediat că a fost constrânsă de anturajul său să comită acest gen înspăimântător de sinucidere. Probabil că lucrurile au stat frecvent astfel, dar ne-am înșela crezând că femeia nu a acționat niciodată din proprie convingere sau că a făcut-o doar foarte rar.

Ce motive le împingeau pe aceste nefericite la un asemenea sacrificiu? Existau numeroase motive. Mai întâi, timp de secole, văduvia a fost considerată ceva condamnabil pentru femei. Situația văduvei în familia soțului său, la care trebuia să continue să locuiască, era dureros de tristă. Bigoții îi reproșau moartea soțului său, spunând că fusese provocată de păcatele ei. Ea era ținută la distanță, supusă frecvent posturilor, trebuia să se radă în cap și să poarte doar haine demne de milă. Pe de altă parte, o aureolă de glorie o învăluia pe *sati*, care lăsa o amintire venerată aproape ca o zeitate.

Toate ideile și tradițiile seculare de care este impregnată atmosfera hinduismului acționând asupra minții văduvei o hipnotizau și o împingeau în final către rug.

În Nepal, sacrificiul văduvelor a fost practicat numai de partea hindusă a populației, femeile din etnia newar și cele din triburile din munți au avut mereu bunul-simț să îl refuze, preferând să se recăsătorească dacă vârsta le-o mai permitea.

După călătoria sa în Anglia – acum mai bine de șaptezeci de ani –, prim-ministrul Jung Bahadur a dorit, referitor la *sati*, să apropie legislația nepaleză de cea pe

care englezii o introduseră în India. Totuşi, el nu a îndrăznit să interzică clar sacrificiul văduvelor şi să stabilească pedepse contra celor care îl favorizau, dar a introdus restricţii. Astfel, mamele cu copii mici trebuiau împiedicate să aleagă acest sacrificiu. Apoi, văduva care-şi anunţase intenţia de a se lăsa arsă putea, din acel moment, să retracteze, chiar şi în momentul urcării pe rug, ceea ce nu-i era îngăduit odinioară, căci legea permitea omorârea cu pietre a femeii care încerca să scape după ce făcuse o astfel de promisiune.

Vecinătatea Indiei, unde englezii interziseră cu strictețe practica *sati*, putea influenţa Nepalul în această privinţă. Ce se va întâmpla însă acum, când, odată cu plecarea lor, obiceiuri arhiînvechite, despre care se credea că erau date uitării, încep să reapară?

Scuzaţi-mi această digresiune. Ne vom continua acum vizita în Katmandu: mai am de semnalat palatul, de altfel foarte modest, unde locuiesc aşa-numitele *Kumārī*.

Kumārī înseamnă pur şi simplu o „fată", dar acest titlu nu este purtat decât de fetele cu părinţi nobili sau care ocupă măcar un rang social înalt. Totuşi, Kumārī din Katmandu sunt cu totul altceva, sunt fetiţe alese în jurul vârstei de şase-şapte ani pentru a reprezenta formele de activitate ale zeiţei, adică ale lui Shakti, energia universală.

Cronicile nepaleze semnalează că în timpul Dwāpar Yuga, vârstă a lumii anterioare celei în care ne găsim noi[1], patru Kumārī s-au stabilit în Nepal după cum urmează:

1. Vârstele lumii, după hinduşi, sunt: Satya Yuga – Trētā Yuga – Dwāpar Yuga. Vârsta actuală se numeşte Kali Yuga.

Bāl Kumārī din Thēmi, la est; Kwātha Kshē Bāl Kumārī, la sud; Maiti Dēvi Kumārī, la vest, lângă Gyānēswara; şi Mangalopūr Kumārī, la nord, la Bisīl-nagara, lângă Bhasmēswara.

Din aceste legende a rămas obiceiul de a alege, după cum tocmai am spus, copile care le reprezintă pe Kumārī şi sunt onorate ca şi ea. Este esenţial ca aceste fete să fie virgine, de aceea ele sunt alese foarte tinere, dar cum hinduismul nu aprobă virginitatea pentru femei, după ce au ajuns la maturitate, ele încetează să-şi mai îndeplinească funcţia şi se pot căsători onorabil atunci când au atins vârsta dorită.

Din diverse motive, se întâmplă şi ca o singură Kumārī să fie aleasă. Aşa părea să fie cazul în cursul şederii mele la Katmandu.

În fiecare an, în timpul sărbătorii numite Indra Jātra, Kumārī este aşezată pe un car împodobit cu ghirlande şi condusă astfel prin oraş, primind omagiile şi darurile populaţiei de-a lungul întregului traseu.

Înainte de cucerirea Nepalului de către gurkha, rajahii newari sărbătoreau cu mare pompă această festivitate a Kumārīlor. Chiar aceasta a fost motivul care a facilitat cucerirea oraşului Katmandu de către invadatorii gurkha.

Era obiceiul ca, atunci când carele ce le purtau pe Kumārī soseau în faţa palatului, tronul să fie aşezat pe carul unde se găsea principala Kumārī, chiar lângă ea. Sabia suveranului era depusă pe tron, ea reprezentându-l, dar câteodată rajahul însuşi se aşeza lângă Kumārī.

Tocmai în acea zi a intrat în Katmandu Prithwi Nārāyan, cuceritorul Nepalului (mort în 1775). Când carele au

ajuns la palat şi tronul a fost aşezat lângă Kumārī, Prithwi Nārāyan s-a aşezat prompt pe el, luând locul rajahului.

Sărbătoarea, care dura deja de o săptămână, fusese stropită din belşug cu alcool. Trei sferturi din populaţie era beată, trupele nu au opus mare rezistenţă invadatorilor, aşa încât rajahul newar a fugit.

Să trecem acum în acea parte a capitalei Katmandu pe care am numit-o „oraşul modern", pentru a o diferenţia de partea cea mai veche a oraşului.

Contrastul dintre cele două părţi ale oraşului este izbitor. Cea „modernă" este curată, atent îngrijită, dar nu prea poţi vedea decât ziduri, anormal de înalte ziduri de grădini mărginind străzi largi, drepte, în general pustii. Liniştea ciudată care domneşte aici provoacă o uimire profundă la ieşirea din mulţimea zgomotoasă care se agită în oraşul vechi. Ai spune că eşti în altă ţară.

Dar de ce aceste ziduri atât de înalte? Printre grădini sunt cu siguranţă şi locuinţe; de ce se ascund acestea astfel, fără nicio vedere spre exterior? Pentru că atmosfera din Katmandu este departe de a fi sigură şi, ca aproape peste tot în Asia, dramele politice sunt un motiv de îngrijorare.

Monumentul cel mai „vizibil" din Katmandu este o coloană de aproximativ 60 de metri înălţime, care se ridică nu departe de câmpul de manevre.

Ce eveniment comemorează această coloană? Niciunul. Ea s-a născut dintr-o fantezie a marelui general Bhimasena,

care, după ce a guvernat Nepalul, a fost victima unor intrigi politice și a murit în lanțuri într-o închisoare. Cadavrul său a fost târât pe străzile din Katmandu și în final aruncat pe o grămadă de gunoi în 1840.

Coloana construită de Bhimasena în zilele sale de glorie s-a prăbușit în 1833, în timpul unui violent cutremur. El a pus să fie reconstruită, dar, după moartea lui, în 1856, fulgerul a lovit-o și a despicat-o în două de sus până jos. Reparată în 1869, ea continuă să fie un motiv de admirație și de orgoliu pentru populația din Katmandu.

Potrivit unei semilegende fondatorul dinastiei suveranilor gurkha, care domnesc în prezent în Nepal, a pariat că va sări cu calul din înaltul coloanei și că și-a ținut pariul, calul fiind ucis, dar călărețul rămânând teafăr.

Se pare că saltul a fost într-adevăr efectuat, dar că nu a fost atât de spectaculos pe cât spune legenda. La momentul când a avut loc, coloana era în curs de reconstrucție și avea o înălțime mult mai mică decât aceea pe care o vedem noi acum. Gurile rele pretind și că pe jos fusese așternut un strat foarte gros de fân pentru a-l primi pe parior.

Dacă turnul din Katmandu atrage inevitabil privirile vizitatorului, palatul Șefului Statului este de natură să-l lase pe acesta cu gura căscată de uimire, atât de mare este contrastul cu vechile case neware acoperite de lemn sculptat și cu zidurile înalte ce protejează locuințe invizibile.

Turnul e o foarte frumoasă clădire în stil italian care, de altfel, și este opera unui arhitect italian. Ar putea

înfrumusețea o piață spațioasă în orice oraș european. Grădina din față, împodobită cu statui și fântâni, este veselă și niciun zid nu o ascunde de ochii trecătorilor.

Am auzit străini criticând acest palat, ce reproșau că nu este în armonie cu edificiile în stil newar clasic. Este evident că se deosebește izbitor de ele; e adevărat și că este o copie banală a multor palate europene; cu toate acestea, mi-a plăcut de la prima vedere, după ce contemplasem atâtea edificii străvechi de o incontestabilă valoare artistică, dar în care mi s-ar fi părut morbid să locuiești deoarece erau întunecoase și fără aerisire.

Prim-ministrului șef de stat îi plac ferestrele largi, care lasă să intre aerul și lumina. În palatul său italian, el se bucură de încăperi vaste, însorite; îl felicit pentru asta. De ce nu face și breșe salutare în zidul restricțiilor care îi întemnițează țara, breșe pe unde să poată intra în Nepal adieri din lumea exterioară și să iasă cele ale divinilor Munți Himalaya? Dar poate că o asemenea inițiativă depășește puterea șefului statului, deși puternic, care locuiește în frumosul palat cu ferestre multe.

Șeful statului, în Nepal, este prim-ministrul, și nu suveranul actual, maharajahul Dhiraja.

Prim-ministrul poartă și el titlul de maharajah, dar fără completarea „Dhiraja". Situația politică a țării este similară cu cea a Japoniei înainte de 1868, atunci când Mikado-ul, Împăratul-Zeu, nu lua parte la guvernare, toată autoritatea fiind în mâinile Shogunului.

În Nepal, dacă maharajahul Dhiraja nu este considerat descendent al zeilor, el este totuși văzut ca un personaj prea sacru pentru a se ocupa de treburile statului,

de fapt, pentru a se ocupa de orice treabă. Dar cine poate ghici schimbările de ordin politic pe care noul statut al Indiei le poate aduce Nepalului?

Am consacrat mai multe zile întâlnirii cu un maestru spiritual, un pandit ale cărui inteligență și erudiție îmi fuseseră lăudate, pentru a mi se explica unele pasaje din *Yoga Vasishta*[1]. Lucrurile stau aici la fel ca în India; acești erudiți rămân pierduți în amestecul inextricabil de contradicții dintre foarte înalta filosofie Vedanta advaita pe care ei pretind a o profesa și codurile lor sociale.

În intervalul dintre conversațiile noastre, mă plimb în perimetrul unde se găsește locuința mea și mă împrietenesc cu niște frumoase vaci albe care vin să pască aici. Câteva felii de pâine pe care le-am oferit acestora le-au făcut foarte prietenoase. Prea prietenoase chiar, căci a trebuit de câteva ori să renunț la privilegiul vizitelor lor atunci când ele traversau veranda, pregătindu-se să intre în micul meu salon.

Panditul, care, ca toți brahmanii[2] – și, de altfel, ca toți hindușii –, consideră vacile animale sfinte, și-a făcut, datorită prieteniei pe care ele mi-o arată, o imagine nemaipomenită despre virtuțile mele.

În ciuda expresiei stupide a fizionomiei lor, aceste vaci cumsecade erau probabil inteligente și animate de sentimente altruiste. Poarta incintei, o simplă bară de

1. O lucrare filosofică.
2. Titlul de pandit (erudit) nu este atribuit decât brahmanilor. Oricât de învățați ar putea fi oamenii aparținând altei caste, acest titlu nu le este dat.

lemn, nu se închidea bine şi rămânea deseori deschisă. Pe lângă cele patru vaci aduse în fiecare dimineaţă de un puşti, au mai venit câteva care, fără să le fi chemat eu, s-au prezentat pentru a primi pâine. Probabil că primele le informaseră că se distribuie bunătăţi în incintă.

Şi lucrurile nu s-au oprit aici.

Singh era la mine, insistând să nu mai amân excursia la Bhatgaon, când un enorm taur alb s-a arătat pe verandă, întinzându-şi capul mare cu coarne lungi, cu intenţia evidentă de a intra în casă. Deschiderea uşii era prea îngustă pentru el, aşa încât îşi arăta ciuda bătând din picior şi mugind. Era unul dintre acei tauri consacraţi lui Shiva, care rătăcesc în voie prin oraşe, hrăniţi de unii şi de alţii, şi care nu se jenează să se servească din legumele expuse în faţa dughenelor. Să le dai de pomană este meritoriu, nimeni nu-i alungă şi, de obicei, sunt paşnici. La gâtul acestuia, un credincios atârnase, ca ornament, un colier din perle mari albastre, iar altul adăugase o salbă de flori galbene. Astfel împodobit, masivul animal ar fi putut avea un aer grotesc dacă nu ar fi fost demnitatea, oarecum îngâmfată, credeţi-mă, pe care o arăta.

Dimensiunile vizitatorului meu impuneau mai mult de o felie de pâine; o pâine întreagă nu i-ar fi potolit sigur apetitul. Am trimis să i se aducă una şi m-am aşezat pe un taburet lângă capul său mare, singura parte din animal care reuşise să încapă în micul meu salon.

Cu cuţitul în mână, tăiam bucăţi de pâine, oferindu-i-le una câte una vizitatorului meu, care mesteca lent,

oprindu-se din când în când să-l privească pe Shing sau să inspecteze camera și dându-mi câte un impuls cu botul când întârziam să-i întind pâine. Când a terminat de mâncat, m-am ridicat, l-am bătut ușurel pe grumaz și i-am poruncit să plece. El nu a mai insistat, văzuse că nu mai aveam nimic să-i dau.

În timp ce îl urmăream cu privirea, l-am descoperit, ghemuit lângă un tufiș, pe *sweeper*-ul meu, paria, care, cu mâinile împreunate și privirea în extaz, părea pierdut în adorație.

Ce idiot, mi-am zis și i l-am arătat, râzând, lui Singh. Dar acesta nu a râs. Oricât de umblat prin școli era, rămânea hindus, iar vizita inopinată a taurului lui Shiva îl impresionase.

Ne reluarăm conversația. Ne-am pus de acord că voi merge a doua zi la Bhatgaon, iar a treia zi poate la Patan, apoi mă voi decide pentru alte excursii fără a mă grăbi prea tare. Doream să-mi las zile libere pentru a primi vizita unor negustori care îmi propuneau obiecte de fabricație indigenă. Și apoi, de fapt, chiar el, Singh, îmi dăduse de înțeles la început că putea să-mi intermedieze întrevederi cu unul sau doi înțelepți yoghini pe care îi cunoștea. Întâlnirea cu ei mi se părea mult mai utilă pentru studiile mele decât să privesc monumentele nepaleze, oricât de interesante ar fi fost ele.

— Ah, răspunse Singh, nu am uitat nimic din ce v-am zis și chiar i-am vorbit despre dumneavoastră unuia dintre cei câțiva guru care-mi acordă bunăvoința lor. Este gata să vă primească, dar refuză categoric să vă vadă

dacă veniți însoțită de toți acești oameni care vă escortează. Puteți să-l aduceți pe servitorul dumneavoastră tibetan, dacă doriți, dar, în rest, el nu mai admite pe nimeni. Nu dorește ca atmosfera de pace care îi învăluie refugiul să fie tulburată de zgomotul făcut de soldați și de servitori. Iată ce face ca vizita dumneavoastră să fie dificilă...

— Nu mi se va permite să merg singură.

— Mă tem și eu de asta... Dar, în sfârșit, mai puteți totuși spera.

M-am întrebat dacă nu cumva Singh inventa ceea ce îmi povestea. Poate că doar se lăudase; nu cunoștea niciun înțelept eremit și încerca să-și ascundă minciuna pretextând niște condiții care mi-ar face vizita imposibilă.

Dar Singh a continuat:

— Până atunci, guru vă poate trimite pe unul dintre discipolii săi avansați. El vorbește engleza... A fost în Anglia.

— Poate că este BA, am replicat eu, îndoindu-mă de calitatea individului anunțat.

— Mult mai mult decât atât! a exclamat Singh, este doctor în filosofie!

— Chiar așa?... Ei bine, îl voi întâlni cu plăcere.

— Bine, voi aranja o întrevedere, dar vom merge mai întâi să vedem Bhatgaon și Patan, nu-i așa?

— De acord.

Și a plecat.

L-am chemat pe Passang să-mi aducă ceai.

— Dacă l-ați fi văzut pe *sweeper*, mai adineauri, v-ați fi amuzat, îmi spuse el.

— Când?... Când îi dădeam de mâncare taurului?... L-am văzut. Ce adora, nătărăul?...

Passang e tibetan, îi disprețuiește pe hinduși și credințele lor religioase. Are și el creierul plin de cele mai grotești superstiții, dar asta nu-l împiedică să le ridiculizeze pe ale altora. Toți facem asta.

— Vrea „să câștige merite" pentru că își imaginează că în felul acesta, într-o viață viitoare, se va putea naște într-o castă pură. Faptul de a fi un *methar*[1] îi provoacă multă suferință.

— Bietul băiat. Poartă-te frumos cu el, nu există niciun motiv să-i arătăm dispreț.

— Cu siguranță că nu. Noi, budiștii, nu credem în caste.

Passang nu se îndoiește că noi, el și cu mine, suntem coreligionari, doar că între budismul *meu* și al *său* există o mare diferență. Nu contează. El continuă:

— Krishna Dass crede că dacă slujește o doamnă *sannyāsin* va avea „merite". Și când a văzut că taurul lui Shiva mănâncă din mâna dumneavoastră, v-a luat drept zeița însăși. Și tibetanul meu a râs cu superioritate.

— Dar tu nu crezi că eu sunt zeița?...

Băiatul a redevenit serios:

— Sunteți mult deasupra ei, Jetsune Kushog[2], răspunse el și, întărindu-și vorbele cu gestul, Passang s-a prosternat de trei ori în fața mea și mi-a cerut binecuvântarea.

— Nu-i arăta *sweeper*-ului că îți bați joc de el, ar fi o răutate, și lasă-l să spere că, dacă este cinstit, va putea să renască, după moarte, într-o familie de brahmani.

Nu aș fi povestit această conversație prea puțin interesantă dacă ea nu ar fi avut consecințe interesante care vor fi relatate mai târziu.

1. *Methar*, vidanjor.
2. *Jetsune Kushog* sau *Jetsunema*, titlu care i se dă unei Doamne-Lama.

A doua zi am plecat către Bhatgaon.

Bhatgaon, una dintre fostele capitale ale Nepalului în vremea suveranității newarilor, este situat la aproximativ 10 kilometri de Katmandu. Drumul care duce acolo trece printre orezării și nu prezintă nimic remarcabil; mahalalele pe care le traversăm înainte de a intra în oraș sunt cât se poate de sărace și înfiorător de murdare.

Tabloul se schimbă complet când ajungem în centrul orașului vechi.

Edificiile printre care ne găsim au ceva ireal. Avem impresia că suntem pe scena unui teatru, în mijlocul decorurilor. Ne așteptăm să auzim un fluier și să vedem ieșind mașiniști care, cât ai clipi, vor demonta aceste palate și temple fantastice.

Peste tot sunt fațade de lemn sculptat de toate formele, mai puțin în linii drepte. De etajele caselor atârnă logii, balcoane ieșite în afară, înclinate spre dreapta sau spre stânga, niciodată drepte. Acoperișurile suprapuse, cu excepția câtorva acoperișuri de temple, se întrepătrund, se încalecă, dând aceeași impresie de instabilitate, de structuri zdruncinate de un cutremur. Pare că tot acest ansamblu de lemne vechi se va prăbuși deodată. Totuși, el stă în picioare de secole.

O decorațiune în culori se adaugă la desenele sculptate în lemn sau în piatră. Culorile sale, care trebuie să fi fost foarte vii, păstrează încă, în ciuda uzurii timpului, o prospețime plăcută; dar efectul cel mai frapant este produs de ornamentele de aramă care sclipesc cu un fel de aroganță provocatoare, pe toate edificiile.

O idee unică se manifestă în arhitectura templului Nyatpola Dēvala, o construcție cu cinci etaje care se ridică în piața numită Taumari Tol.

De o parte și de alta a scării foarte abrupte care urcă spre templu, zece statui sunt etajate pe perechi. Mai întâi, doi giganți așezați care ar reprezenta, se spune, niște luptători profesioniști numiți Jaya Mall și, respectiv, Phatta. Se considera că fiecare dintre ei poseda o forță egală cu aceea a zece oameni obișnuiți. Pe treptele următoare se văd, succesiv: doi elefanți – forța elefantului este de zece ori cât cea a oamenilor cei mai puternici; doi lei având forma bizară pe care artiștii nepalezi o dau acestor animale – leul este de zece ori mai puternic decât elefantul. Deasupra leilor sunt doi grifoni sau echivalenții acestor animale mitologice, dar sub o formă nepaleză care nu are nimic în comun cu cea a grifonilor cunoscuți de artiștii din Occident – un grifon este de zece ori mai puternic decât un leu.

În sfârșit, chiar la poarta templului, figurile zeițelor Singhini și Vyaghini sunt sculptate în relief, pe două stele de piatră. Forța acestor zeițe este egală cu cea a zece grifoni.

Referitor la construcția acestui templu, cronicile nepaleze povestesc ceea ce urmează.

Al optsprezecelea rajah al Dinastiei Malla care domnea la Bhatgaon (secolul al XVII-lea) a construit un templu cu trei etaje și l-a așezat acolo pe Bhairava.

Bhairava înseamnă „teribil", „care provoacă spaimă". Bhairava este unul dintre calificativele lui Shiva și, ca

şi Bhairava, acest zeu este reprezentat cu un corp uman şi cap de taur. Prin extensie, numele Bhairava este dat unor zeităţi din clasa „Teribililor" ce compun Curtea lui Shiva.

Numai că Bhairava pe care Bhupatindra Malla îl aşezase în templu s-a dovedit a avea o proastă dispoziţie ale cărei efecte tangibile au fost diferite urgii care s-au răspândit prin ţară. Rajahul a cerut sfatul unor oameni înţelepţi şi cunoscători ai scrierilor numite Tantre şi aceştia i-au spus că, dacă ar aşeza-o în apropierea lui Bhairava pe Marea Zeiţă a Tantrelor, pe care Bhairava o venera, acesta s-ar linişti.

Templul cu cinci etaje a fost deci construit. Rajahul însuşi a adus cărămizi pentru construirea lui şi toţi locuitorii oraşului l-au imitat, astfel încât, după cinci zile, se adunase cantitatea de materiale necesare pentru construcţie.

Când templul a fost terminat, rajahul a aşezat în el imaginea unei zeităţi care îl călăreşte pe „Regele Morţii": Yama; această imagine nu trebuia văzută de nimeni.

Templul părea a fi acum dezafectat. Am văzut fân pus la uscat pe toată lungimea scării sale, iar uşa de la sanctuar era larg deschisă.

Alte temple, la Bhatgaon, reiau acelaşi stil: scara mărginită de statui etajate. Animalele reprezentate includ cai, cămile, rinoceri etc.

Un templu dedicat lui Bhavani se ridică aproape în faţa celui cu „cinci etaje". Este foarte bogat ornat, iar uşa sa e păzită de două animale fantastice din bronz a

căror gură este vopsită în roșu aprins. O întreagă faună extravagantă zburdă pe fațada monumentului. Storurile care închid ferestrele și ușile altarelor sunt din panglică de metal aurit. Aici, ca și la Swayambhunath, splendoarea artistică a decorațiunilor este știrbită de mizeria care se adună în straturi groase, produsă de ofrandele de unt, orez, prăjituri cleioase etc. pe care credincioșii le lipesc de ele.

Templul lui Ganesha, Zeul Cunoașterii, nu este unul dintre cele mai importante din Bhatgaon, însă are o particularitate specială și mi-a plăcut în mod deosebit. În fața ușii, pe un stâlp înalt, se vede efigia unui șobolan, animal familiar zeului, pe care noi, occidentalii, nu suntem obișnuiți să-l vedem sub formă de statuie. Steaguri din aramă aurită, cu catargele la fel de strălucitoare, încadrează intrarea; în curtea din față, un clopot este agățat de un portic de piatră și o cușcă mare din metal prelucrat ține loc de felinar.

Ceea ce atrage cel mai mult atenția la Bhatgaon este o statuie de bronz a rajahului Bhupatindra Mall aflată deasupra unei coloane. Rajahul este reprezentat așezat pe un tron, cu mâinile împreunate într-o atitudine de adorație. Tronul său este sprijinit, în cele patru colțuri, de lei; o dantelărie în piatră reprezintă țesătura ce acoperă tronul. Tronul este așezat pe un lotus enorm. Deasupra rajahului se găsește umbrela, semn al regalității, căreia artistul i-a dat forma unui clopot agățat de o prăjină, ambele din metal aurit.

Artiștilor newari le plăcea să înalțe statui pe coloane izolate. Le găsim din belșug în toate orașele lor vechi.

Monumentul lui Bhupatindra mi s-a părut totuşi cel mai remarcabil dintre toate.

Vizita la Bhatgaon durase mult, fără niciun incident notabil. Aceeaşi mulţime – sute de oameni – mă înconjura când mă opream, oamenii înţepeneau, cu ofrandele în mâini, în pragul templelor unde urmau să se închine sau chiar, auzind ce se întâmpla afară, îşi abandonau zeii şi veneau să o vadă pe „străină"[1].

Acest turneu, de genul celor pe care le fac persoanele oficiale, mă agasa enorm. Probabil că suveranii sunt obişnuiţi ca de la cea mai fragedă vârstă să joace acest rol de ciudăţenie. Fără îndoială, ei nu suferă din această cauză. S-au resemnat „să fie priviţi" în loc să privească ei înşişi liber, fără ca nimeni din preajmă să-i spioneze şi să le citească expresia fizionomiei în faţa cutărui sau cutărui obiect, într-o situaţie sau alta, şi apoi să o prezinte pe larg în presă.

Poate că, în fond, mentalitatea lor a fost modelată în aşa fel încât ei să nu încerce nicio dorinţă de a fi, câteodată, *ei înşişi*. Oare nu ne putem întreba dacă nu cumva un actor care nu ar înceta niciodată să fie pe scenă şi ar juca, fără încetare, într-o piesă fără antracte, într-un teatru fără culise, nu ar sfârşi prin a rămâne fără *eu*?...

1. Viaţa mea de călătoare mi-a oferit multe ocazii să constat similitudinea instinctelor umane şi mi se pare instructiv să semnalez acest lucru atunci când este cazul. În China, am văzut cum o catedrală întreagă s-a golit în timp ce episcopul oficia slujba. Toţi credincioşii se repezeau afară ca să vadă un alai de nuntă care trecea pe stradă însoţit de o muzică zgomotoasă. Curiozitatea este un stimulent puternic pentru aproape fiecare dintre noi.

— Doriți să mergeți mâine la Patan? mă întreabă Singh pe când ne întoarcem la Katmandu. Discipolul marelui *sannyāsin* ar putea să vă primească poimâine.

Oare să merg, mâine, să mai văd monumente, obiecte din lemn sculptat, dragoni de aramă aurită?... Cu siguranță, prefer să rămân acasă și să scriu, să-mi pun ordine în notițe. Panditul ar putea veni în cursul serii...

Îi răspund lui Singh că i-aș fi îndatorată dacă l-ar ruga pe discipolul gurului său să vină a doua sau a treia zi, cum i-ar conveni cel mai mult, iar eu voi merge la Patan în cealaltă zi.

— Ne-am înțeles, răspunde Singh.

Passang avea vești pentru mine.

A doua zi, când mi-a adus prânzul, mi-a spus direct, în limba tibetană:

— *Sweeper*-ul a înnebunit.

— Cum așa?

— Ideea de a renaște într-o castă pură îi tulbură spiritul și a întâlnit un individ care vrea să profite de naivitatea lui pentru a-l stoarce de bani. El nu are destui, așa că mi-a cerut să-i împrumut. Astfel a ajuns să-mi spună cum l-a cunoscut pe șarlatanul ăla.

— Bani?... Dar pentru ce?

— Ca să cumpere o capră.

— *Sweeper*-ul vrea deci să aibă o capră...

Passang râde.

— A, nu ca să o țină aici, în incintă, desigur, ci ca să i-o ofere zeiței.

— *Methar*-ul vrea să-i ofere un sacrificiu zeiței! Dar lui nu-i este permis să intre în templu. Este dintr-o castă impură.

— Ei bine, așa vrea șnapanul să-l păcălească. La piață, Krishna Dass s-a certat cu un negustor de *mitaie* (plăcinte). El s-a apropiat prea tare de taraba sa și patiserul a pretins că umbra lui impură a trecut peste *mitaie*, spurcându-le, astfel încât nu mai puteau fi mâncate de oamenii din caste pure. I-a cerut deci lui Krishna să plătească prețul mărfii pe care o stricase.

— Nu a stricat nimic, am spus; hindușii nu sunt foarte scrupuloși în ceea ce privește plăcintele. Dacă omul ar fi deținut un restaurant ar fi fost cu totul altceva.

— Habar n-am, a răspuns Passang. Cine să mai înțeleagă ceva din ideile neroade ale hindușilor? *Methar*-ul nostru s-a supărat și el și i-a răspuns patiserului: „Ești un mincinos negru la suflet. Plăcintele tale nu sunt bune de nimic; nu le cumpără nimeni și ai găsit această stratagemă ca să mă faci să ți le plătesc. Ei bine, nu-ți voi plăti nimic. În viața viitoare tu vei fi un *methar*, iar eu, care îi cinstesc pe zei, voi fi poate un brahman". Patiserul ar fi vrut să-l bată pe Krishna și poate și alți oameni din mulțime ar fi dorit asta, dar nu îndrăzneau să atingă un *methar* de frică să nu se spurce. Ar fi trebuit să-l vedeți pe Krishna când îmi povestea scena. Era la fel de amuzant ca și cum aș fi fost la teatru.

— Da, înțeleg. Dar ce are a face capra în toată povestea aceasta?

— A, stați să vedeți! În timp ce *sweeper*-ul se îndepărta, un om l-a urmărit și a intrat în vorbă cu el. „Nu

te întrista, frate", i-a spus el. „Eu sunt devotat zeiței. Ai spus că îi cinstești pe zei. Asta-i bine, dar să știi că pe ea ar trebui mai cu seamă să o adori. Dacă faci asta, poți fi sigur că vei renaște ca brahman. Poate chiar ai fost brahman în viața ta anterioară. Probabil că ai făcut un mare păcat și ești pedepsit pentru asta, acum, că te-ai născut într-o familie de *methar*-i. Există anumite moduri de a o adora pe zeiță, pe care ea le agreează foarte mult; ea nu le refuză nimic celor care o cinstesc astfel. Cunosc oameni care fac asta. Ar trebui să-i oferi o capră zeiței. E adevărat că nu poți să oferi tu însuți sacrificiul și nici să asiști la el din cauza castei în care te-ai născut ca pedeapsă a păcatelor tale trecute. Nu trebuie nici să atingi capra, ca să n-o spurci, pentru că atunci nu ar mai putea fi oferită zeiței, dar, cum văd că ești un tânăr pios, vreau să te ajut. Dă-mi zece rupii, voi cumpăra o capră potrivită și le-o voi duce prietenilor mei pentru a o sacrifica în numele tău." Krishna nu avea însă zece rupii. Omul l-a întrebat dacă nu avea de la cine să împrumute. Krishna credea că va putea... El se gândea să-mi ceară mie să-i împrumut. Omul a vrut să știe unde locuiește Krishna, ca să vină să ia cele zece rupii. Krishna știe că nu vă place să vină străini aici ca să stea de vorbă cu servitorii, așa încât i-a răspuns omului că stăpânul său îi interzice să lase străini să intre în grădină, dar că va încerca să facă rost cele zece rupii și că i le va aduce dacă îi arată unde locuiește. Se pare că omul ezita să-i dea numele și adresa, dar, până la urmă, i-a spus *sweeper*-ului că se numește Malla și i-a arătat casa unde locuiește. Este în afara orașului, nu

foarte departe de aici. Aceasta este toată povestea! Ce şnapan! Aici sunt derbedei din ăştia la orice colţ de stradă, care caută creduli pe care să-i ducă de nas. O capră pentru zeiţă!... Pe bune!... El o să mănânce liniştit capra... Dar în Krishna parcă a dat strechea. Vrea neapărat să o adore pe zeiţă în acest fel atât de eficient, încât să devină brahman în viaţa viitoare... Ce imbecil! Ha, ha, ha!

Passang nu se mai oprea din râs.

L-am oprit. Îmi venise ideea că, din aventura grotescă a *methar*-ului, s-ar putea scoate ceva interesant: o privire asupra clasei de jos nepaleze de care, bineînţeles, nu aveam voie să mă apropii.

— Passang, i-am spus servitorului, crezi că *sweeper*-ul are încredere în mine? Dacă i-ai da un sfat ca din partea mea, l-ar asculta?

— Sunt absolut sigur de asta, a răspuns Passang. De când a văzut taurul Shiva intrând în camera dumneavoastră şi mâncându-vă din palmă, are un respect fără de margini pentru dumneavoastră.

— Bine. Atunci, îi vei spune că mi-ai povestit tot ce ţi-a spus el şi că eu aprob dorinţa sa de a renaşte într-o castă pură, doar că trebuie să fie prudent. Oamenii ăştia care pretind că ei cunosc modalităţi deosebite de a intra în graţiile zeiţei pot să mintă. Sau poate se înşală şi, în loc să-i facă pe plac zeiţei, se poate întâmpla să o mânie, iar atunci, el, Krishna, în loc să renască brahman, ar putea să revină în următoarea viaţă tot ca *methar* sau, mai rău, ca animal...

Passang mă privea complet aiurit.

— Doar nu credeţi toate astea?... m-a întrebat el.

— Evident că nu... Vreau doar să-l împiedic pe Krishna să omoare o capră. Nu îi vom da bani pentru asta, nu-i așa?... Dar să nu-i spui. Dimpotrivă, spune-i că o să mă interesez. Că pe mine nu vor îndrăzni să mă înșele și că după aia, dacă va fi cazul, îi voi da eu banii necesari. Să stea liniștit și să aștepte, iar dacă îl întâlnește pe Malla ăsta, să-l ducă cu vorba, spunându-i că speră să facă rost curând de cele zece rupii. Krishna nu trebuie să-i spună nimic despre mine acestui om. Dacă o va face, eu voi ști imediat și, în loc să-i dau bani, îl voi alunga.

— Bine, așa o să-i spun. Dar ce vreți să faceți?

— Nu știu încă. Voi vedea. Dar, mai înainte de toate, du-te în cartierul unde locuiește acest Malla și încearcă să afli cine este și ce-i cu prietenii despre care a vorbit.

— Prea bine.

Este posibil să nu fie vorba decât despre un șnapan oarecare, mă gândeam eu. Dar, dacă prietenii despre care vorbise chiar existau, erau probabil tantriști sau vrăjitori de joasă speță pe care ar fi poate interesant să-i văd în acțiune.

I-am spus lui Passang să-și ia liber a doua zi. El urma să-și folosească timpul liber dăscălindu-l pe *sweeper* și încercând să afle informații despre Malla. Înainte de aceasta, l-am trimis să-i spună lui Singh că eram dispusă să merg la Patan a doua zi; dacă discipolul înțeleptului guru era de acord, aș fi fost fericită să-l întâlnesc peste două zile.

Patan este un oraș mai mic decât Bhatgaon. Mi se spune totuși că numără mai mult de 20.000 de locuitori.

Ce de porci în mahalalele pe care le traversăm pentru a ajunge în centrul oraşului ! Aleargă în grupuri înaintea cailor noştri, grohăind, guiţând, împingându-se, împiedicându-ne să înaintăm. Şi ce mizerie ! Grămezi de gunoi, băltoace cu apă stătută... şi celelalte, ca peste tot în Nepal. Copiii mişună prin toată mizeria asta, amestecându-se printre purcei. Varicela – zeiţa Sītalā – este atotputernică. Micuţii care se bălăcesc în noroi au faţa plină de bube şi de cojiţe înnegrite.

Patan – Lalit Pātān, cum se numea în perioada sa de glorie – a fost capitala regilor newari. În 1768 oraşul a fost cucerit de gurkha, aceştia comportându-se ca nişte învingători feroce. Nu numai că au jefuit oraşul, ci au şi masacrat majoritatea familiilor nobile. Cât despre ţărani, multora dintre ei li s-a tăiat nasul. Acest tip de mutilare pare să fi fost frecvent practicată de cuceritorii gurkha. Foarte aproape de Katmandu este un orăşel, situat în vârful unei coline, care a rezistat mult timp asaltului acestor gurkha. Când, în 1765, invadatorii au reuşit în sfârşit să pună stăpânire pe acesta, au poruncit să li se taie nasul şi buzele tuturor bărbaţilor şi băieţilor de peste 10 ani. Ei au numit localitatea Naskatpur, adică „Oraşul nasurilor tăiate". Astăzi, orăşelul şi-a schimbat această denumire umilitoare în Kiatipur.

Regăsim la Patan aceleaşi edificii cu faţade supraîncărcate de ornamente de lemn, de aramă, de ghips şi pictate în culori vii, cum sunt şi în Bhatgaon.

Sylvain Lévi, eminentul sanscritolog francez care a fost de mai multe ori în Nepal şi a reuşit să găsească

vechile texte sanscrite considerate pierdute, s-a entuziasmat vorbind de Patan.

„Piața Durbar", scrie el, „este o minune care sfidează orice descriere; sub lumina vie a unui cer care nu strălucește, palatul regal își etalează fațada ornamentată, sculptată, pestriță, pe care nuanțele de auriu, albastru, roșu înveselesc tonul sumbru al sculpturilor în lemn; vizavi, născut parcă din capriciul unui artist, se ridică o lume de pietre de un alb orbitor, stâlpi care au în vârf imagini de bronz, colonade dantelate, temple de vis, ușoare și fragile, păzite de himere și grifoni".

Una dintre particularitățile Patanului, ca și ale Bhatgaonului, este numărul mare de stâlpi pe care sunt figurine de bronz sau de aramă aurită. Astfel, se pot vedea statui reprezentând *garuda* și *makara* (vulturul și monstrul marin, figuri mitologice ale Indiei), lei fantastici, elefanți, păuni și, cum am menționat deja, până și șobolani – animalul consacrat zeului Ganēsha. Printre aceste specimene zoologice, tronează eroi ai istoriei nepaleze și zei, cocoțați și ei în vârful unor coloane.

Această armată de stiliți creează o impresie stranie. Parcă totul este pregătit pentru o procesiune și ți se pare că, dintr-odată, vor apărea niște oameni care vor lua pe umeri coloanele și stâlpii și vor porni la drum, unii în spatele celorlalți, plimbând animalele simbolice, regii veacurilor trecute și zeitățile din toate timpurile, sub fizionomiile diverse pe care le impun oamenilor creatorii și sclavii lor.

În timp ce eu vizitam Patanul, Passang se jucase de-a detectivul dintr-un roman polițist. Deși părea oarecum

greoi, tânărului meu tibetan nu-i lipsea finețea[1]. Mi-a dat raportul pe tonul batjocoritor și satisfăcut al cuiva care consideră că și-a tras pe sfoară adversarii.

— Am început, mi-a spus Passang, prin a-l întreba pe Krishna unde locuiește Malla. El mi-a arătat de departe. Este o colibă mai izolată, departe de drum, în câmp. Chiar lângă ea mai este o colibă la fel. Nu m-am dus acolo. Trebuia să aflu mai întâi ce fel de om este acest Malla. Am mers pe stradă, sunt doar câteva prăvălioare. Am întrebat dacă îl cunoaște cineva pe un anume Malla. Nu părea să fie prea cunoscut, totuși unii mi-au spus: este un țăran care s-a certat cu cineva în legătură cu niște porci. Nu era o informație prea interesantă și prăvăliașii nu păreau să mai știe altceva. La capătul șirului de prăvălii era un om care vindea fructe și lapte. M-am așezat pe o bancă în fața dughenei sale și i-am cerut să-mi dea să beau niște lapte. Apoi am riscat să-l întreb: „Cunoașteți pe un oarecare Malla care locuiește prin zonă?". Mamă, ce efect a produs întrebarea mea! Lăptarul a sărit ca ars. „Malla! Mizerabilul! Hoțul! Banditul!" „Dar ce a făcut?", am întrebat eu. Și, ca să-i inspir încredere lăptarului, i-am spus: „Bănuiam eu că Malla ăsta nu-i om cinstit... Îi datorează bani unui prieten al meu". „Și ați venit ca să-i recuperați? Ei bine, prietenul dumneavoastră n-o să-și mai vadă niciodată banii înapoi. Malla ăsta este un răufăcător, un criminal... Ar trebui torturat..."

1. Și-a dovedit abilitatea mai târziu. Deși nu avea prea multă școală, a reușit, după ce ieșise din serviciul meu, să devină profesor și, când a murit, încă tânăr, avea o funcție de conducere într-o școală anglo-tibetană.

Întrebat de „detectivul" meu ce rele făcuse Malla, lăptarul îi povestise o întâmplare bizară, în care rolurile erau interpretate de zeiță, zeu, bețivani și purcei.

Malla locuiește cu fratele său, ce are doar o soție, în timp ce el are două. Au copii. Toți sunt niște bețivi. Uneori, noaptea, Malla are musafiri și beau împreună până când se îmbată clampă.

Fratele lăptarului, un țăran, locuiește într-o căsuță lângă cea a lui Malla. El cultivă legume. Acum câtva timp, când s-au îmbătat cu toții la Malla acasă, au lăsat deschisă poarta îngrăditurii unde închid porcii noaptea. Aceștia au răvășit toată grădina țăranului, i-au mâncat bostanii, au distrus totul.

În dimineața următoare, văzând stricăciunile, țăranul a alergat la Malla, unde toți dormeau încă, după beție. Fratele lăptarului a luat purceii, vrând să-i păstreze pentru a-și compensa pierderea.

Când Malla și ceilalți și-au revenit din beție, au căutat purceii. S-au dus la vecin ca să-i ia înapoi... Țăranul a refuzat să li-i dea... Bărbații s-au luat la bătaie... În timpul încăierării, porcii au fugit. Nu se știe cine i-a luat, dar au dispărut.

Țăranul nu mai are nimic care să îl despăgubească pentru pierderea legumelor și Malla îl acuză că i-a furat animalele.

— Și asta nu-i tot ! Abia acum urmează partea amuzantă ! a exclamat Passang, în acest punct al povestirii sale.

Într-adevăr, urmarea poveștii era mult mai comică și ne privea îndeaproape, Passang jucând și el un rol.

Ţăranul a cărui grădină fusese distrusă dorea, în lipsa despăgubirii, să savureze, cel puţin, gustul dulce al răzbunării.

Şi el era preocupat de vrăjitorie. În Nepal sunt o grămadă de vrăjitori. El avea un zeu ascuns în coliba sa, pe care urma să-l trimită să-i distrugă recolta lui Malla.

Această informaţie îl făcuse pe Passang să ciulească urechile, oferindu-i-se astfel posibilitatea de a aduce vorba despre adorarea zeiţei, pretextul invocat de Malla pentru a stoarce zece rupii de la *sweeper*-ul meu.

— Fratele tău are un zeu acasă, îi răspunsese Passang lăptarului, dar Malla are, la el, o zeiţă puternică. Ea îi dă tot ce îi cere el. Pentru asta el trebuie doar să celebreze o anumita *pūja*[1] foarte apreciată de această zeiţă. Ai deci grijă, zeiţa lui Malla ar putea fi mai puternică decât zeul fratelui tău şi, atunci, în loc să fie răzbunat, fratele tău ar avea şi mai mult de suferit.

Lăptarul, cu siguranţă foarte viclean, cunoştea un mijloc de a evita acest pericol. Trebuia ca Malla să nu mai fie în graţiile zeiţei. Astfel, în loc să-l ajute, ea şi-ar folosi puterea împotriva lui.

Şi cum ar fi posibil aşa ceva?

Spurcând *pūja* lui Malla.

Trebuie să explic aici că proiectul răzbunătorului lăptar se baza pe o superstiţie hindusă.

Aceste *pūja* trebuie celebrate după formule prescrise. Cea mai mică eroare în recitarea formulelor de invocaţie

1. *Pūja* înseamnă „adoraţie". Se desemnează prin acest nume toate ceremoniile de cult închinate zeităţilor. Se pronunţă *pugia*.

sau în aranjarea ofrandelor poate avea consecințe funeste pentru cel care le oficiază. Mai mult, în cultele secrete, zeitățile cărora li se adresează aceste *pūja* nu permit nici prezența unui neinițiat în timpul celebrării riturilor, nicio privire aruncată de un astfel de om către *mandala* sau *yantra*[1] care înfățișează zeitatea.

Ca regulă strictă, doar brahmanii sunt autorizați să oficieze în calitate de *pūjari*[2]. Membrii altor caste trebuie să recurgă la serviciile lor atunci când doresc să celebreze o *pūja* în beneficiul personal.

Cu toate acestea, oamenii din clasa de jos, indigenii, nonindienii din Himalaya, cum erau, probabil, Malla și lăptarul, dușmanul său, practicau, se pare, un fel de tantrism amestecat cu șamanism care nu impunea calitatea de brahman pentru oficiere. Era chiar aproape sigur că un brahman pur nu ar fi consimțit să pună piciorul în locuințele acestor indivizi. Purceii pe care îi aveau și pe care cu siguranță îi mâncau erau de ajuns pentru a-i desemna drept străini de hinduismul ortodox.

Lăptarul își propusese deci să facă în așa fel încât Passang și „prietenul" său să asiste la următoarea *pūja* pe care avea să o oficieze Malla. Aceasta urma să aibă loc, ca în fiecare lună, în noaptea în care luna este în faza cea mai întunecată. El se însărcina să-i ajute pe Passang și pe „prietenul" său să se ascundă în podul cu fân de deasupra încăperii în care aveau să se afle Malla și oaspeții lui. Ei vor putea să vadă, de acolo, ce se

1. Desene simbolice.
2. *Pūjari*, cel care oficiază în timpul unei *pūja*.

întâmplă, uitându-se prin crăpăturile dintre grinzi; prezența și privirile lor vor spurca *pūja*.

Dar de ce țăranul care dorea să se răzbune și fratele său, lăptarul, nu se duceau și ei să urmărească *pūja* secretă și să o spurce prin prezența lor profană?...

Se temeau probabil de zeița lui Malla; dar hoțomanul care dorea să-l recruteze pe Passang în serviciul răzbunării fratelui său nu voia să recunoască asta. Explicația lui era că, din moment ce și ei adorau zeițele din India, dacă ar vedea ei *pūja*, zeița lui Malla poate nu s-ar mânia la fel de tare ca în cazul când ar fi vorba de niște tibetani care nu adoră zeițele.

Ceea ce el nu spunea – dar, cu siguranță, o gândea – era că, dacă exista vreun pericol în fața furiei zeiței, prefera să o înfrunte cei doi tibetani.

Dar de ce Passang ar fi trebuit să-l răzbune pe un zarzavagiu pe care nici măcar nu-l cunoștea?

Pezevenghiul avea răspuns la toate. Oare prietenul lui Passang nu fusese păcălit de Malla?... Nu i-ar plăcea să se răzbune pe hoț?... Și apoi țăranul-vrăjitor l-ar implora pe zeul său... Cu siguranță, zeul său l-ar forța pe Malla să înapoieze banii pe care acesta îi „împrumutase" de la el.

Câte complicații! Câte prostii! Deseori am remarcat că, pe cât nivelul inteligenței și al educației unui individ este mai scăzut, pe atât spiritului său se complace în vicleșuguri.

Ce aveam eu de câștigat din toate acestea?

— Vă place să vedeți vrăjitorii, îmi spuse Passang.

Evident, era poate ceva interesant de văzut la netrebnicii ăștia. Passang m-ar ajuta, în caz de nevoie. Dar ceilalți vor dori să-i vadă „prietenul"...

— Păi... prietenul veți fi dumneavoastră, spuse Passang, părând nedumerit că eu nu am înțeles încă.

— Dar eu nu sunt un băiat tibetan.

— Ei bine, veți fi.

Gluma asta mi se părea puțin cam forțată, dar după două minute de gândire nu am mai văzut decât partea amuzantă.

Passang mă tot încuraja, râzând.

— Ați făcut dumneavoastră altele și mai și, îmi spunea el.

Avea dreptate. De altfel, nu puteam merge acolo decât pe ascuns; gărzile mele de corp nu mi-ar fi permis nicicum o escapadă nocturnă.

Am acceptat deci să joc rolul „prietenului" lui Passang. Îmi voi pune una din acele robe tibetane, atât de voluminoase, încât nu se distinge forma corpului pe care îl înfășoară. Părul meu lung va fi strâns într-o coadă ca a chinezilor, cum se mai poartă în Tibet. Voi purta o pălărie împodobită cu un galon auriu. O voi păstra pe cap, așa cum este obiceiul în Tibet. Passang îmi va cumpăra o verigă pe care să mi-o pun în urechea dreaptă și un inel bărbătesc pentru a-l purta pe degetul mare.

Era burlesc, însă, într-o noapte foarte întunecată, puteam risca o astfel de expediție.

Interdicția de a circula pe timpul nopții era regulă în oraș; dar pavilionul meu se afla în afara orașului, la marginea câmpurilor, iar drumul nostru nu trecea prin oraș.

Totuși, mărturisesc că nu mă simțeam în largul meu când, câteva zile mai târziu, am pornit, deghizată, împreună cu Passang, pe întuneric.

Ţăranul-vrăjitor avea cunoştinţă de venirea noastră şi ne aştepta, ascuns în tufişuri, la marginea drumului, ca să ne conducă la el acasă.

Ce magherniţă sordidă!

Într-un colţ al unicei încăperi, o mică lampă de lut ars, pusă pe jos, lumina o piatră aşezată în picioare; în faţa acesteia zăcea corpul unui cocoş care fusese sacrificat.

Fără îndoială, pe piatră era gravată efigia zeului pe care îl adora ţăranul. Îi spun, în tibetană, lui Passang să întrebe ce nume şi ce formă are acesta.

Zeul nu avea un nume care să poată fi pronunţat. Pe piatră nu era nicio efigie. Zeul era încorporat în ea. Ea era zeul.

Acest răspuns mi-a amintit de cel dat de un hindus căruia îi vorbeam despre „simbolul" reprezentat de *lingam*-ul[1] lui Shiva.

— Străinii vorbesc despre simbol, mi-a spus el. Pentru noi, *lingam*-ul este Shiva însuşi.

Această concepţie nu este deloc ridicolă, aşa cum ar putea părea. Pentru a o înţelege trebuie să ştim că ceea ce hinduşii înţeleg prin zeu nu seamănă deloc cu ideea semită a unui zeu care este o personalitate[2].

1. *Lingam*, denumirea indiană a falusului. Este simbolul zeului Shiva.
2. Idolul sau piatra către care este direcţionat cultul e „însufleţită" prin ritul *prāna pratishtā* în timpul căruia forţa vitală a unui oficiant sau a unei congregaţii de credincioşi este transferată în acest obiect. El devine astfel un fel de acumulator încărcat de unde poţi, după aceea, să extragi o forţă efectivă. O explicaţie detaliată nu şi-ar avea locul aici.

— Am început să-l implor pe zeu pentru dumneavoastră, îmi spuse vrăjitorul, adresându-mi-se. Banii vă vor fi înapoiați.

M-am mulțumit să mormăi ceva nedeslușit, ca să nu mă dau de gol, și Passang s-a grăbit să spună că eu nu înțeleg decât tibetana.

Omul s-a întors atunci către el. Nu era suficient că-l ajutam să se răzbune, nemernicul ne cerea și bani pentru că intervenise pe lângă zeul său. Passang i-a promis, în numele meu, cinci rupii dacă nu ni se întâmpla nimic neplăcut.

Țăranul ne-a condus, atunci, afară. Fratele său, lăptarul, ne-a informat că îl drogaseră pe câinele lui Malla cu ajutorul unei găluște care conținea un somnifer și că nu era niciun pericol. A ascultat o secundă. Nu se auzea nimic. S-a furișat până în capătul celălalt al casei, a mai ascultat puțin, s-a întors și i-a făcut un semn vrăjitorului, care a sprijinit fără zgomot o scară de zid. Am urcat încet și, prin deschizătura prin care era băgat fânul în pod, ne-am târât pe burtă sub acoperișul de paie. Nu puteai sta în picioare, acoperișul era prea scund și nici nu eram siguri dacă ne-ar ține plafonul. Era întuneric beznă; am rămas culcați fără să ne clintim, așteptând...

După un timp s-a zărit lumină printre scândurile așezate peste bârne. Deși distanța dintre ele nu era prea mare, era suficientă pentru a ne permite să observăm ce se petrece sub noi.

Locuința lui Malla nu era atât de mizerabilă ca aceea a vecinului său. Mai era cel puțin încă o încăpere pe lângă cea deasupra căreia ne aflam noi. Din această a

doua încăpere, a cărei uşă tocmai se deschisese, venea lumina slabă pe care o vedeam.

Pe această uşă intrară, pe rând, doi câte doi, cinci bărbaţi şi cinci femei. Femeia care mergea în faţă ducea în mână o lampă mică. Procesiunea înainta încet către un cerc format din nişte scaune foarte scunde. În mijlocul acestui cerc se găsea un ulcior mare şi, în faţa lui, un ţăruş era înfipt în podeaua de pământ bătucit. Femeia a pus lampa pe un taburet mai înalt decât celelalte care ţinea loc de masă. Acesta era împodobit cu ghirlande de gălbenele, iasomie şi încă nişte flori roşii şi aşezat între ulcior şi ţăruş.

Nu zăream nimic altceva în cameră: niciun idol.

Cei zece indivizi aşezaţi pe scăunele – alternativ, câte o femeie şi un bărbat – au murmurat cu voce scăzută mult timp ceva ce părea repetarea unor silabe separate mai degrabă decât nişte fraze cu sens.

Apoi, doi dintre bărbaţi s-au întors în camera de unde îi văzusem ieşind. Am auzit un behăit care m-a făcut să bănuiesc ce urma să se întâmple. Cei doi au adus o capră lângă ţăruş şi au priponit-o de coarne. Apoi unul din ei a ridicat-o de picioarele din spate şi le-a tras către el, astfel încât gâtul bietului animal s-a întins şi celălalt, cu o singură lovitură de *koukri*[1], i-a tăiat capul.

Imediat, cei de faţă s-au repezit asupra victimei, şi-au înmuiat degetele în sângele care ţâşnea şi s-au mânjit pe faţă.

Şi ulciorul a fost mânjit cu sânge.

1. *Koukri*, sabie curbată, foarte scurtă, cu lama groasă şi grea.

Un bărbat a înfipt capul caprei în țăruș și femeia care pusese lampa pe masă a luat-o și a pus-o pe capul victimei, între coarne.

Apoi toți și-au reînceput litania surdă, neinteligibilă.

Înțelegeam că ceea ce se întâmpla era o imitație grosolană și rudimentară a *chakrei* (cercul), cultul tantric al lui Shakti, zeița.

Niște femei s-au ridicat, au trecut în camera alăturată și au revenit aducând niște frunze verzi pe care le-au aranjat pe jos în loc de față de masă și, pe acestea, au pus mâncare cu orez și alte farfurii.

În afară de orez, care era alb, nu puteam distinge ce conțineau celelalte feluri de mâncare, dar bănuiam. Trebuie să fi fost elementele rituale ale cultului[1]. Carnea și peștele fac trei cu orezul, patru cu alcoolul din ulcior... Cât despre al cincilea dintre cele cinci elemente esențiale ale acestei *pūja*, știam care este și, de aceea, mă simțeam stânjenită din cauza lui Passang. El nu auzise niciodată că ar exista un astfel de slujbă religioasă. E drept că nu mai era un copil... și totuși, nu mă simțeam bine știindu-l acolo.

Al cincilea element esențial al ritului este *maithuna*, uniunea sexuală cu o femeie care, în acest moment, este considerată zeița căreia adoratorul îi oferă sacrificiul de sine.

1. Tantriștii dau elementelor indispensabile ale acestui rit numele „Cinci M" pentru că numele lor sanscrite încep cu *m – māngsa* (carne), *matsza* (pește), *mudrā* (cereale uscate), *madya* (vin), *maithuna* (uniunea sexuală).

Totuşi, cum aceşti oameni stăteau aşezaţi chiar sub podul în care ne găseam, nici nu ne puteam gândi să ne mişcăm, ca să nu facem zgomot, înainte să fie atât de ameţiţi de băutură încât să nu ne mai audă.

Credincioşii mâncau cu poftă, dar în linişte. Şi păreau că beau cu şi mai mare poftă. Se serveau direct din ulcior, iar şi iar. Ritmul cu care se umpleau şi se goleau paharele se accelera din ce în ce.

Aceşti oameni simpli justificau dictonul curent din India: „Unii beau pentru a celebra ritul; alţii celebrează ritul pentru a bea". Ei făceau parte din a doua categorie.

Terminaseră ospăţul; din când în când doar, câte unul mai întindea mâna, apuca câte o îmbucătură, o mesteca leneş şi continua să bea.

Corpul decapitat al caprei zăcea într-o baltă de sânge aproape de „faţa de masă" din frunze; flacăra lămpiţei începea să pâlpâie între coarnele capului înfipt în ţăruş... În aer se simţea mirosul greu de sânge, de mâncare şi de alcool.

Credincioşii nu mai scoteau niciun sunet; amuţiseră, prăbuşiţi pe scăunelele lor. Unul dintre ei şi-a pierdut echilibrul şi a căzut de pe scaun, femeia de lângă el i-a întins un pahar pe care l-a golit fără să se mai ridice. Un altul s-a împleticit şi a căzut în timp ce se îndrepta spre ulcior. Câţiva mai rezistau şi continuau să bea, ţinându-şi vecina în braţe... Toate acestea se prelungeau... Timpul mi se părea interminabil. Văzusem destul şi abia aşteptam să plec din acest loc infect.

Deodată, lampa s-a stins. În beznă se auzeau scaune răsturnate, tropăieli, sughiţuri de beţivi, gâfâieli, grohăieli animalice surde; abjecta orgie începea.

L-am tras de robă pe Passang, el mi-a răspuns în același fel și am simțit că alunecă cu spatele, târându-se către deschizătura prin care ne furișaserăm sub acoperiș.

A găsit destul de ușor scara sprijinită de perete. M-am târât și eu în urma lui; el a coborât primul și a ținut scara în timp ce coboram și eu.

— Du-te și-i dă zece rupii vrăjitorului, i-am spus servitorului. Nu mai vreau să intru la el. Să ne însoțească doar până la drum.

Am ajuns acasă, fără incidente, cu puțin înainte de răsăritul soarelui.

CAPITOLUL IV

În intervalul dintre vizita mea la Patan și escapada mea nocturnă la Malla, venise să mă vadă discipolul gurului yoghin.

„Discipolul" este un brahman din Kashmir. Ca mulți dintre compatrioții săi, are pielea albă și ochii de un albastru cenușiu. L-ai putea lua drept scandinav.

A stat un timp în America și în multe țări din Europa. Ca multor asiatici, civilizația occidentală nu i-a plăcut. După cum s-a exprimat el: este „respingătoare". Ca reacție, în timp ce locuia în străinătate, s-a aprins în el un viu entuziasm față de India, față de filosofia sa superioară, față de demna renunțare a *sannyāsin*-ului, la care duce aceasta.

„Renunț la această lume – renunț la lumea strămoșilor – renunț la lumea zeilor." Aceasta este formula triplei renunțări pe care o pronunță *sannyāsin*-ul.

Lumea strămoșilor este supraviețuirea în amintirea celor vii pe care i-au părăsit, gloria postumă, Câmpiile Elizee ale grecilor exprimate după moda hindusă, limbul unde morții își așteaptă reîncarnarea.

Aceste trei stări sunt cele mai bune dintre cele la care pot accede ființele.

Dar unii disprețuiesc acest „cel mai bun"... Astfel, ei pronunță formula de respingere totală, îmbracă veșmântul de culoarea aurorei și sunt considerați eliberați de legăturile de familie, de castă, de patrie, eliberați de orice lege; considerați în afara a tot ce există.

Nicio emoție nu însoțește această renunțare. *Sannyāsin*-ul iese, impasibil și mândru, din lumea care, după cum spun unele texte hinduse, este o „grămadă de mizerii"[1].

În cursul peregrinărilor sale, brahmanul din Kashmir văzuse lumea sub acest aspect neplăcut și se întorsese în India pentru a deveni *sannyāsin*. Dacă ar fi fost mai inspirat, și-ar fi creat imediat un sălaș izolat și ar fi trăit acolo singur, cu câteva texte în sanscrită, dintre cele pe marginea cărora nu îți ajunge nicio viață de om ca să meditezi. Dar el a avut ideea nefericită de a-i vizita pe unii dintre înțelepții cu renume din țara sa. După câte mi-a spus, rezultatul a fost o serie de decepții. Acești oameni respectabili nu atingeau nivelul pe care și-l imaginase el. Oare visele sale erau prea elevate? Eu bănuiam altceva. În mod inconștient, acest hindus se occidentalizase în anii petrecuți în străinătate. El vedea acum, prin prisma contactului său cu Occidentul, portretul înțeleptului schițat în cărțile sacre ale Indiei. Înțelepții pe care îi căuta, după ce și-i imaginase ca o combinație între înalta specialitate indiană și lucida

1. Lui Valdo, fondatorul sectei valdezilor din secolul al XII-lea, i se atribuie o afirmație impregnată de un spirit analog: „Lumea este un hoit, iar cei care se atașează de ea sunt niște câini".

rațiune occidentală, nu existau în India și poate nici în altă parte.

Despre yoghin, ultimul său maestru, cel pe care doream să-l văd, mi-a spus pe un ton de profund respect: „Este un sfânt".

Dar sfințenia nu îi era de ajuns. Mi-a mărturisit că avea de gând să părăsească India și să se stabilească în Elveția. Avea să-și cumpere acolo o proprietate într-un loc plăcut din Tessin, unde clima blândă s-ar potrivi cu temperamentul său de indian, și va trăi acolo, singur-cuc.

Curioasă încununare a pelerinajului filosofic al unui indian! Curioasă, dar nu lipsită de sens.

Pe lângă plăcerea pe care mi-a oferit-o conversația foarte erudită cu vizitatorul meu, am avut și bucuria de a afla de la el o veste bună. Marele yoghin despre care îmi vorbise Singh acceptase să mă întâlnească la templul lui Pashupati dacă mergeam acolo peste trei zile. Asta nu era greu. Am promis să ajung la templu în timpul dimineții și să rămân acolo cât va dori Shivānanda. Acesta era numele yoghinului. Singh nu-l numise niciodată, acest gest fiind, câteodată, un semn de respect. Vizitatorul meu mi-a spus și că el se numea Rāmānanda. Acesta era numele său religios; din discreție, nu l-am întrebat care este numele său laic.

Pashupati este unul din numele marelui zeu: Shiva. Literal, în sanscrită, Pashupati înseamnă „Stăpânul animalelor" căci *pashu* înseamnă „animal". Totuși, este propusă și altă semnificație, mai cizelată pentru noi. Ea se bazează pe rădăcina *pash*, de la care s-a format cuvântul *pashu*, iar *pash* înseamnă „legat". Conform acestei interpretări,

Shiva Pashupati este Domnul, Stăpânul celor care sunt „legaţi" în hora morţilor şi a renaşterilor continue, deci a tuturor fiinţelor care nu i-au atins iluminarea spirituală.

Locul dedicat lui Shiva, care poartă numele Pashupatinath, nu este un templu izolat, ci un defileu prin care curge Bāgmatī, de-a lungul căruia au fost ridicate numeroase temple.

Locul în care se înalţă templele actuale a fost considerat sacru din timpuri străvechi şi înainte de clădirile actuale au existat aici alte temple, ale căror rămăşiţe s-au risipit. Repararea unui templu vechi şi ridicarea unor noi construcţii datează din secolul al XVII-lea şi sunt opera unui rajah numit Pratapa Malla, care a bătut monedă şi a înscris pe ea numele său de poet (Kavīndra).

Motivul pentru care rajahul a făcut această operă de pietate este destul de curios. Acest suveran desfrânat care avea, se spune, un harem de trei mii de concubine a violat o fetiţă, iar aceasta a murit în urma abuzului. Atunci, libertinul a înţeles gravitatea crimei sale. Pentru a-şi ispăşi păcatul, s-a retras trei luni la Pashupatinath şi s-a ocupat de mărirea şi înfrumuseţarea sanctuarelor şi le-a înzestrat cu generozitate, anexându-le şi pământuri ale căror venituri erau în serviciul cultului.

Situl este unul dintre cele mai impresionante pe care le-am văzut în călătoriile mele.

Din cauza defileului îngust şi a pădurii dese care încadrează albia strâmtă a râului, locul pare sumbru, aproape sinistru. Numele „Valea Umbrei" care i-a fost dat este cât se poate de justificat. Atmosfera de aici este

impregnată de această teroare sacră specială care emană din locurile unde domnește Shiva. În pădurile din apropiere, în colibe și peșteri trăiesc asceți căzuți în contemplație sau care practică anumite exerciții yoga.

Din înaltul sălașului lor, ei pot, dacă vor, să-i spioneze pe credincioșii care se roagă pe malul râului și să își savureze orgolioasa satisfacție de a fi eliberați de credințele vulgare ale acestei gloate evlavioase.

Shivānanda, gurul lui Rāmānanda și al lui Singh, avea acolo, sub o stâncă, un adăpost pe care – necuviincios poate – îl voi numi „locuință temporară", căci yoghinul nu venea aici decât din când în când. El locuia în altă parte, mai departe, în munți... Nu mi s-a spus unde și am înțeles că nu trebuia să insist.

Nu departe de templu se află satul Pashupati, o îngrămădeală de case sordide despărțite de ulițe pe jumătate blocate de grămezi de gunoaie unde mișună mulți porci. Din sat se poate ajunge la templu prin pădure și la pantele locuite de sihaștri fără a mai trece prin templu. Pe aici plănuiseră Shivānanda și Rāmānanda din Kashmir să mă conducă spre „locuința temporară" unde puteam sta de vorbă. Accesul în templu le este, bineînțeles, interzis străinilor impuri.

Ca toate sanctuarele celebre, Pashupati este subiectul multor legende. Cea care se raportează la întemeierea sa nu are nimic original, reproducând o temă frecventă în poveștile hinduse.

Locul în care se înalță astăzi templul era odinioară o pășune. Un fermier își trimitea acolo vacile la păscut.

Lucru ciudat, când venea momentul să le mulgă, ele nu aveau pic de lapte. Fermierul i-a cerut socoteală văcarului, acuzându-l că el mulge animalele, în timp ce văcarul, la rândul său, bănuia că un hoţ care se ascundea în pădure fura laptele vacilor. Dornic să-şi dovedească nevinovăţia prinzându-l pe hoţ asupra faptului, văcarul s-a pus la pândă. Când colo, ce să vadă? Spre marea sa uimire, el a văzut cum vacile, trecând printr-un anumit loc, lăsau laptele să se scurgă pe pământ. Fermierul a văzut şi el asta cu ochii lui. Au săpat în acel loc şi, sub pământ, au descoperit un *lingam*[1]. Se consideră că obiectele descoperite în astfel de împrejurări s-au format de la sine, în mod miraculos.

Lingam-ul, reprezentare a lui Shiva sau – cum am precizat deja – considerat zeul însuşi, a fost aşezat într-un templu construit în onoarea sa. Acest *lingam* este adorat, astăzi, la Pashupatinath.

Această legendă, cel mai frecvent întâlnită, nu este decât una dintre cele legate de Pashupatinath. O alta vorbeşte despre o lumină îngropată sub ruine. Această „lumină" pare să se confunde cu cea de la Swayambhu, cronicile fiind neclare asupra acestui punct. Povestea unei vaci care stropeşte un loc cu laptele său este aceeaşi ca şi în legenda precedentă, dar rezultatul săpăturilor este diferit. O flacără ţâşneşte din pământ şi îl arde pe omul care a săpat groapa.

1. Într-o notă precedentă am spus deja că *lingam*-ul este organul sexual masculin: falusul. Nu există nimic erotic în alegerea acestui simbol. Pentru hinduşi este cumplit. Shiva este zeul distrugerii. Ni se aminteşte că orice nouă viaţă este hărăzită distrugerii.

Nu știu dacă să mă întristez sau să mă bucur de împrejurările cu adevărat excepționale în care am făcut această vizită la Pashupati. Pe de o parte, efervescența pe care am observat-o acolo nu se potrivește cu calmul care domnește de obicei în „Valea Umbrei". Pe de altă parte, această efervescență mi-a permis să mă îndepărtez de gărzile mele de corp și să încalc limitele locurilor interzise.

Ce se întâmplase? O dramă sau iluzia unei drame, ceea ce pentru mulțimi este același lucru.

Am semnalat în mai multe dintre cărțile mele anterioare[1] credința răspândită în regiunile muntoase din Tibet și în Munții Himalaya în niște ființe semiumane care bântuie pădurile și înaltele culmi pustii. Aici există nenumărate povești despre „migueu", oamenii sălbatici. Sunt și oameni care susțin că i-au văzut. În general, aceste ființe sunt descrise ca fiind gigantice și sunt considerate demoni.

Or, iată că unul dintre acești monștri fusese semnalat în preajma templului Pashupati. În pădure se puteau vedea urme ale trecerii unei ființe puternice: copaci rupți, hățișuri călcate în picioare și unul dintre asceți parcă intrase în pământ, lăsând o fâșie din veșmântul său portocaliu agățată într-un mărăciniș.

Toată lumea vorbea despre asta. Circulau diverse opinii. Se credea că animalele sălbatice nu-i atacă pe *sannyāsin*-i. Nu era deci vorba despre un animal feroce;

1. *Mystiques et Magiciens du Tibet. A l'ouest de la vaste Chine* (Plon).

unii insinuau că ascetul fusese luat de un Bhairava, unul dintre semizeii care formează Curtea lui Shiva. Aceşti Bhairava bântuiau templul Pashupati, sălaşul Stăpânului lor, şi malul râului Bāgmatī, care străbate defileul întunecos. Ei se desfătau cu mirosul rugurilor pe care ardeau trupurile credincioşilor veniţi la Pashupati să moară ca nişte sfinţi. Ei le dădeau târcoale muribunzilor întinşi pe dalele de pe chei, pe jumătate scufundaţi în apa[1] râului Bāgmatī, la fel de sacră, în acest loc, ca Gangele la Benares.

Bhairava, om sălbatic, pe jumătate animal, sau animal feroce dintr-o specie stranie, nu se ştie ce a fi fost, cert este că monstrul l-a luat pe eremit. De asta nu se îndoia nimeni dintre cei ale căror discuţii animate tulburau liniştea solemnă a Văii Umbrei. Teroarea domnea pretutindeni. Gărzile mele de corp, văzând că m-a preluat brahmanul *sannyāsin* Rāmānanda, care le declarase că mă va conduce la gurul său, în pădure, în afara templului, mă lăsaseră imediat în grija lui, dornici să afle ce se spunea despre întâmplarea misterioasă care stârnea o emoţie atât de vie.

L-am găsit pe Shivānanda aşezat pe o rogojină la adăpostul unei stânci. Era un om de o vârstă incertă, dar cu siguranţă foarte bătrân. Fizionomia sa exprima un calm profund, o detaşare totală. Ceea ce mi-a spus în foarte puţine cuvinte, făcând pauze lungi între fraze, era de o adâncă înţelepciune; o înţelepciune care nu îşi

1. Se consideră că dacă un credincios moare pe jumătate scufundat în apa râurilor sacre este de ajuns pentru a-i asigura mântuirea după moarte. În timp ce bolnavul agonizează, i se pregăteşte rugul, alături de el.

propune să fie înțeleaptă. Acest om dădea impresia că este statornicit în imobilitate, în eternitate.

Dintr-o privire, fără niciun cuvânt, îi dăduse de înțeles lui Rāma să ne lase singuri și, când acesta s-a îndepărtat, bătrânul guru mi-a spus: „Rāma nu a găsit India așa cum o visase în anii pe care i-a petrecut în străinătate. Vrea să se întoarcă acolo. Nu contează. Pentru spirit nu există *aici* și *acolo*".

Cât timp am stat cu eremitul, Passang, care nu era deloc prost, se străduia să-mi țină gărzile de corp ocupate cu discuțiile mulțimii referitoare la dispariția ascetului. Mintea oamenilor de rând naștea tot felul de ipoteze. Passang mi-a făcut a doua zi un raport amuzant.

Respingând clar ideea unui atac din partea unui animal sălbatic, supozițiile se concentrau asupra acelor Bhairava.

Există o tradiție care spune că, în timpuri foarte îndepărtate, patru Bhairava, numiți Nuwākot, Bhaktpur, Sanga și, respectiv, Panchlinga, veniseră în Nepal. Pe vremea aceea, în țară prevala influența budistă și nu se ofereau sacrificii sângeroase. Acești Bhairava nu au găsit sânge de băut și s-au mâniat; rezultatele furiei lor au fost diferite epidemii care i-au copleșit pe nepalezi și alte nenorociri, care diferă de la o legendă la alta.

Țăranii de la Pashupati și pelerinii aflați în trecere își aminteau surescitați toate vechile povești imprimate în memoria lor și discutau cu ardoare despre indicațiile pe care puteau să le ofere acestea despre ceea ce se întâmplase în prezent.

Eremitul nu le oferea sacrificii acestor Bhairava. Poate că ei l-au pedepsit devorându-l... Unii respingeau ideea

aceasta şi se întorceau la varianta uneia dintre acele fiinţe misterioase, nici oameni, nici animale, care trăiesc în Munţii Himalaya[1].

Niciuna dintre aceste ipoteze nu se potrivea cu caracterul de sfinţenie care îi era atribuit ascetului dispărut şi cu teama respectuoasă pe care, se spune, *sannyāsin*-ii o inspiră fiinţelor din orice specie care vor să facă rău.

Atunci, într-un grup de flecari, un bărbat a avut brusc o revelaţie şi, deîndată, le-a spus celorlalţi ce descoperise.

Da, un Bhairava, slujitor al lui Shiva, îl luase într-adevăr pe sfânt, dar pentru a-l duce, din porunca zeului, la Muntele Kailas, Paradisul lui Shiva, unde se considerase că merituosul eremit este demn să intre.

Această poveste agreabilă fusese întâmpinată cu mare bucurie. Ea îi liniştea pe obişnuiţii templului cu privire la soarta sfântului şi, în acelaşi timp, împrăştia teroarea care plutea asupra lor, de la dispariţia acestuia. Fiinţa care dădea târcoale prin pădure nu era deci împinsă de intenţii rele. Era şi timpul să se convigă de acest lucru deoarece se apropia seara şi Valea Umbrei începea să se umple de umbre adevărate.

Când a văzut că se lasă noaptea, Rāmānanda mi-a propus să încerc să vizitez, sub oblăduirea lui, templul interzis.

Înainte să ne despărţim, gurul mi-a dăruit un colier de *rudraksha*[2] în semn de mulţumire, a spus el, pentru

1. Foarte recent, s-a semnalat prezenţa uneia dintre acestea în pădurile din Assam, între India şi Tibet.
2. *Rudraksha* sunt seminţele unor copaci. Botaniştii numesc copacul care le produce *Eleocarpus ganitrus*. Yoghinii shivaiţi

fructele pe care i le adusesem; dar bănuiam că intenția sa era mai puțin banală și privirea cu care m-a fixat când mi-a pus colierul la gât mi-a confirmat acest gând.

Colierul din *rudraksha* se distingea pe haina mea de culoare galbenă-portocalie, ca aceea a lui Rāma, contribuind la deghizarea mea. Îmi ridicasem pe cap un fald al eșarfei mele lungi, ca pe un sari, pentru a-mi umbri fața. Datorită luminii din ce în ce mai slabe, trăsăturile mele nu se mai distingeau.

Două ruguri ardeau pe malul râului; un credincios, adus acolo pentru a-și da sufletul, zăcea, pe dale, pe jumătate cufundat în apa rece ca gheața și gemea slab.

La câțiva pași mai încolo, Rāmānanda mi-a arătat locul unde, odinioară, văduvele erau arse de vii împreună cu cadavrul soțului lor.

— Asta nu se mai poate face în prezent, nu-i așa?... Este interzis?... l-am întrebat.

— Interzis... da... în principiu, a răspuns el vag.

— Arse de vii!.. Este îngrozitor. Părinții lor le condamnau la un asemenea supliciu?

---

poartă coliere făcute din aceste semințe. Ele sunt atât de brăzdate de caneluri, încât par sculptate. Semințele au între două și opt diviziuni. Adepții lui Shiva le folosesc exclusiv pe cele care au cinci. Există și o specie cu semințe minuscule, foarte rară. Un colier făcut din aceste semințe foarte mici, care mi-a fost oferit de maharajahul Nepalului, este estimat la o valoare foarte mare de amatorii de asemenea curiozități. Infinit mai rare și considerate sacre sunt semințele marcate doar cu o linie. Ele sunt numite *ek mukhi rudraksha*. Două dintre acestea erau păstrate la Pashupatinath. *Rudraksha* înseamnă „ochii lui Rudra", Rudra fiind unul dintre numele lui Shiva.

— Nu întotdeauna.

— Nu întotdeauna... Deci erau femei care alegeau această formă teribilă de sinucidere?

— Aceasta este India... mi-a spus evaziv ghidul meu.

Apoi a rămas tăcut.

Mă întrebam dacă nu cumva în sufletul lui nu persista un sentiment de admirație pentru un obicei care nouă, occidentalilor, ni se părea o invenție abominabilă a unor sălbatici. Rămânanda n-avea decât să se mute într-o vilă de pe malul lacului Maggiore, în adâncul sufletului el rămânea tot indian.

În fața acestor scene funebre, pe cealaltă parte a râului Bāgmatī, un șir de edificii identice adăposteau, fiecare, câte un *lingam* negru în fața căruia ardea o lămpiță.

Nu departe, lângă pod, se afla alt *lingam* de proporții gigantice. Se spune că, în locul unde se înalță el acum, exista odinioară un puț. Dacă priveai în acest puț, puteai să vezi forma pe care o vei avea și condițiile în care îți vei duce următoarea existență. Se pare că purtarea nepalezilor, în vremea aceea, nu era prea virtuoasă și că, în consecință, genul de renaștere care îi aștepta nu era câtuși de puțin agreabilă. Curioșii care făcuseră testul puțului se întristaseră profund. Atunci, prințul regent, rajahul Śankara, a poruncit ca puțul să fie acoperit și să se construiască *lingam*-ul în locul său.

Era obiceiul împrumutat – după cum fals se presupune – de la struț, de a-și ascunde capul în nisip pentru a nu vedea pericolul care îl paște. Rajahul ar fi putut să-i îndemne pe supușii săi să-și îndrepte comportamentul

pentru a evita renașterile nefericite. Nu se spune că ar fi făcut-o. Este posibil să fi crezut că îndemnurile sale ar fi în van și i s-a părut mai potrivit să-i lase pe nepalezi să-și accepte orbește destinul, așa cum facem toți[1].

În cel mai mare templu, brahmanul oficia ritualul de seară, balansând ritualic în fața lui Shiva un fel de sfeșnic cu mai multe flăcări, în timp ce se auzea sunetul aspru al cochiliilor perforate și clinchetul clopotelor. Eu și Rāmānanda, cu picioarele goale și palmele împreunate, stăteam în picioare în fața intrării sanctuarului. Atmosfera mistică a locului era din ce în ce mai puternică, ținându-ne acolo, imobili, stăpâniți de gândul cercului perpetuu, absurd și dureros al neîncetatelor reînceputuri, inevitabil destinați pieirii simbolizate de Shiva.

— Vă vor lipsi toate acestea, i-am spus lui Rāmānanda, arătând cu mâna templul în care luminile mișcătoare proiectau umbre fantastice.

— Da, poate, mi-a răspuns el, în timp ce ne îndepărtam, cultul hindus are aspecte fascinante; dar are și altele cu adevărat neplăcute și de acestea din urmă fug eu. Toate cultele degenerează în bufonerii ridicole când masele au acces la ele. Simbolurile frumoase, gesturile frumoase nu pot fi decât privilegiul unei elite.

1. Tradiția localizează ridicarea *lingam*-ului în epoca unei presupuse vizite în Nepal a celebrului filosof hindus Sankarācārya. Această vizită nu este imposibilă. Śankara a făcut o călătorie în Kashmir și a murit în secolul al IX-lea, la Kedarnath, în Munții Himalaya, un loc de pelerinaj aflat nu foarte departe de Nepal.

Ieşiserăm din locurile interzise străinilor. Passang, care ne căuta, foarte îngrijorat, s-a apropiat de noi.

— Trebuie să ne întoarcem imediat, mi-a spus el. Se înnoptează curând; oamenii dumneavoastră se tem că vor fi pedepsiţi pentru că nu v-au purtat cum trebuie de grijă şi pentru că s-au lăsat prea mult aşteptaţi. I-am ţinut ocupaţi cât de mult am putut, dar, acum, şi ei vă caută.

Evident, nu puteam să-mi permit luxul de a-mi petrece o noapte în pădure, aşa cum urma să facă Rāmānanda în adăpostul de piatră al gurului său.

Înainte de a ne despărţi l-am întrebat ce crede despre dispariţia sfântului ascet.

— A plecat pur şi simplu pentru că nu-i mai plăcea aici, îmi răspunse el. I s-a făcut lehamite de genul ăsta de cult practicat de aceşti imbecili. Cu siguranţă a plecat să-şi caute liniştea în cine ştie ce colţişor singuratic unde va putea trăi în anonimat. Cel puţin aceasta este părerea mea. De îndată ce în spiritul unui om pătrunde chiar şi cea mai mică fărâmă de înţelepciune, acesta va aspira la singurătate.

O zi de odihnă era bine-venită pentru a medita la amintirile vizitei mele la Pashupatinath şi pentru a-mi scrie notele. Totuşi, nu îmi puteam prelungi la nesfârşit şederea în valea Nepalului. Îmi propusesem şi un sejur în junglele din sud – ţinutul natal al lui Buddha – şi era preferabil să fac asta atât timp cât vremea încă era plăcută. Am hotărât deci să merg, fără întârziere, la templul Vajra Yoghini.

Acest templu este un loc sacru și, în anumite perioade, pelerinii vin aici în număr foarte mare. Atunci are loc un masacru înfiorător, sunt sacrificate sute de capre, iar sângele lor, curgând de pe statuile pe care a fost vărsat, inundă trotuarele.

Din fericire, am fost scutită de acest spectacol dezgustător; încă nu intrasem în perioada aceea. Totuși, una sau două dintre pietrele sculptate reprezentându-l pe Ganēsha fuseseră înroșite de un sacrificiu recent.

Vajra Yoghini este unul dintre numele teribilei forme a zeiței Tara, iar aceasta, la rândul ei, este una dintre formele *zeiței absolutului*, Shakti, zeitățile ei feminine fiind doar diferite aspecte ale sale.

Simbolismul tantric este bazat pe o filosofie profundă, dar, tradus în religia populară, a dat naștere unui cult barbar cu manifestări respingătoare. Zeitățile pe care le venerează nepalezii de rând sunt, în majoritate, expresia a tot ceea ce a putut concepe mai crud imaginația umană.

În Nepal s-au practicat des sacrificii umane. Unul dintre templele din Pashupati, dedicat lui Bachhala Devi, era anual teatrul acestor sacrificii. Pereții acestui templu sunt decorați cu fresce pe care noi le-am califica drept obscene, dar care, pentru hinduși, au o cu totul altă semnificație. Întunericul, în timpul escapadei mele la Pashupati, nu mi-a permis să văd decât unele dintre ele, ce semănau cu cele pe care le găsim în numeroase temple din cultul tantric.

O tradiție spune că rajahul Viswadēva, dezaprobând sacrificiile umane, a dorit să pună capăt celor de la

Bachhla Devi. Când a decretat interzicerea lor, în templu s-a auzit un zgomot teribil. Curios să afle ce anume l-a provocat, rajahul a intrat în sanctuar. De îndată, l-a înşfăcat o fiinţă ciudată, jumătate om, jumătate şacal[1], intenţionând să-l devoreze. Nu l-a eliberat decât după ce rajahul i-a promis că va dărui o bucată mare de pământ templului, care, din acel moment, urma să păstreze veniturile obţinute.

Tradiţia nu spune dacă sacrificiile umane au continuat sau dacă au fost suprimate în urma acestei întâmplări uimitoare.

Ni se povesteşte de asemenea că, prin secolul al XVI-lea, exista şi un dans închinat zeiţei Kankeswari. Unul dintre dansatori trebuia să fie deghizat în animal, pe care zeiţa urma să-l mănânce. Putem înţelege deci că nefericitul era sacrificat.

Iar acestea nu sunt decât câteva exemple. Se ştie sigur că sacrificiile umane au fost practicate în Nepal până relativ de curând. Toate zeităţile din panteonul tantric sunt avide de sânge şi se desfată cu torturile pe care şi le aplică oamenii... sau care le sunt aplicate.

Templul Vajra Yoghini este situat pe un deal. Se ajunge la el pe o scară cu sute de trepte. Cu riscul de a atrage asupra mea mânia zeiţei prin această impertinenţă, am urcat scara călare.

În templu, am întâlnit o femeie *sadhu* care îşi pierduse un picior; cel care îi rămăsese era plin de plăgi. Poate

1. Regăsim aici ideea de monstru de felul celui despre care se vorbea în timpul vizitei mele la Pashupatinath. Credinţa în existenţa acestora este comună în Munţii Himalaya.

că avea lepră. Am întrebat cum a fost schilodită astfel. Mi s-a răspuns evaziv. Avusese un accident, fusese adusă la templu și îi fusese amputat piciorul. Cine făcuse operația? Un om care „știa". De ce nu fusese dusă la spital? Nu, ea a preferat să vină la templu...

Am insistat să fie dusă la spital. Acolo, plăgile i-ar fi fost îngrijite. Chiar am promis că, dacă medicul hotăra că este necesar, i-aș cumpăra eu însămi o proteză care să-i permită nefericitei să stea în picioare și, poate, să meargă cu ajutorul unui baston. Acum se târa pe jos, incapabilă să se ridice.

Ofertele mele nu au trezit niciun interes, nimeni nu voia să o transporte pe infirmă, într-o roabă sau într-un hamac, până la Katmandu. Indiferența neînduplecată în care sunt cufundați majoritatea oamenilor este ieșită din comun. Nu te poți aștepta la compasiune în Orient – de fapt, nici în Occident nu e o mare diferență.

În sfârșit, după ce am plătit o sumă destul de mare și am promis și un supliment când femeia va ajunge la spital, un bărbat s-a hotărât să o ducă el a doua zi.

La recomandarea mea și întrucât am consimțit să plătesc costurile tratamentului, a fost bine primită. Medicul a considerat că i se poate atașa o proteză. Plăgile se puteau vindeca, nu avea lepră.

Totul părea că se va termina cu bine pentru biata femeie. Era în spital de patru zile când au venit doi bărbați după ea. Femeia trebuia să se întoarcă de urgență la templu, spuneau ei. Nu au dat mai multe explicații și păreau să fie foarte grăbiți, mi-a spus medicul care îi văzuse. El a încercat să o convingă pe infirmă că era în

interesul ei să rămână pentru a fi îngrijită şi pentru a primi proteza, dacă tot avusese norocul să dea peste o binefăcătoare ce dorea să-i plătească tot. Dar nimic nu a convins-o; părea la fel de nerăbdătoare să se întoarcă la Vajra Yoghini ca să se târască pe jos, învelită în zdrenţele lipite de plăgi, ca şi cei doi care veniseră să o ia. De ce?... Mister total. Asta-i India, cum spunea Rāmānanda.

Templul din Vajra Yoghini este luxos decorat, uşile sale aurite, stindardele din metal strălucitor care le încadrează şi leii de piatră ce îl străjuiesc îi conferă un aer de demnitate liniştită. Curţile pavate cu dale, din jurul edificiului, erau remarcabil de curate. După cum cerea obiceiul, erau mai multe capele dedicate diferitelor zeităţi.

Atenţia mea era mult mai atrasă de peisaj decât de templu. Dincolo de pădurile din apropiere, se zăreau primele lanţuri de munţi înalţi care separă Nepalul de Tibet şi visam la platourile solitare pe care le străbătusem de cealaltă parte a acestui şir de culmi care se estompau departe, pe cerul albastru.

Templele începeau să mă plictisească. Arhitectura nepaleză este curioasă, îndeajuns de interesantă, dar nu foarte variată. Îi lipseşte maiestuozitatea covârşitoare a imenselor temple din India meridională.

Cât despre reprezentările zeilor, în sulptură şi în pictură, India hinduistă nu a creat, sub pretextul simbolismului, decât monstruozităţi groteşti. Într-un stil diferit, nici alte naţii nu au făcut, de altfel, dovada unui simţ artistic mai elevat.

Când m-am întors de la Vajra Yoghini, am hotărât să mai fac o excursie spre munți. Aceasta era, pentru mine, aproape un pelerinaj.

Printre legendele referitoare la viețile anterioare ale lui Buddha, înainte să devină personajul istoric pe care îl cunoaștem, există și aceasta.

Pe vremea aceea, o secetă nemaivăzută pârjolea țara. Pământul era ars ca și cum ar fi fost băgat într-un cuptor; nu mai era nicio picătură de apă în albia râurilor care traversau câmpiile; în munți, toate izvoarele erau secate, frunzele uscate ale copacilor goleși acopereau pământul ca un covor; toate animalele fugiseră din ținut, unde nu mai găseau nimic de mâncare.

Umblând prin pădure, viitorul Buddha, pe atunci un tânăr prinț, a zărit, zăcând printre tufișuri, o tigroaică aproape moartă de foame și de sete. Văzându-l pe trecător, bietul animal a încercat să se ridice pentru a se arunca asupra lui, dar era mult prea slăbit și a căzut la pământ, aruncând priviri flămânde către prada la care nu putea ajunge. Tânărul prinț a contemplat un timp suferința bestiei, apoi, extrem de liniștit, a mers spre tigroaică și i-a oferit corpul său drept hrană.

Aceasta este legenda.

Este bizar faptul că nu pot cu niciun chip să-mi amintesc nici când, nici de unde am auzit-o.

O știam încă din copilărie. O știam, deși în casa părinților mei nu exista nicio carte referitoare la budism, și aici numele lui Buddha nu trimitea cu gândul decât la un bibelou din porțelan chinezesc de pus pe etajeră.

Mă văd clar stând într-o seară de lângă sufrageria noastră, gândindu-mă la tânărul prinţ care se oferea tigroaicei. Această poveste mi se părea cea mai frumoasă din lume, căci mă umplea de o emoţie religioasă. Aveam 10 ani.

Mai târziu, după ce mai auzisem câte ceva despre budism, îmi imaginam că povestea tigroaicei relata un fapt real şi că Buddha chiar îşi sfârşise zilele în acest fel tragic.

Nepalezii însă cred că Buddha le-a vizitat ţara (ceea ce nu ar fi imposibil, căci patria sa nu era departe de Nepal şi este astăzi inclusă în teritoriul nepalez) şi că, în vieţile sale anterioare, el a trăit în apropierea lor. După ei, prinţul care s-a sacrificat din milă pentru tigroaică se numea Mahāsattva[1] şi era fiul unei căpetenii ce locuia la Panāvati, lângă Bhatgaon. Mai cred că locul unde s-a întâlnit cu tigroaica era undeva printre munţii care poartă astăzi numele Nambuddha.

Întrucât întâmplarea mă adusese aproape, mi s-a părut interesant să vizitez un loc pe care tradiţiile locale îl considerau decorul legendei ce mă bântuia inexplicabil de atâta timp.

Am plecat deci spre Nambuddha călare pe un căluţ de munte, unul dintre acele animale mici cu o enormă coamă încâlcită şi cu ochii maliţioşi, care nu visează decât galopuri şi cambrări, dar menţine un ritm plăcut. Prima parte a drumului traversa o câmpie dintr-un ţinut intens cultivat. Un vânt şfichiuitor – care nu avea nimic

1. Ceea ce poate fi atât un titlu onorific, cât şi un nume. *Mahā sattva* înseamnă „Mare Fiinţă".

din ampla furtună tibetană – mă făcea să tremur, în ciuda hainelor groase. Nu era o vreme „nirvanică", ci o vreme ce îndemna la luptă.

Filosofiile orientale au nevoie de blândețea calmă și umedă a nopților tropicale. Îmi amintesc de un bungalou dintr-o trecătoare ascunsă în Munții Himalaya; în grădină erau hortensii albastre și arbuști cu flori parfumate; nopțile răsunau de cântecul greierilor și dansul licuricilor sfâșia întunericul. Mă oprisem acolo la întoarcerea din una dintre călătoriile mele în Tibet, adăstând în visarea pe care o adusesem cu mine de pe culmile înalte. Seninătatea, detașarea totală vin de la sine într-o astfel de ambianță și sunt sigură că ai putea merge fără mare efort către tigroaica în agonie.

Indiferența și disprețul față de viață se nasc din satisfacția fizică și mentală. Buddha, în diferitele sale reprezentări, și cei care îi seamănă au fost mereu oameni care au avut tot ceea ce se consideră de obicei suficient pentru a asigura fericirea. Cei cu care viața este aspră se încăpățânează cel mai des să o păstreze cu orice preț, cramponându-se de ea cu disperare.

Oricare ar fi fost gândurile care mă bântuiau, nici peisajul tern, nici temperatura nu încurajau în ziua aceea ideea de a mă oferi drept hrană unei tigroaice.

Vântul face poftă de mâncare; îmi era foame. Niște gâște traversară încet drumul și, dintr-odată, altă amintire a izvorât din adâncul memoriei, tot din copilărie, alungând gândul despre tigroaică.

Într-o zi, pe când eu și mama ne întorceam la Bruxelles după un sejur la Paris, guvernanta nașului meu ne-a

oferit un coş cu merinde pentru drum. În acea perioadă, nu existau vagoane-restaurant, iar drumul dura mult mai mult decât astăzi. În acel coş se găsea, pe lângă alte bunătăţi, cea mai gustoasă friptură de gâscă. Aveam 8 ani pe atunci. Ce ciudat! Pe acest drum din Nepal, atât de departe de locurile unde gustarea aceea mi-a potolit foamea de puştoaică şi în ciuda faptului că trecuseră atâţia ani, simţeam din nou gustul fripturii reci de gâscă[1].

Să mărturisim slăbiciunile cărnii, ar spune credincioşii; cocoţată în spinarea căluţului meu care mergea la trap, îmi spuneam că o bucăţică de gâscă din aceea, cu nişte pâine bună, cu coaja crocantă, ar fi fost delicioasă. Dorinţă platonică de altfel şi poftă pur instinctivă, respinse de spirit. Dacă friptura de gâscă ar fi fost acolo, în faţa mea, nu m-aş fi atins de ea. Eram vegetariană de mult timp.

Începeam acum să urcăm muntele, pe cărări abrupte, după urcuş urmând coborâşuri către câmpuri cultivate,

1. Amintirea unui fel de mâncare este evident banală; ceea ce poate oferi însă un subiect de gândire este repetarea neaşteptată a unei vechi senzaţii gustative percepute de celule ce nu mai sunt exact aceleaşi care, cu ani în urmă, au încercat aceeaşi senzaţie iniţială cauzată de faptul material de a consuma un anumit aliment. Era vorba despre o pură memorie fizică; *gustul* de gâscă se ivise mai întâi de toate! Doar datorită lui se trezise amintirea mentală la care se raporta el: prânzul în tren, împrejurările în care fuseseră oferite merindele etc. Procedeul de înmagazinare care se realizează fără încetare în noi este un lucru demn de cercetat. Ce rezervă enormă de impresii acumulăm astfel în mod inconştient! Şi cu siguranţă acestea nu rămân inerte. Fără ştirea noastră, activitatea lor joacă un rol important în viaţa noastră fizică şi mentală. Indienii şi tibetanii au elaborat diferite teorii filosofice referitoare la memoria fizică şi la memoria mentală.

brăzdate de canale de irigații. Ghidul care mergea în față a apucat brusc pe o cărare și mai îngustă, spunând că este o scurtătură, dar drumul a devenit prea îngust pentru cai. A trebuit să coborâm și să mergem din nou de-a lungul câmpurilor. Parcă am fi făcut o cursă cu obstacole; căluții poznași păreau foarte încântați să țopăie și să sară peste canalele de irigații.

După un timp, am început din nou să urcăm. Am ajuns la destinație pe la ora patru după-amiaza. Corturile erau instalate în creierii munților, pe un loc mai înalt, acoperit de tufișuri și copăcei; pentru a face loc, le dăduseră foc. Când am ajuns acolo, solul fusese curățat de tufișurile calcinate și măturat cu grijă. Niște ramuri înfipte în pământ formau o alee care ducea la cortul meu.

În ciuda intenției băștinașilor de a face locul „frumos", urmele evidente ale incendiului și tufișurile înnegrite care înconjurau tabăra îi dădeau un aspect dezolant.

Nu cred că există nimic mai dezolant decât un incendiu în pădure, flăcările care înaintează, tufișurile și copacii căzuți la pământ, fără nicio șansă de apărare sau de scăpare, mistuiți încetul cu încetul, zvârcolindu-se, șuierând și fumegând în strânsoarea lor. Mi-am imaginat această dramă pe colina unde eu veneam cu spiritul copleșit de cel mai sublim exemplu de caritate. Nu era vorba despre o pădure, ci despre mai puțin de două hectare de mărăciniș și copaci tineri, dar nu contează, fuseseră distruse niște plante care tindeau să trăiască: frunziș înverzit și floricele care deveniseră cenușă...

Eu fusesem cauza. Indirect, dar din cauza mea se întâmplase asta.

Pelerinajul meu începea prost. Am intrat tristă în cortul meu.

Eram acolo doar de câteva minute când am auzit strigăte şi urlete asurzitoare în apropiere.

Ce se întâmpla? Am ieşit să întreb.

— Nu-i nimic, mi-a răspuns una dintre gărzile mele de corp. Nişte ţărani care sunt pedepsiţi prin lovituri de băţ pentru că nu au adus din satele lor proviziile care li se ceruseră pentru masa dumneavoastră şi a suitei dumneavoastră cât timp veţi sta aici.

— Nu-i mai bateţi! am strigat. Nu suport să văd cum sunt maltrataţi nişte oameni din cauza mea. Am destule provizii în bagaje.

Puţin le păsa celor care mă însoţeau că eu am destule provizii. Ei voiau să se ospăteze. Iar eu le ofeream un pretext minunat pentru a rechiziţiona tot ce era mai bun din satele vecine. Şi, bineînţeles, ţăranii nu urmau să fie plătiţi: era vorba despre „serviciu adus statului".

În cele din urmă ţipetele încetară, dar acest incident îmi lăsa un gust amar. Aceşti munteni nu aveau să moară pentru că primiseră o mamă de bătaie, erau obişnuiţi cu asta; dar aceste violenţe nu erau în armonie cu amintirea prinţului care se sacrificase pentru tigroaică. Pacea pelerinajului meu fusese tulburată.

Dar ce era mai rău abia urma.

Draperia de la intrarea în cortul meu fu dată la o parte şi doi bărbaţi, salutându-mă, aruncară la picioarele mele o duzină de păsări vii legate de picioare. Din astea se pot pregăti câteva mese, spuseră ei.

De data aceasta m-am revoltat, cuprinsă de oroare:

— Nu mănânc carne, sunt budistă; nu poruncesc nimănui să omoare animale! Dezlegați aceste găini.

A fost nevoie să insist. Oamenii care mă însoțeau doreau să pună vreo câteva găini în tigaie și să se ospăteze. În ciuda intervenției mele, cu siguranță că bietele păsări nu au scăpat. Hrăpăreții care pofteau la ele nu au avut decât să le prindă de prin tufișuri.

Cu siguranță, pelerinajul meu era compromis...

Am povestit aceste incidente din cauza comicului lor grotesc. Cât despre pelerinajele sentimentale, ele se dovedesc în general dezamăgitoare; ideile pe care le asociem cu ele sunt aproape întotdeauna contrazise la fața locului, de întâlniri nepotrivite și șocante. Este mai înțelept să te limitezi la pelerinajele în spirit.

A doua și a treia zi mi-am petrecut cea mai mare parte a timpului pe un munte, aproape de tabăra mea, de unde mă puteam bucura de o frumoasă priveliște către Muntele Everest. Părea foarte aproape. În altă direcție, se vedeau și cărări urcând spre trecătorile pe unde se intră în Tibet. Un peisaj frumos, e adevărat, pentru cei cărora le plac înălțimile, dar eu prefer locurile din est, aceste regiuni sălbatice și deșerte din Sikkim care ating poalele gloriosului Kangchenjunga (pe adevăratul său nume tibetan Kang chen dzeu nga, „cele cinci teritorii ale marilor zăpezi").

Un mic altar în aer liber, care semăna vag cu cele ridicate în cadrul procesiunilor câmpenești din ținuturile noastre, avea pretenția de a comemora întâlnirea viitorului Buddha cu tigroaica... Erau și câteva statuete înfățișând zeități tantrice. Era lamentabil.

Mi-am acordat încă vreo câteva zile de odihnă; câțiva pandiți[1] îmi anunțaseră vizita lor și urmau să-mi aducă cărți.

Cât timp am fost ocupată și nu m-am mai gândit la el, *sweeper*-ul meu suferea în continuare din cauza dezonoarei condiției sale în societatea hindusă. Cum să o evite în următoarea sa existență?

După vizita mea nocturnă la Malla, Passang i-a poruncit, din partea mea, lui Krishna să nu mai aibă nicio legătură cu el, care era un hoțoman dornic doar să înșele. De asemenea, tot din ordinul meu, îi spusese *sweeper*-ului că mă convinsesem că religia lui Malla nu era bună și că acele *pūja* ale sale nu îi puteau asigura o renaștere fericită.

Toate acestea erau negative și, cât eu uitam de el, nefericitul paria nu înceta să-l agaseze pe Passang, insistând ca el să pună o vorbă bună pe lângă mine.

Eu, care eram atât de instruită, cu care stăteau de vorbă brahmanii, care citeam cărți groase și căreia taurul Shiva și vacile îi arătau prietenie (se întorceau în fiecare zi, tot sperând că vor mai primi niște pâine), nu puteam să nu cunosc mijlocul potrivit ca să-l ajut.

Să-l ajut, nu aveam nimic împotrivă, dar cum? Evident, nu era nevoie decât să-i recomand câteva practici de devoțiune sau chiar să oficiez eu însămi o ceremonie aparent religioasă și să-l asigur că rezulatatul sigur al acesteia ar fi renașterea sa într-o familie dintr-o castă

1. *Pandit* – titlu dat savanților, învățaților brahmani.

înaltă. El m-ar crede și ar fi fericit, însă mie nu îmi place să-i trag pe sfoară pe oamenii simpli. Trebuia să găsesc ceva mai bun...

Și am găsit. Krishna trebuia să renunțe la religia hindusă și să adopte o religie care nu presupune caste. Astfel, în loc să trebuiască să aștepte până în ziua de după moartea sa pentru a scăpa de condiția sa umilă, va scăpa de ea imediat.

Iată ce li se pare ușor occidentalilor. Mulți dintre ei, care locuiesc în India, m-au întrebat de ce oamenii din castele impure se încăpățânau să rămână în declasarea lor socială, în loc să devină creștini sau musulmani[1].

Motivul lor se explică în câteva cuvinte: acești nefericiți cred în zeii hinduismului, se tem de efectele mâniei lor dacă ar abandona cultul. Ei sunt, spun ei, născuți în aceste caste demne de dispreț ca pedeapsă pentru păcatele pe care le-au comis în viețile anterioare și se găsesc într-un fel de purgatoriu, așa încît este preferabil să-și accepte soarta cu resemnare, nefiind condamnați pentru eternitate[2].

---

1. Acum câțiva ani, dr. Ambhekar, un lider politic al „celor ce nu pot fi atinși" – paria –, propusese această soluție. Aceștia au respins-o în majoritate, iar Gandhi a dezaprobat-o. Acesta din urmă dorea să se amelioreze condiția castelor impure, dar nu respingea deloc sistemul de caste. Străinii s-au înșelat amarnic atribuindu-i lui dorința de a le aboli.
2. Va mai dura până când desființarea oficială a sistemului castelor de către guvernul Indiei va deveni efectivă. Dogma religioasă a distincției prin caste este prea adânc înrădăcinată în spiritul hindus pentru ca oamenii să renunțe la ea cu ușurință.

— Passang, i-am spus servitorului meu, când mi-a mai transmis încă o dată doleanţele *sweeper*-ului, am hotărât ca Krishna să-şi schimbe religia.

Tibetanul meu a rămas cu gura căscată.

— De ce şi-ar schimba religia? O religie sau alta este acelaşi lucru pentru el. Oricum nu înţelege nimic.

În timp ce el, Passang, credea că „înţelege".

— Nu este vorba să înţeleagă, ci să nu mai fie un paria, un „om care nu trebuie atins", am răspuns eu.

— A, da!... Şi ce va fi? Creştin sau musulman?

— Mă voi mai gândi la asta.

M-am mai gândit, iar rezultatul reflecţiilor mele a fost că voi înmulţi rândurile credincioşiilor islamici. Raţiunile mele erau foarte prozaice. *Sweeper*-ul ştia puţin să coasă, iar eu cunoşteam un croitor musulman, un om respectabil şi foarte pios, căruia ideea unei convertiri realizate cu ajutorul său i-ar fi surâs cu siguranţă. El l-ar putea lua pe băiat ca ucenic şi, când acesta va putea mânui cum se cuvine acul, îl va trimite într-o localitate unde nimeni nu ştie că a fost *sweeper*. În loc să se numească Krishna, se va numi Ali sau Omar sau Ahmed şi va putea să meargă cu capul sus pe toate străzile şi să intre în toate casele. Nu era oare mai bine decât să trăiască cu speranţa îndepărtată a unei reîncarnări onorabile?...

Lucrurile s-au petrecut exact aşa cum m-am gândit.

Fostul Krishna, care nu se numea acum nici Ali, nici Omar, nici Ahmed, ci Ibrahim, a venit să-mi mulţumească înainte de a pleca la Agra, unde patronul său, mulţumit de el, îl trimitea la un croitor de aceeaşi religie.

I-am făcu cadou niște haine noi și o mică sumă de bani, apoi, cum nu mai era „de neatins", i-am strâns mâna după obiceiul occidental, spunându-i că Profetul (pacea fie cu el!) era un mare om, ceea ce este neîndoielnic, și că islamul este o mare religie, ceea ce este de asemenea adevărat.

Dar toate acestea s-au petrecut mult după plecarea mea din Nepal.

Una dintre ultimele mele excursii m-a dus la Balaji, grădina fântânilor, situată la vreo patru kilometri de Katmandu. Apa iese dintr-un zid care susține terasa inferioară a unui gurgui împădurit; este împroșcată prin gurile unor monștri fantastici, cel din mijlocul șirului fiind de dimensiuni mult mai mari decât ceilalți. Apa curge într-un canal pavat cu dale unde se zbenguie nenumărați peștișori prietenoși care se apropie și se lasă hrăniți de vizitatori.

O statuie mare a lui Vishnu stă culcată în canal. Zeul este reprezentat întins pe șarpele Sesha, simbolul eternității, ale cărui numeroase capete formează un fel de capișon deasupra lui. Statuia amintește de legenda hindusă a originii lumii, când Vishnu, culcat pe șarpele Sesha, plutea pe apele primordiale.

Totuși, conform altei explicații, statuia se pare că nu ar fi a lui Vishnu, ci a lui Shiva Mahādēva.

Conform mitologiei hinduse, când zeii au amestecat apele oceanului pentru a extrage din ele elixirul nemuririi, s-a strecurat și otravă în acesta. Zeii doreau elixirul, dar nu s-a oferit niciunul să separe otrava, așa că Shiva s-a sacrificat, a băut otrava și, ca efect, gâtul său s-a colorat în albastru, de unde și numele său Nilakhanta (gât

albastru). Dar otrava a avut şi alt efect, provocându-i lui Shiva o sete cumplită. Nepalezii spun că, negăsind nicăieri cu ce să-şi potolească această sete mistuitoare, Shiva s-a dus în Munţii Himalaya, aproape de Gosainthan, la frontiera cu Tibetul. A lovit acolo muntele cu tridentul său şi, în fiecare dintre locurile unde dinţii tridentului au atins piatra, a ţâşnit apă. Această apă a format lacul Gosainthan, unde hinduşii merg în pelerinaj. Credincioşii ghicesc chiar, într-o stâncă scufundată în lac, forma zeului potolindu-şi setea.

O a doua explicaţie ar fi că statuia scăldată de apă de la Balaji ar fi o reproducere, la o scară redusă, a ceea ce se vede în lacul Gosainthan. Iar oamenii de rând, cărora nu prea le pasă de ştiinţă, numesc pur şi simplu statuia Buddha cu gâtul albastru – Buddha Nilakhanta.

Ei bine, da, oamenii de rând nu se străduiesc foarte mult să ştie ce adoră, simplul fapt de a adora le este de ajuns, iar dorinţa de adorare îi împinge câteodată la acţiuni absolut năucitoare. Iată încă un exemplu peste care am dat pe când mă întorceam de la Balaji.

Pe drum, mergeau trei tibetani, doi călugări şi un laic: pelerini. Nu era chip să întâlnesc un tibetan în afara Tibetului fără să mă interesez imediat de el. Unde mergeau? I-am întrebat.

— Am venit din Tibet prin Kirong, am vizitat *chörtens*-urile (cele două stupe: Bodanath şi Swayambhunath) şi mergem la Gyakar Dordjiding, mi-au răspuns ei.

Gyakar Dordjiding este numele pe care tibetanii îl dau lui Buddha Gaya, locul unde, după cum spune tradiţia, Buddha a atins iluminarea spirituală. Aceşti tibetani

mergeau pur și simplu, pe jos, din Tibet până în India Centrală. Nu ne amintește oare acest lucru de pelerinii noștri din Evul Mediu care plecau din Franța sau din Germania pentru a ajunge, pe jos, la Ierusalim? „Credința mută munții", ni se spune. Nu știu, nu am văzut niciodată asta, dar am văzut cum credința ajută oamenii să se deplaseze. Era adevăratelor pelerinaje, cu un băț în mână, cu ranița în spate, o fi apus în Occident, dar nu și în Orient. Și, în fond, nu fusesem și eu, cu dragă inimă, pelerină, cu bățul în mână și rucsacul în spate, din China până în India, traversând Tibetul și de atâtea ori și pe distanțe mai scurte?

— Știți unde se găsește Gyakar Dordjiding? i-am întrebat pe pelerini.

— În India, mi-a răspuns cel mai în vârstă dintre călugări.

— Unde în India?... India este mare.

— Vom întreba pe drum, mi-a spus cu simplitate celălalt călugăr.

— Aveți bani?

— Câteva rupii, a spus laicul, care, fără îndoială păstra banii.

— Și vorbiți hindi?

— Eu știu hindi... puțin. Dar ei nu știu decât tibetana, spuse din nou laicul.

— Și ce veți face când veți cheltui rupiile?

— Vom cerși.

Răspunsul fusese dat în același timp de cei trei pelerini.

Era dezarmant de naiv și atât de oriental ca atitudine! Simțeam o simpatie profundă pentru acești trei oameni care străbăteau lumea cu nechibzuința unor copii.

— Ştiţi că sunt şi alte locuri sfinte, mult mai aproape decât Gyakar Dordjiding: de exemplu, locul în care s-a născut Buddha, le-am spus.

Nu, nu ştiau, dar, când i-am întrebat dacă ar dori să viziteze acel loc, ochii lor, nu foarte inteligenţi, au început deodată să strălucească. A, da, doreau să meargă acolo!

Fervoarea lor mă încânta. M-am hotărât să joc pentru ei rolul de zână bună.

— Ascultaţi, le-am spus, eu merg în locul unde s-a născut Buddha şi, întrucât şi voi vreţi să mergeţi tot acolo, nu aveţi decât să-l urmaţi pe secretarul meu, pe care îl vedeţi aici.

Acesta era Passang, lui îi conferam acest titlu onorific.

— Este tibetan ca şi voi, ştie hindi, vă va îndruma, să nu-l scăpaţi din ochi, ca să nu vă pierdeţi. Cât despre mâncare, nu vă faceţi griji, veţi fi hrăniţi la fel ca şi el. Şi apoi, când vom părăsi Lumbini (locul naşterii lui Buddha), vă voi da bilete ca să puteţi călători cu trenul, în loc să mergeţi pe jos, şi veţi primi, de asemenea, şi hârtii pe care să le arătaţi pentru a fi îndrumaţi pe drumul cel bun şi o sumă mică de bani pentru a vă putea procura hrana.

Ce cor de binecuvântări!

Odată ajunşi la pavilionul meu, cei trei tibetani şi-au înălţat cortul minuscul în grădină, lângă camera lui Passang, şi timp de câteva zile, cât am mai rămas la Katmandu, nu s-au clintit niciun pas, de teamă că am putea pleca fără ei.

CAPITOLUL V

Am coborât din zona muntoasă a Nepalului prin jungle, pe o vreme însorită, „glorioasă", cum spun englezii, expresie bine aleasă: există ceva triumfător, glorios în această lumină intensă şi caldă; vegetaţia luxuriantă pe care o traversam se scălda voluptuos în ea.

Cu mult timp în urmă, o doamnă care urma, împreună cu mine, un curs de sanscrită la Collège de France s-a gândit să viziteze locurile menţionate în biografia lui Buddha. Înainte de plecare, mi-a spus: „Cred mult în influenţa ambianţei fizice asupra formării ideilor oamenilor. Vreau să văd peisajele în care şi-a petrecut Buddha tinereţea". Am aprobat din toată inima proiectul ei şi mi-a părut rău că nu am putut-o însoţi. Mulţi ani s-au scurs de atunci şi eu am vizitat multe ţări, dar iată că dorinţa mea din tinereţe se realiza acum. Acest succes se adăuga bucuriei mele de a fi din nou departe de mulţime, traversând, singură, aceste păduri tăcute şi singuratice; singură! Nimic nu poate egala beatitudinea care se naşte din singurătate.

Călătoream din nou pe o lectică, de data asta cei care o purtau nemaiasurzindu-mă cu strigătele lor „He! Ehe! O o! Ai he! Hum hum!", ca la urcuşul către Katmandu. Culii încărcaţi de bagaje plecaseră cu mult înaintea mea,

fără să mai aştepte răsăritul, şi, după ce am făcut o oprire scurtă ca să mâncăm ceva, Passang şi servitorii au luat-o şi ei înainte. Cât despre mine, legănată în lectica mea, am adormit într-un sfârşit.

O oprire bruscă şi o larmă de voci m-au trezit. M-am uitat în jur. Cărarea pe care ne aflam devenise atât de îngustă, încât, dacă întindeam braţele, puteam atinge tufişurile de pe margine. Cărăuşii mei discutau foarte surescitaţi despre ceva. Nu a fost nevoie să mă gândesc prea mult ca să înţeleg ce se întâmplase. Se rătăciseră.

Da, asta era; şi acum aruncau vina unii pe alţii, apoi au început să-i strige pe oamenii mei, dar nu au primit niciun răspuns. Eram în mijlocul pădurii, pădurea plină de sălbăticiuni. Ce era de făcut?... Cu o expresie nătângă, cei care purtau lectica aşteptau de la mine o soluţie.

Nici vorbă să ne întoarcem, mergeam prin pădure de dimineaţă, ne-ar fi prins noaptea pe drum. Nu puteam decât să mergem înainte, sperând că vom ieşi din pădure. Era riscant, dar nu aveam altă soluţie.

Le-am poruncit deci oamenilor să meargă înainte şi să grăbească pasul, amintindu-le că ar putea fi tigri în apropiere. Ştiau şi ei asta, chiar mai bine decât mine, aşa încât o luară la trap. Acum nu mai eram „legănată", ci de-a dreptul zdruncinată, pe chingile litierei ce reacţionau ca nişte resorturi; eram aruncată ba la dreapta, ba la stânga, ba în sus, tortură care la început era doar caraghioasă, dar care, prelungindu-se, devenea chinuitoare. Nu mai conta, îi îndemnam pe nepalezi să înainteze, să alerge mai repede, amintindu-le că vine noaptea şi că nu trebuie să fim în pădure la lăsarea întunericului.

Din fericire, puțin după asfințit am reușit să ieșim din pădure. Am răsuflat cu toții ușurați, dar situația era departe de a fi roz. Cei opt bărbați care mă căraseră pe rând câte patru și alergaseră până aici păreau extenuați. Pe mine mă dureau toate, mi-era frig și foame. Ne găseam în mijlocul unor câmpuri necultivate, nu se vedea niciun sat, nicio colibă. O, solitudine!... Iubeam singurătatea, iar acum se părea că primisem exact ce mi-am dorit. Gândul ăsta mă făcea să râd și mă gândeam că ar râde, văzându-mă acum, și cei care mă sfătuiseră să aleg drumuri mult mai ușoare și pe care nu-i ascultasem, dorind „să o tai" prin jungla pitorească.

Trebuia să o luăm iar din loc, imediat. De data aceasta înaintam foarte încet; se lăsase întunericul deja când am ajuns pe niște câmpuri ce ne lăsau să credem că în apropiere există niște locuințe. Puțin mai târziu, am zărit o lumină slabă strălucind în depărtare. Ne-am îndreptat către ea, dar un râu ne tăia calea. Unul dintre bărbați a intrat în apă cu un băț ca să vadă cât e de adâncă. Părea că se poate trece. Cărăușii au ridicat litiera cât de sus au putut, dar nu îndeajuns; pe la mijlocul râului am făcut o baie bună, scurtă, dar suficientă pentru ca toate hainele mele să se ude leoarcă.

Pe scurt, puțin după miezul nopții, am ajuns la o casă mare, fără îndoială locuința vreunui țăran. Am fost primită într-o cameră mare, înfiorător de murdară, a cărei podea s-au grăbit să o mănture. Am cerut foc într-un vas de jăratic ca să îmi pot usca hainele. Mi s-a adus și un pat, apoi i-am rugat să mă lase singură ca să mă dezbrac.

Pereții odăii erau împodobiți cu cromolitografii reprezentând zei și zeițe din panteonul hindus și scene din

legendele lor... Urma să dorm într-o companie selectă. Cu siguranţă aveam să dorm, căci eram frântă de oboseală, dar îmi era şi foame, iar proviziile mele erau cu culii şi cu servitorii mei, cine ştie pe unde...

Oare aceste personaje divine care mă înconjurau nu ar fi putut face să apară ca prin minune ceva de mâncare? Evident, îmi lipsea credinţa, iar miracolele, pentru a se produce, au nevoie de credinţă. Totuşi, am făcut zâmbind cea mai graţioasă reverenţă cu putinţă către augusta adunare ce mă privea din înaltul numeroaselor rame aurite şi... miracolul s-a produs. A intrat o femeie, aducând un platou pe care se găseau plăcinte, fructe şi un bol cu ceai cald.

A doua zi am ajuns la Rumindei. Era mare emoţie în tabăra pregătită pentru mine. În ajun, când sosiseră, oamenii mei anunţaseră că aveam să ajung şi eu în scurt timp. Ei nu bănuiau că, în timp ce eu aţipisem, cărăuşii mei au greşit drumul, făcând astfel un mare ocol. Mă căutaseră toată noaptea.

Corturile erau instalate într-o pădurice de manghieri. Nimic nu ar fi putut fi mai în armonie cu culoarea locală şi cu tonul pelerinajului meu.

Vechile texte budiste menţionează frecvent păduri de manghieri unde Buddha s-a oprit în cursul peregrinărilor sale şi aceasta mi-a amintit de episodul cu frumoasa şi erudita curtezană Ambapali de Vaishali, un fel de Aspasia indiană care, „îmbrăcată modest, ca o femeie de familie bună, mergea să se închine", spun textele,

când s-a întâmplat să audă predica lui Buddha, ce se oprise împreună cu discipolii săi într-o pădurice de manghieri. Ambapali, devenită și ea discipol al Maestrului, a câștigat din partea sa următorul elogiu: „Rare sunt, o, domniță Ambapali, femeile în stare să înțeleagă profunzimea și subtilitatea învățăturilor mele". Mai târziu, ea a îmbrățișat viața religioasă cu calmul unei intelectuale, fără să creadă că avea ceva de ispășit sau de jelit, ci pur și simplu pentru că înțelesese deșertăciunea tuturor lucrurilor din lume și pentru că ele îi inspirau dezgust.

Cortul meu cu acoperiș dublu și prevăzut cu o mică baie era foarte confortabil, patul îmi fusese pregătit și îmi propuneam să dorm bine în noaptea aceea pentru a compensa obositoarea noapte petrecută printre zei, în haine jilave.

Trebuia să transform acest loc în cartierul meu general timp de mai multe zile și de aici să organizez excursii în zonă. Voi avea la dispoziție cinci elefanți pentru deplasare, pentru mine, pentru oamenii mei și pentru transport. Patru dintre aceștia erau deja priponiți lângă tabără, așteptam să sosească și al cincilea.

Eram în pat; șacalii făceau hărmălaie în împrejurimi și nu mă lăsau să dorm, când am auzit zgomot în ierburile de lângă cortul meu. I-am strigat lui Passang, al cărui cort era lipit de al meu, să meargă să vadă ce se întâmplă. Mi-a răspuns că erau șacalii care dădeau târcoale. Totuși, mă temeam ca animalele să nu se prindă în corzile întinse care susțineau țărușii cortului și să îl răstoarne. I-am cerut deci lui Passang să alunge animalele

şi am ieşit şi eu din cort. În întunericul nopţii am văzut ceva care înainta spre mine. Ceva ce părea foarte mare. Într-adevăr, din tenebre s-a desprins al cincilea elefant. „Şacalul" era de dimensiuni colosale... Poate că în sfârşit puteam şi eu dormi acum...

Şi am dormit mult. Soarele încălzea acoperişul de pânză când m-am trezit, perfect odihnită şi veselă.

Această tabără din Terai nu avea nimic în comun cu taberele mele din Tibet. Era pitorească şi încântătoare. Culii din serviciul meu dormeau sau găteau în jurul focurilor. Aceşti sărmani indivizi au şi ei caste şi nu se amestecă, nu mănâncă niciodată împreună. Elefanţii se odihneau, legănându-se la umbra manghierilor. Ai fi spus că este o ilustraţie dintr-o carte de Jules Verne, imagini care mă fascinau când eram copil.

Fericiţi sunt cei care îşi împlinesc visele; şi aceasta este o fericire, şi nu dintre cele mai neînsemnate.

Cei trei tibetani erau acolo; îl urmaseră ca o umbră pe Passang. Acesta le-a spus: „Aici s-a născut Buddha". Ei au căscat ochii şi au întrebat: „Şi unde este grădina Lumbini?"

Lumbini era numele unei proprietăţi care aparţinea lui Suddhodhana, domn peste Kapilavasthu, tatăl lui Buddha, unde Maya dēvi, soţia sa, aşteptând primul copil, se dusese să nască. Evident, scrierile budiste au înfrumuseţat acest fapt simplu, astfel încât Lumbini, care era probabil o frumoasă casă de ţară înconjurată de grădini, cum au mulţi indieni bogaţi, a căpătat aspectul unui tărâm de basm. În timp ce, lângă pădurea

de manghieri, nu se vedea decât o movilă de pământ acoperită de hățișuri.

— Unde este deci grădina? au întrebat din nou tibetanii.

Passang i-a adus la mine. Într-o oarecare măsură bănuiau poate că le-am jucat o festă aducându-i în fața acestei movile prozaice. Totuși, fuseseră atât de bine hrăniți de Passang, încât ezitau să atribuie intenții rele unor oameni care îi tratau atât de generos pe pelerini.

Cei trei mă amuzau și-mi stârneau și puțin mila. Crescuți cu povești fantastice în severa „Țară a Zăpezilor", ei crezuseră că vor contempla, în India, tablourile minunate descrise de poeții indieni când vorbeau despre locurile unde și-a petrecut tinerețea Siddhartha Gautama, prințul moștenitor din Kapilavasthu.

— Știți, le-am spus, Buddha a trăit acum mult timp, foarte mult timp.

Știau asta.

— Ei bine, am continuat, nu a spus oare Buddha că nimic nu este permanent?

Da, și asta știau și acceptau.

— Deci nu trebuie să vă mirați dacă o grădină, o grădină foarte frumoasă, care exista în acest loc acum mai bine de două mii de ani, a fost distrusă. Odinioară, în țara voastră, în vremea când Bodhisattva, care luase forma unei maimuțe, s-a căsătorit cu căpcăuna[1], Tibetul era locuit de ființe foarte diferite de noi. Unde sunt acestea? Nu le mai vedem în Tibet. Aici au avut loc

1. Aceasta se referă la o legendă despre originea poporului tibetan.

războaie care au distrus oraşele: Kapilavasthu şi altele, mai există câteva ruine, am venit aici să le văd, dar nu sper să regăsesc splendidul palat al regelui Suddhodhana. Dar aceasta nu are nicio importanţă, doctrina lui Buddha dăinuie.

Eram destul de satisfăcută de predica mea, meritase oricum să spun nişte adevăruri, dar mai ales să-i liniştesc pe cei trei bravi pelerini.

I-am dus să vadă stâlpul pe care împăratul Asoka l-a ridicat pentru a marca locul unde s-a născut Buddha. Arheologii competenţi susţin că este autentic; nu voi discuta cu ei, probabil au dovezi solide pentru a-şi susţine opinia.

În vârful movilei era un altar mic unde, chiar în acel moment, un brahman *pūjari* oficia o slujbă. În această regiune, ca în întregul Nepal, hinduismul a absorbit budismul, încorporându-l, dar în cursul acestui proces s-a lăsat şi el influenţat. Faptul este relevant în filosofia lui Sankarācārya şi, dincolo de aceste înalte sfere intelectuale, este relevant în religia populară din Nepal, un amestec incoerent de budism, hinduism, tantrism şi şamanism himalayan ce ajunge la culte groteşti precum cele practicate de Malla, de vecinul său vrăjitor şi, în general, peste tot în Nepal.

În loc de idoli, în capela de la Rumindei, erau aşezate câteva pietre sculptate provenind din ruinele oraşelor şi ale mănăstirilor care existaseră odinioară în regiune. Cea care părea a fi la loc de cinste reprezenta naşterea lui Buddha, acesta ieşind, conform tradiţiei, din partea dreaptă a pântecelui mamei sale. Prinţesa era reprezentată

în picioare, agățându-se cu o mână de o ramură a unui copac și susținută de o femie, potrivit descrierilor clasice.

Altarul fiind budist, nu se sacrificau animale, dar ideea de ofrandă de sânge bântuie atât de puternic hinduismul popular, încât piatra reprezentând nașterea lui Buddha era spoită cu vopsea roșie. O zeitate locală era de asemenea venerată în acest altar și nu sunt sigură dacă, în ciuda dezmințirilor brahmanului *pūjari*, nu erau câteodată sugrumați cocoși în onoarea acestuia chiar aici.

Acest *pūjari* locuia împreună cu soția sa într-o colibă mizeră, chiar lângă altar. Nu părea deloc inteligent și nu știa mai nimic din istoria lui Buddha. Din ce puteam desluși din vagile sale afirmații, pietrele sculptate care se găseau în altar aparțineau, se pare, unui cult, ca să nu facă rău populației din împrejurimi.

Descoperisem deja astfel de superstiții în Nepalul de sus. Printre hindușii din clasele sociale de sus domnea un sentiment de superioritate vanitoasă născut din ceea ce ei numeau victoria hinduismului asupra budismului. Ei legau această victorie de o vizită a filosofului indian Sankarācārya[1] în Nepal, deloc importantă din punct de vedere istoric, dar care a generat o legendă fantastică des întâlnită în Nepal. Iată rezumatul acesteia.

În șase dintre viețile sale anterioare, înainte de a se naște în Deccan și de a deveni ilustrul fondator al filosofiei

1. Sankarācārya – Maestrul śankara.

Vedānta, Śankara fusese tot filosof. În această calitate, avusese dezbateri cu budiști erudiți. De fiecare dată fusese înfrânt și de șase ori fusese ars de viu de adversarii săi victorioși. La a șaptea sa reîncarnare, a vrut să reînceapă lupta. Nu a găsit în jurul său oameni cultivați demni să fie provocați la controverse, dar a aflat că unii dintre aceștia, de frica sa, se refugiaseră în Nepal, așa încât a plecat pe urmele lor. Așa a constatat că toți nepalezii erau budiști.

După cum spune legenda, ne putem da seama că, fără să-l fi așteptat pe Śankara, acești „budiști" deja adoptaseră superstițiile indiene. Nici în Nepal Śankara nu a găsit adversari demni de el. Doar maeștrii tantriști au încercat să i se opună. În momentul dezbaterii au adus un ulcior plin cu apă în care o puseseră să intre pe Saraswati, zeița elocvenței. Cu toate acestea, în timp ce discuta cu ei, Śankara și-a dat seama că zeița îi inspiră. Așa încât a alergat la un templu unde era venerată și a alungat-o de acolo.

Aveți bunăvoința de a nu vă întreba cum se poate ca el să o fi gonit din templu în timp ce ea era în ulciorul cu apă. Ar fi o întrebare de profan: nepalezii v-ar răspunde că apa ulciorului era impregnată de spiritul zeiței fără ca ea să fie cu adevărat, în sens material, în ulcior... și că Saraswati nu se găsea „material" nici în templu. Ar putea să ne amețească cu răspunsuri până ce ne-ar exploda capul. Prefer să mă abțin.

De fapt, indiferent dacă s-a datorat sau nu vizitei lui Sankarācārya, în Nepal a urmat o violentă persecuție. Budiștii au fost obligați să aducă sacrificii de sânge

zeităților, iar călugării și călugărițele să se căsătorească. Ceremoniile ritualice budiste au fost interzise și toate cărțile budiste distruse. Tradiția spune că ar fi fost 84.000.

Mici grupuri de budiști se refugiaseră în Munții Manichour și se spune că Śankara i-ar fi urmărit. De șase ori zeița Mani Yoghini a iscat uragane care l-au împiedicat pe Śankara să urce munții, dar a șaptea încercare a reușit. Atunci, a sacrificat animale pentru un Buddha care avea un templu în această regiune și, după ce i-a învins definitiv pe budiști, a instituit cultul lui Shiva în Nepal.

Din toate aceste fantezii sunt de reținut doar probabilitatea unei persecuții și faptul real că hindușii se laudă că, în Nepal, ei ar fi distrus budismul.

Acesta însă și-a luat revanșa în ținutul natal al lui Buddha. Aici, tot ceea ce, într-un fel sau altul, era legat de budism stârnea teroare. Și nu a durat mult până când am văzut-o manifestându-se.

În timp ce mă plimbam în jurul a ceea ce fusese odinioară grădina înflorită de la Lumbini, au sosit doi yoghini hinduși, pelerini ca și tibetanii mei, dar de alt tip. Doi vlăjgani frumoși, purtând doar câte o pânză de bumbac portocalie în jurul mijlocului, cu fața și torsul mânjite cu cenușă. Purtau coliere de *rudraksha*[1], iar părul încâlcit forma în vârful capului un coc înalt. Erau shivaiți sau, mai sigur, bhairaviți, asceți care meditează în cimitire.

1 *Rudraksha* – vezi n. 2 de la p. 130.

Sunt mii ca ei care rătăcesc în lungul și în latul Indiei; întâlnisem destui în valea Nepalului: nu aveau nimic care să mă mire, ei însă s-au mirat văzându-mi roba. Cu dezinvoltura necuviincioasă obișnuită celor din secta lor, m-au luat la întrebări

— Cine sunteți?

— O yoghină budistă.

— Ce faceți aici?

— Caut vestigii.

Au dat din cap cu subînțeles.

— Ați venit pentru pietroaie.

Era un mod rustic de a denumi cercetările arheologice. Am considerat că trebuie să-i las să creadă că „am venit pentru pietroaie".

— Este periculos, a spus unul din ei.

— Mai periculos decât stafiile din cimitire, a spus celălalt.

Aș fi putut afla informații pitorești de la acești indivizi aproape goi care nutreau asemenea idei. I-am invitat deci să vină să se odihnească în tabăra mea, unde vor primi și de mâncare. După un moment de ezitare, au acceptat.

În tabără s-au așezat mai deoparte. Am trimis niște oameni să le ducă lemne ca să-și aprindă focul și alimente crude pe care să și le gătească așa cum vor și după propriile obiceiuri ritualice. S-au arătat mulțumiți de această precauție, dar mi-au declarat că, în calitate de *sannyāsin*-i, erau scutiți de orice regulă de castă sau de altă natură și că mâncau orice, gătit de oricine.

Am avut câteva discuții cu ei și am aflat că voiau să meargă pe Muntele Kailasa străbătând păduri și munți.

Asta putea să fie adevărat. Oamenii modești, care mergeau pe jos, fără bagaje, pot ajunge aproape peste tot... într-un timp îndelungat.

După ce am stat câteva zile la Rumindei, am hotărât să merg în locul unde arheologii consideră că se înălța odinioară Kapilavasthu. Orașul unde domnea Suddhodana a fost distrus în timpul vieții lui Buddha într-un război la sfârșitul căruia, după cum spune tradiția, toate rudele lui Buddha au fost ucise. Un nou Kapilavasthu a fost construit, iar ruinele actuale provin de la acest oraș. Nu sunt arheolog, pietrele împrăștiate prin ținut nu mă pasionează. Țineam doar „să iau pulsul" atmosferei spirituale a orașului Kapilavasthu, să privesc copacii, lanțurile muntoase din planul îndepărtat al peisajelor. Esențele primilor și forma celor din urmă cu siguranță rămăseseră aceleași ca pe vremea Maestrului.

În pasul lent al elefanților, ajungem într-un sat numit Tilora, unde punem tabăra într-o altă pădurice de manghieri. Toată ziua am hoinărit la întâmplare peste câmpuri și prin păduri. Mi se trimiseseră elefanți, un excelent echipament de campat, servitori, cărăuși în număr mult prea mare, dar nu și un om care să cunoască regiunea și să fie capabil să înțeleagă că vreau să ajung în locuri unde au fost efectuate săpături arheologice și în locuri de care sunt legate legende despre povestea lui Buddha.

Cu toate acestea, nu-mi displace deloc să mai petrec ceva timp în această regiune; seamănă cu India în anumite privințe și este foarte diferită de ea în altele. Locuințele,

costumele, tipurile de băştinaşi sunt deosebite, la fel şi multe aspecte ale obiceiurilor, femeile par mai libere ca în India, mai puţin timide.

Oamenii de vază din sat vin să mă salute şi-mi aduc provizii din belşug. Maharajahul care a luat asupra lui organizarea călătoriei mele asigură, după uzanţe, tot ce este necesar pentru întreţinerea mea şi a dat porunci în acest sens.

Tibetanii mă urmează în continuare; şi-au păstrat oare speranţa că vor putea contempla şi altceva în afară de copaci?...

Bhairavii s-au familiarizat cu mine şi mi-au mărturisit că, deşi scopul călătoriei lor este Muntele Kailas, foarte departe dincolo de culmile înzăpezite, ei şi-au ales itinerarul astfel încât să ajungă să vadă „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă". Unul dintre colegii lor bhairavi l-a văzut. El le-a dat indicaţii despre locul unde se găseşte acesta; la momentul acela li s-au părut foarte precise, acum însă nu recunosc nimic printre copaci. Încep să creadă că influenţa pietrelor budiste, animate de demoni răzbunători, le tulbură spiritul.

Cu un soi de umilinţă uimitoare la cei de felul lor, a căror aroganţă este proverbială, bhairavii mă întreabă dacă eu, ca budistă şi yoghină, nu aş putea să combat forţele rele care li se opun. „Sunteţi pe terenul dumneavoastră", îmi spun ei, „pe când noi suntem printre duşmani"

Nu vreau să le ofensez superstiţiile. Mi-ar plăcea şi mie foarte mult să văd „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă" O fi doar o simplă poveste sau un fenomen

natural ciudat? Mă simt foarte dispusă să depun eforturi pentru a elucida problema. Le promit deci că voi interveni pentru ei pe lângă pietrele bântuite și că mă voi informa și despre puțul miraculos.

Seara târziu a sosit un om aducând o scrisoare de la prefectul districtului. Se spunea în ea că fusesem căutată, dar nu putusem fi găsită, și, pe scurt, purtătorul scrisorii îmi era prezentat drept un tânăr funcționar al prefecturii, instruit, vorbind engleza la fel de bine ca nepaleza și hindi și cunoscând perfect ținutul. El urma să mă ajute în toate excursiile pe care aș fi dorit să le fac. Am început prin a-i vorbi despre Kapilavasthu. Știa despre ce este vorba. Săpături arheologice fuseseră începute într-un loc unde avea să mă conducă, dar nu fuseseră continuate, așa încât zidurile descoperite, apoi abandonate, se „afundaseră din nou în pământ". Poate că prin acest fapt curios se putea înțelege dispariția unor ruine abia scoase la iveală sub alunecările terenurilor învecinate.

Îmi promise că voi campa a doua zi lângă locul fostului Kapilavasthu. Se pare că ne înșelaserăm, nu ar fi trebuit să mergem la Tilora.

Încă o zi petrecută rătăcind prin pădure; nu urmăm nicio cărare, elefanții își croiesc drum prin junglă; ei evită copacii groși, calcă în picioare tufișurile și, foarte liniștiți, smulg ramurile și copacii tineri care le încurcă trecerea. Nu sunt prea preocupați de oamenii instalați pe spatele lor, ale căror capete intră în frunziș. Preventiv, au fost trimiși doi elefanți înainte, astfel încât, atunci

când al meu trece, să fie deja creată o breșă prin vegetația deasă.

Seara punem tabăra, de data aceasta nu într-o pădurice de manghieri, ci într-o poieniță în mijlocul pădurii.

Pentru acest traseu, tibetanii au fost invitați să urce și ei pe un elefant. Animalul, puțin împovărat, nu va simți prea tare acest surplus de pasageri. Bhairavii au refuzat cu mândrie o ofertă de acest gen, preferând să meargă pe jos în urma elefanților. Acești „asceți" au probabil pielea dură și impenetrabilă pentru spini. Printre tufișuri, zău că par niște oameni preistorici străbătând pământuri virgine.

În timp ce ridicăm corturile, un grup de maimuțe vin în grabă și ne examinează. Copacii sunt plini de ele; nu manifestă nicio teamă. Insist să se vegheze cu mare băgare de seamă asupra proviziilor, căci maimuțele sunt hoți înnăscuți. Le arăt niște portocale și așez o duzină la rădăcinile tot atâtor copaci. Vor veni oare să le ia? Mă tem acum că am fost imprudentă; sunt poate vreo cincizeci, nu se vor bate oare între ele pentru câștigarea celor douăsprezece portocale?

În picioare în mijlocul poienii, le privesc; ele privesc portocalele. Cu rapiditate, cât ai clipi din ochi, maimuțele au alunecat de-a lungul trunchiurilor, au înhățat fructele și au urcat înapoi la locurile lor pe ramuri. Nu mănâncă, nu se ceartă... Pac, primesc o portocală în cap. Bine țintit... Pac! O portocală pe umăr. Se distrează sus în verdeață, eu fug spre cortul meu, în timp ce strengăroaicele mă lovesc în spinare. Nicio lovitură ratată.

Niște copii nu ar reuși mai bine... nu la fel de bine poate. E minunat! Râd, dar sunt lovită toată și meditez. Să vrei să faci bine aproapelui tău nu e simplu. Cum au interpretat aceste maimuțe bunele mele intenții? Foarte rău, evident. Au făcut probabil un raționament foarte complicat din moment ce s-au privat de portocale și au preferat să le folosească drept arme împotriva mea, căci maimuțele adoră portocalele. Deci... Ce știm noi despre ce se petrece în mintea „aproapelui" nostru pe care ni-l imaginăm lipsit de mentalitate?

Odihnă a doua zi.

Era plăcut să zăbovim în pădurile acestea cu aer călduț; în timpul verii aveau să devină arzătoare și nesănătoase din cauza malariei care domnește în ținut, dar în acest anotimp erau o adevărată încântare.

Ador nopțile petrecute în junglă la adăpostul cortului. Mai bine decât în cea mai rustică dintre locuințe, simți că te cufunzi în natură, că ești una cu lucrurile înconjurătoare. Ce deliciu să fii singur, ghemuit într-un pat de campanie strâmt, atingând peretele de pânză care freamătă în vânt, ascultând țipătul păsărilor nocturne, trecerea ușoară a unor ființe invizibile, foarte aproape de tine; într-o noapte, un șarpe se târâse încet prin iarba uscată de la picioarele patului meu de campanie, apoi se îndepărtase.

Trăiam acum parcă în visele mele de fetiță sălbatică. Dacă zeii s-ar fi îndurat, m-ar fi cufundat în marele somn în timpul uneia dintre aceste nopți în junglă. Deseori i-am implorat timid; prea timid, de vreme ce nu mi-au îndeplinit dorința.

Pelerinii tibetani păreau şi ei, ca şi mine, scăldaţi de un val de seninătate. Cei doi călugări psalmodiau, acompaniindu-se cu clopoţelul şi tamburina ritualice, din cărţile religioase aflate în bagajele lor; în acest timp, laicul învârtea o moară de *mani*[1] sau aduna lemn uscat pentru a face focul şi gătea merindele pe care i le dădea Passang.

În rest, toţi trei se lăsau în voia hotărârilor mele. Îi dusesem în ţinutul natal al lui Buddha, aveam să le plătesc transportul până la Buddha Gaya, le promisesem chiar şi nişte bănuţi în plus; ce şi-ar fi putut dori mai mult? Nu încetau să-i tot spună lui Passang că, odată întorşi la Lhasa, îmi vor aduce peste tot elogii.

Lucrurile stăteau cu totul altfel cu bhairavii: erau agitaţi, cercetau împrejurimile taberei. În cea de-a doua seară pe care am petrecut-o în poiana cu maimuţe, s-au certat violent şi cel mai în vârstă dintre ei chiar l-a ameninţat pe celălalt cu bara de fier pe care cei din secta lor, ducând o viaţă rătăcitoare, o poartă cu ei ca semn distinctiv.

Plimbările pe elefant au continuat; tânărul *babu*[2] care-mi fusese trimis nu cunoştea ţinutul, deşi scrisoarea sa de prezentare afirma contrariul. Mergeam dintr-o pădure în alta fără să zărim nici cea mai mică urmă de

1. Ceea ce străinii numesc, foarte impropriu, „mori de rugăciuni". Nu este vorba despre rugăciune. Formula *Aum mani padme hum!* înscrisă pe panglicile închise în cilindru se presupune că are o influenţă de ordin mai curând magic. Ea nu se adresează niciunui zeu.
2. *Babu* este numele pe care indienii îl folosesc pentru a desemna un om instruit care, în general, ocupă un loc în administraţia civilă fie în serviciul guvernului, fie într-o firmă privată.

ruine. Lângă Sagrava am văzut, între tufișuri, o groapă mare noroioasă pe care Lall mi-a indicat-o ca fiind locul unde se descoperise ceea ce el numea „o casă" Era, într-adevăr, foarte posibil ca acea depresiune să fi fost cauzată de săpături. Nu departe de acolo zăceau două coloane.

Aproape de locul unde ne-am oprit apoi erau multe fragmente de ruine împrăștiate prin pădure. Întunericul care domnea sub copaci nu prea permitea fotografierea acestora. Am venit cu ideea că am putea să transportăm o parte dintre bucățile cele mai bine conservate într-un spațiu unde ramurile mai puțin dese lăsau să pătrundă razele de soare, dar oamenii s-au revoltat. Nu se vor atinge de „pietre", asupra lor s-ar abate nenorociri dacă ar încerca să le miște din loc.

În acel moment, Lall mi-a arătat o statuie mutilată sprijinită de un copac și mi-a povestit că, înainte cu câțiva ani, niște țărani doriseră să o așeze în templul din satul lor. În acest scop, o urcaseră, cu mare dificultate, într-un car tras de boi. Nu numai că devenise de o greutate absolut anormală, dar se mai și mișca, „nevrând să se lase dusă", spuneau sătenii. Boii refuzau să înainteze și, până să ajungă în sat, căruța s-a împotmolit de trei ori într-un noroi apărut ca din senin, căci nu plouase de trei luni.

De îndată ce statuia a fost instalată în templu, tot felul de nenorociri s-au abătut asupra regiunii învecinate. Oameni și animale s-au îmbolnăvit, au luat foc două hambare și s-au făcut scrum toate grânele din ele, apoi o casă s-a prăbușit în timpul unui uragan...

Zeităţile au fost consultate şi au răspuns că trebuiau să i se aducă semne de respect statuii şi să fie dusă în locul de unde fusese luată.

Ţăranii au urmat sfatul, au decorat statuia cu ghirlande de flori, au ars tămâie în faţa ei şi au adus un car cu boi în faţa uşii templului pentru a o transporta înapoi. De data aceasta au putut să o ridice fără eforturi, statuia devenind subit uşoară ca o pană. De îndată ce a fost urcată în car, boii s-au pus în mişcare singuri şi, fără a fi ghidaţi, au mers fără nicio ezitare la locul de unde o luaseră împotriva voinţei sale[1].

Era greu să-i faci pe nişte oameni care cred asemenea legende să atingă acele pietre însufleţite. Am reuşit totuşi să-i fac să aranjeze câteva într-un loc luminat, convingându-i pe băştinaşi că acele fragmente de edificii budiste şi cu mine eram în relaţii amicale şi că, dacă acţionau la ordinul meu, nu li se va întâmpla nimic rău. Toate bucăţile de sculpturi care fuseseră deplasate au fost, de altfel, duse înapoi la locurile pe care le ocupaseră.

Am profitat de ocazie pentru a-i vorbi lui Lall despre „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă".

— Vorbărie goală, vorbărie goală, a repetat el.

Dar simţeam că el credea de fapt în existenţa acelui miracol. Ca de obicei, am recurs la Passang şi i-am cerut să încerce să-l facă pe Lall să se confeseze referitor la puţ.

A doua zi, Passang mă informa:

1. Aceste poveşti cu boi care duc oameni sau obiecte în locuri unde vor ei sunt destul de răspândite în India.

— Trebuie să fie ceva de văzut prin zonă ce nu vor să ne arate. Nici ei nu țin să vadă acel lucru; se tem de el. Lall crede în existența puțului, dar nu vrea să caute unde se află și vă va împiedica și pe dumneavoastră să o faceți. El crede că și bhairavii încearcă să-l descopere. Și mai e ceva. În povestea lui Buddha se spune că, atunci când Buddha a participat la concursul de tir cu arcul, săgeata pe care a tras-o el a străpuns toate țintele și a zburat departe, departe, foarte departe, apoi, înfigându-se în pământ, a făcut să țâșnească un râu. Râul este în această regiune și vă poate fi arătat, nu se va întâmpla nimic rău.

Am rămas buimacă. Kim, un erou dintr-un roman celebru de Rudyard Kipling, caută râul săgeții, iar eu, acum, o luam pe urmele sale; caracterul romanesc al acestei absurdități mă încânta. Totuși, nu uitam puțul care trebuia descoperit. Ce ar fi putut da naștere acestei legende?

Un incident neașteptat avea să-mi deturneze puțin atenția de la puțul misterios.

Continuam să ne plimbăm, tot în căutare de pietre sculptate, credeau băștinașii care mă însoțeau; dar, neavând nicio competență arheologică, m-am plictisit repede de contemplarea acestor rămășițe. Nu-mi inspirau decât reflecții filosofice asupra efemerității lucrurilor și, curând, m-am îndreptat spre o altă cercetare. Căutam să înțeleg influența pe care climatul ținutului în care mă aflam și peisajele pe care le vedeam puteau să o aibă asupra gândirii tânărului ce avea să devină Buddha.

În afară de o populaţie mai puţin densă şi de absenţa unei capitale de o anumită importanţă, îmi imaginam că aspectul regiunii nu se schimbase prea mult din timpul când Suddhodana, prinţul „bogat în orez", domnea la Kapilavasthu. Atunci, ca şi acum, păduri mai mult sau mai puţin întinse erau separate de spaţii defrişate cultivate în jurul unor mici şi rare cătune. Descrierile din poveştile despre tinereţea lui Buddha justifică această opinie.

Campam din nou sub manghieri; locul făcea parte din districtul Toliava sau era la graniţa acestuia. În fiecare zi plecam pe elefant pentru a străbate pădurile vecine şi mă întorceam în tabără în cursul serii.

Era în continuare vorba despre căutarea de ruine, de „pietre", cum spuneau băştinaşii. Dacă aş fi renunţat la acest pretext, ar fi trebuit să plec; şederea mea fără motiv ar fi părut bizară şi chiar suspectă.

Într-o zi, am fost informată că trei coloane – două culcate la pământ şi una în picioare pe jumătate îngropată în pământ – se găseau într-o pădure a cărei lizieră se zărea la orizont, la marginea unei mari câmpii necultivate. Descriind un semicerc de-a lungul acesteia, o zonă cu copaci, unindu-se cu pădurea, se întindea până în vecinătatea taberei mele.

Trecuseră deja primele ore ale dimineţii când am fost gata de plecare. Lall, care servea drept ghid, îşi manifestă intenţia de a scurta drumul luând-o direct peste câmp. Ideea sa îmi displăcu profund; soarele ardea pământul presărat cu pietricele albicioase, producând o reflexie orbitoare, şi căldura era toridă. Am propus să mergem prin pădurice, urmând curba de la marginea câmpiei.

Ce conta dacă mai lungeam traseul cu câțiva kilometri, unul în plus sau în minus nu îi deranja pe elefanți. Dar Lall se încăpățână ca un măgar; nu voia să trecem prin junglă. Nu m-am chinuit să mă contrazic cu el; de altfel, nici nu-mi displăcea ideea de a face o plimbare singură pe sub copaci. Am cerut deci ca elefanții să meargă să mă aștepte la capătul câmpiei, de unde să mă ia ca să ne continuăm drumul.

Plăcerea pe care o așteptam s-a dovedit curând mai mică decât crezusem că va fi. Traseul, care părea la prima vedere a fi o cărare, era blocat din loc în loc de hățișuri pe care trebuia să le ocolesc; era foarte cald chiar și la umbră și începeam să obosesc când, deodată, am ajuns într-un fel de poieniță și am simțit nevoia să mă așez. Am căutat cu privirea un loc convenabil și, în timp ce făceam asta, am zărit la rădăcina unui copac oase mari împrăștiate, evident ale unui bivol. Vreun bivol mort pe care șacalii l-au devorat, mi-am spus.

M-am așezat deci și m-am lăsat în voia meditațiilor mele preferate.

În cursul atâtor ani petrecuți în India, mintea mi se îmbogățise nu doar cu cunoștințe de ordin filosofic, ci și cu multe povești despre viața anahoreților din păduri. De mult timp luasem și obiceiul meditației intense, așa-numita *samadhi* a indienilor, în timpul căreia percepțiile senzoriale nu provoacă nicio reacție mentală, ceea ce face să se afirme, în mod impropriu, că, în această stare de concentrare a minții, nu vezi, nu auzi etc.[1].

1. De fapt, simțurile continuă să funcționeze, dar contactul lor cu obiectele respective (ochiul cu formele, culorile; urechea cu

Aceasta este o tehnică în care nu te prea poţi iniţia decât în Orient şi care nu trebuie confundată cu practicile religioase. Acest gen de „meditaţie" li se potriveşte perfect raţionaliştilor agnostici.

Liniştea şi singurătatea din pădure incitau la aceasta, aşa încât am cedat ispitei, iar rezultatul obişnuit s-a produs *aproape complet*.

Spun *aproape complet* căci, deşi în „mare parte" nu mai eram conştientă de ceea ce mă înconjura, urechile mele au perceput un zgomot şi acesta a declanşat o activitate corespunzătoare în creierul meu. Acest zgomot era al unor paşi înfundaţi, precauţi şi totuşi grei.

Prima tentaţie a fost să deschid ochii ca să văd despre ce era vorba, dar m-am dojenit în sinea mea. Pfui, să cedez acestei curiozităţi vulgare de care m-am lăsat distrasă din concentrarea mentală ar fi ruşinos!

Da, pfui! de o sută de ori; dar curiozitatea a fost mai puternică. Zgomotul încetase şi am întors foarte uşor capul în partea de unde venise.

Acolo, la mai puţin de doi metri de mine, un tigru mă privea printre tufişuri.

Primul gând care mi-a venit spontan a fost: „O, e ca în poveştile anahoreţilor, pe care tigrii îi vizitează în pădure".

În poveşti şi probabil şi în realitate, tigrii nu-i atacă pe sfinţii eremiţi. Îmi aduceam aminte de asta, dar în acelaşi timp mă întrebam dacă respectul pe care seniorii

---

sunetele etc.) nu sunt primite conştient de spirit şi acesta nu le asociază ideile. Asta nu înseamnă că aceste contacte şi efectele fizice pe care le determină nu sunt înregistrate şi înmagazinate în rezervele subconştientului..

tigri îl manifestă față de eremiți se va extinde și asupra mea. Roba mea era de aceeași culoare ca a lor, dar oare tigrii văd în culori?...

Și ce făceau anahoreții în poveşti? Nu se mișcau și îl priveau pe tigru cu prietenie. Câteodată îl binecuvântau punându-i mâna pe cap. Asta mi se părea cam prea mult. Nu mă îndoiam că unii au făcut-o, dar nu mă simțeam dispusă să-i imit. De altfel, pentru asta ar fi trebuit să mă ridic, să merg spre tigru, precum Buddha din legendă. Nu, cu siguranță, nu voi încerca să o fac.

Cu toate acestea, eram absolut hotărâtă să trec prin încercarea propusă nervilor mei. Nu voi dezonora haina asceților pe care aveam cutezanța să o port. Stăteam calmă, fără să încerc să fug, ceea ce rațiunea îmi spunea, de altfel, că n-ar fi făcut decât să-i dea acelei pisici mari poftă să sară pe obiectul mișcător, fie și doar pentru a se juca cu el, așa cum fac pisicuțele.

În timp ce eu făceam aceste raționamente în gând, tigrul și cu mine ne uitam fix unul la altul, la fel de imobili amândoi.

Tocmai spuneam că lungile sejururi în India îmi populaseră mintea cu idei foarte diferite de cele care circulă în Occident. Una dintre ele îmi apăru.

„Încearcă", mi-am spus, „să-ți reiei meditația și vezi dacă poți reuși, precum marii yoghini, să te sustragi impresiilor create de ceea ce te înconjoară și să te cufunzi în contemplație până acolo încât să uiți că tigrul e lângă tine".

Presupunerea mea orgolioasă a fost stimulată de dorința de a-i imita pe celebrii contemplativi, despre a căror

inflexibilă stăpânire de sine auzisem atâtea laude. Şi, în acelaşi timp, întrucât mi-e imposibil să dramatizez ceva, mă observam zeflemitoare. Aş reuşi oare?...

Am reuşit... *aproape complet*. După un timp care trebuie să fi fost destul de lung, am auzit acelaşi zgomot de paşi precauţi şi grei. Înaintau oare către mine?... Se îndepărtau?... S-au îndepărtat. De data aceasta nu mai deschisesem ochii.

Probabil că se scursese destul timp, căci Lall îşi pierduse răbdarea văzând că nu ajungeam; îngrijorându-se, s-a întors cu elefanţii în căutarea mea. Când am auzit vocea băştinaşilor, i-am strigat.

— Ce faceţi aici? m-a întrebat Lall, foarte mirat că mă vedea aşezată. Vă simţiţi rău?

— Am avut parte de compania unui tigru, am răspuns zâmbind.

Tigrii sunt numeroşi în această regiune, iar faptul că văzusem unul nu avea nimic extraordinar.

În timp ce mă ridicam, Lall privea în jurul poienitei; zări oasele de bivol.

— Acum câteva zile, îmi spuse el, un bivol care aparţinea unui ţăran din vecinătate a fost luat de un tigru. Animalul a adus aici bucăţi din prada sa. Eraţi aşezată în faţa vizuinei lui.

Evident, tigrul mă descoperise în faţa „sălii sale de mese" Nu cred că eram bine-venită.

Era prea târziu ca să mai mergem după coloane în ziua aceea; excursia a fost amânată pentru a doua zi.

Ajunsă în tabără, mi s-a spus că un *sadhu* îmbrăcat într-o frumoasă robă stacojie din țesătură fină venise să mă vadă. Își indicase destul de vag adresa: lângă Rāmghāt, spunea el, dar într-o regiune destul de nepopulată un yoghin sedentar este cu ușurință reperat. Mi-am promis să merg să vorbesc cu el.

Cât despre acei *sadhu* pe care îi aveam cu noi, bhairavii, ei ne părăsiseră fără să-și ia rămas-bun, dar nu eram supărată din cauza asta; după cearta lor violentă, nu mi se mai păreau niște tovarăși de drum plăcuți.

Un mesager a sosit în cursul serii. Era în fruntea a vreo douăzeci de culi care îmi aduceau provizii în dar și o scrisoare de la prefectul din Toliava. Acesta mă ruga să merg să-l vizitez, voia să-mi arate niște statuete găsite în timpul săpăturilor.

Am răspuns că voi merge.

Conducătorii de elefanți nu uitaseră să raporteze băștinașilor care se ocupau de tabără că văzusem un tigru în jungla de lângă noi și asta lăsa loc la comentarii, dar nu neapărat la frică. Erau vreo treizeci de oameni în jurul corturilor, iar prezența a cinci elefanți ar fi ținut tigrul departe.

La căderea întunericului, Passang și Lall s-au retras în corturile lor; am făcut și eu la fel. Câțiva nepalezi s-au întins printre bagaje, sub un acoperiș de pânză; majoritatea s-au culcat pur și simplu pe pământ pentru a dormi și, în curând, în tabără domnea o liniște profundă.

Pe la miezul nopții am fost trezită de un zgomot de voci: oameni care se interpelau pe un ton alarmat, alții

care alergau prin pădurice. Răgete puternice m-au făcut să înțeleg imediat cauza acestui vacarm: un tigru dădea târcoale taberei. Tigrul *meu*, probabil. Dorea oare să-mi întoarcă, politicos, vizita pe care i-o făcusem?...

Conducătorii de elefanți au dezlegat elefanții piponiți de câte un picior. Aceștia au trâmbițat în timp ce erau duși spre marginea păduricii. Îl auziseră pe inamic cum răgea, dar și tigrul i-a auzit pe ei și, probabil, a renunțat la vizita lui, dacă îi trecuse prin cap așa ceva. O oră mai târziu, răgetele sale se auziră din nou, dar de foarte departe.

Prefectul de Toliava aparținea aristocrației gurkha. Trăia în acest colț pierdut din Nepal ca un senior rustic. M-a primit cu mare amabilitate.

I se povestise deja aventura mea cu tigrul. Nu era foarte mirat. El vâna tigri în regiune, iar pieile întinse pe pereții salonului său demonstrau întâlnirile sale cu ei. Întâlniri mai puțin amicale decât a mea, spunea el râzând.

— Rar se întâmplă, afirma el, ca tigrul să atace omul. Privirea fixă a cuiva care rămâne imobil în fața lui ajunge, în general, pentru a-l face să se retragă. Doar tigrii care au omorât și au devorat deja un om sunt cu adevărat periculoși. De altfel, dumneavoastră sunteți un *sadhu*, conchise el. Și se înclină, atingându-mi încălțămintea cu vârful degetelor, pe care le duse apoi la cap, ceea ce este cea mai mare dovadă de respect conform obiceiului indian. Gestul înseamnă „pun praful de pe picioarele dumneavoastră pe capul meu", o formulă absolut orientală, deseori repetată verbal sau în scris.

Prefectul mi-a arătat câteva statuete frumoase găsite în timpul săpăturilor și diferite obiecte fabricate de bijutieri nepalezi.

Știind că eram interesată cu precădere de problemele religioase, convocase, de dragul meu, un *sadhu* și un eremit care locuiau în circumscripția lui.

Sadhu-ul avea fața mânjită cu șofran și semnul adoratorilor lui Vishnu pictat pe frunte. Era și erudit, și inteligent, dar se dovedea a fi îngrozitor de lăudăros. Îl privea de sus pe eremit, un băștinaș din Munții Himalaya, din etnia autohtonă, *mon*, numiți și lepcha în Sikkim și kirati de către vechii indieni. Acesta era de talie mică, cu o coamă de păr încâlcită ce-i ajungea până în ochii vioi care, câteodată, păreau că aruncă fulgere. Purta o mantie făcută dintr-o stofă țesută cu fire dintr-o anumită specie de mărăcine: o fabricație specifică regiunilor himalayene. Se autointitula sectant din vechea religie *bön*, asemănătoare în multe privințe cu taoismul. Ieșea rareori din pădurea unde se găsea coliba sa și declara că este inutil să străbați lumea, căci poți vedea universul întreg într-un grăunte de nisip.

După aceste discuții, prefectul m-a condus la templul local, care era dedicat lui Shiva.

Shiva este zeul „oficial" al Nepalului, protectorul său; el este reprezentat așezat, printre zăpezile de pe Muntele Kailas, în însemnele heraldice nepaleze.

Cultul shivait este religie de stat în Nepal; ea este propovăduită de cuceritorii țării: gurkha. Învinșii, newarii, al căror număr este considerabil mai mare decât cel al populației gurkha, aderă, cum am mai spus, la un budism compozit și degenerat.

Însă nu toți membrii populației gurkha sunt adepții cultului lui Shiva. Prefectul din Toliava mi-a mărturisit că el era *shakta*, adică o venera pe zeiță. Declarații asemănătoare îmi fuseseră deja făcute de înalți funcționari din Katmandu.

Templul din Toliava era o clădire înaltă fără niciun stil, care conținea numeroase apartamente separate de galerii. Sanctuarul se găsea într-o curte pavată cu dale și nu se distingea decât prin acoperișul ascuțit, de formă specială, care îl desemna drept *shivalaya* (sălaș al lui Shiva).

Prefectul a pus să fie deschisă ușa acestuia ca să văd interiorul. Nu era decât o celulă goală; un *lingam* de marmură neagră înalt de vreo 3 metri o umplea aproape în întregime, lăsând liber doar spațiul necesar pentru a efectua *pradakshina*, adică pentru a circula reverențios în jurul lui și, de asemenea, pentru a-i permite lui *poūdjari*, brahmanul oficiant, să celebreze ritualul *ārati* vesperal.

Era exact ora acestuia. Brahmanul a sosit, cu torsul gol, peste care era petrecut cordonul sacru, un cearșaf de bumbac alb acoperindu-l de la brâu până în tălpi. În fața *lingam*-ului, el a legănat ofrandele: apa, tămâia, florile și lampa cu mai multe flăcărui. Cochilia, clopoțeii și gongurile făcură zgomotul obișnuit, discordant și brutal de necesar.

Prefectul și suita sa rămăseseră imobili, cu palmele mâinilor împreunate în atitudinea respectuoasă a esteticului salut indian.

Din politețe, Passang și cu mine i-am imitat; nu era prima oară când aduceam omagiu Marelui Zeu: Shiva Mahadēva, personificare a cuplului inseparabil creație-distrugere.

Pe când ne retrăgeam, Passang mi-a șoptit în tibetană la ureche:

— E bizar totuși să adori un *potsen*[1].

— Aveți și voi Jigdje[2], în Tibet.

— Dar Jigdje are o *yum*[3] și un corp uman cu cap de taur. Noi nu-l adorăm, e o imagine care servește meditației.

— Și *lingam*-ul are o *yum*, dar cum Shiva nu este reprezentat printr-o formă de bărbat, soția sa nu este reprezentată printr-o formă de femeie.

— Aceste mari *lingam*-uri negre arată înspăimântător. Shiva este un zeu periculos.

— Este zeul asceților; Distrugătorul... Te vei căsători într-o bună zi, vei avea copii și aceștia, tineri sau bătrâni, vor muri inevitabil mai târziu[4].

— Nu-i vesel, a conchis tibetanul meu.

Discuția noastră, într-un colț al curții, a ocupat timpul în care prefectul și alte câteva persoane au ținut un mic sfat.

Rezultatul conversației lor a fost că mi s-a adus la cunoștință cum că un erudit *sannyāsin* din Hardwar care călătorea în regiune se oprise pentru câteva zile într-un

1. În tibetană, un falus.
2. Jigdje: „ înspăimântătorul" este o formă tibetană a lui Bhairava, care este, la rândul său, una dintre formele lui Shiva.
3. *Yum*, în tibetană, este termenul din limbajul respectuos care înseamnă „mamă". Sectele tantrice o reprezintă pe Jigdje ținând-o înlănțuită pe soția sa simbolică, „energia" sa. Tibetanii îi dau numele de *mamă*. Soțiile de lama tantrici sunt, de asemenea, numite *yum* din respect.
4. El s-a căsătorit, dar nu a trebuit să sufere pierderea copiilor săi pentru că nici nu a avut, el însuși murind tânăr.

apartament din templu. El m-ar primi cu drag dacă aș dori să vorbesc cu el.

Hardwar este o localitate situată acolo unde Gangele, ieșind din munți, întâlnește câmpia Indiei. Locul este considerat pământ sfânt și mulți *sadhu, sannyāsin*-i și yoghini de toate sectele și de toate caracterele și-au stabilit aici reședința. Faptul de a locui la Hardwar conferă o deosebită respectabilitate unui ascet.

Sannyāsin-ul se numea Sukkha Ananada și își dădea titlul de *paramahansa*, cel mai înalt grad în ordinul *sannyāsin*.

Mi s-a părut că era foarte dependent de *bhang*[1]. Starea de agitație în care se găsea arăta că tocmai fumase câteva pipe. Încă ținea una în mână și a mai fumat și altele în timpul conversației noastre. Mai mulți notabili din Toliava asistau la discuție și luau parte la ea.

Tuturor orientalilor le place să țină discursuri și să discute. Subiectele religioase și filosofice, care la noi nu interesează decât o parte infimă a populației, îi pasionează pe un mare număr dintre ei. Vizita noastră la Sukkha Ananda se prelungi mai multe ore și se înoptase de mult când ne-am hotărât, în sfârșit, să ne despărțim.

După ce mă lăsaseră în fața locuinței prefectului, conducătorii de elefanți duseseră elefanții în afara satului pentru a-i lăsa să se odihnească la umbră, să mănânce, să bea și să se scalde. Se gândeau că vor fi chemați când voi dori să mă întorc.

---

1 *Bhang* este denumirea indiană pentru hașiș, care se fabrică din cânepă indiană. În Orientul Apropiat, hașișul este consumat ca atare sau chiar se folosește pentru a se face un fel de dulceață. În India el este mai ales fumat. Este o substanță psihotropă, dar diferită de opiu.

Am cerut să nu fie anunțați. O plimbare sub clar de lună până la locul unde mă așteptau elefanții mi s-a părut că trebuie să fie agreabilă după ce șezusem în interior o mare parte din zi.

Prefectul ținu să mă însoțească cu suita sa. Un soldat care mergea în față ducea o pușcă, iar centura ce-i servea drept cartușieră era burdușită de proiectile. Alți doi soldați, înarmați cu săbii curbe numite *kukri*, ne încadrau și alți trei încheiau grupul. Șosetele oamenilor din „suită" erau găurite, iar hainele lor cam uzate și șifonate. Micul nostru cortegiu dorea cu toate acestea să aibă o aparență de demnitate. De fapt, era pompos de grotesc, ca multe lucruri din Orient... și din alte părți. Dar ceea ce nu întâlnești mereu în alte părți era faptul că o parte dintre acești oameni cu o înfățișare mizerabilă erau înzestrați cu o inteligență remarcabilă.

Deși era aproape miezul nopții când am ajuns în tabără, bucătarul meu nu se culcase și mă aștepta. Părea bulversat.

— Cel mai înalt dintre bhairavi s-a întors cu puțin timp în urmă, mi-a spus el. M-a trezit, era foarte agitat și voia să-i dau imediat provizii pentru drum fiindcă urma să plece numaidecât. Avea un aer foarte amenințător și când i-am spus să aștepte până mâine ca să vă ceară ce dorește m-a amenințat cu bara lui de fier. Mi-a fost frică. Știu că îi dădeați merinde, m-am gândit că puteam să-i dau și eu. Voia multe. L-am întrebat unde e tovarășul lui. Atunci a făcut o mutră încruntată, m-a privit de parcă urma să mă omoare și mi-a răspuns că celălalt plecase deja. Apoi, când și-a primit pachetul, l-a luat în spate și a plecat în fugă. Cred că a făcut ceva rău,

a încheiat bucătarul. Avea un aer de demon. Sītā Rām, cel care cară apă, l-a văzut şi era la fel de înspăimântat ca şi mine.

Ce însemna această fugă în noapte? Ce se întâmplase cu celălalt bhairavi?

— A fost ucis de cel care a fugit, spuse Passang. S-or fi certat probabil iarăşi ca atunci.

— Sau poate că, în timp ce erau în pădure noaptea, tigrul pe care l-am întâlnit eu l-a înhăţat.

— Sau poate că puţul l-a înghiţit, a murmurat Sītā-Rām cu glas scăzut.

Cei doi bhairavi căutau „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă"; mi-o spuseseră. De ce îl căutau era secretul lor. Un puţ care „înghite" oameni mi se părea şi mai miraculos decât un puţ în fundul căruia se găseşte o lampă. Nu voiam să părăsesc regiunea fără să fi văzut fenomenul acesta.

Passang mă informase că, printre cei care ne însoţeau, era un bărbat care văzuse acest puţ. Înţelegeam acum că bărbatul era probabil Sītā-Rām, brahmanul ce cără apă[1], cel care tocmai vorbise. Mi-am promis să-l chestionez a doua zi.

— Aceşti bhairavi sunt nişte exaltaţi, nişte nebuni, am spus pentru a încheia subiectul. Să nu ne mai batem capul cu ei.

Şi m-am dus să mă culc.

1. Problema castelor joacă un rol foarte important în distribuţia de apă. Un hindus nu trebuie să accepte apă de la oricine, dar cu toţii pot bea apă servită de un brahman. De aceea deseori sunt folosiţi brahmani drept purtători de apă..

— Passang, i-am spus a doua zi servitorului meu, trebuie să vedem acel puț faimos. Nu e vorba probabil decât de niște povești despre un puț oarecare, nu contează. Sītā-Rām trebuie să ne conducă acolo.

— Oare o să vrea? Îi va fi frică.

— Voi încerca să-l conving. Spune-i să vină, dar să nu spună nimănui că mă interesează puțul.

Câteva secunde mai târziu, Sītā-Rām era în cortul meu.

— Ce-i cu povestea asta a puțului în care este o lampă, Sītā-Rām? Spune-mi-o și mie, i-am cerut.

Probabil că se aștepta să fie întrebat, pentru că a răspuns fără să se opună deloc.

— Sunteți budistă, îmi spuse el, puțul este și el budist, ca și pietrele pe care le fotografiați, așa încât nu se va întâmpla nimic rău dacă vă spun ce este în puț.

Mi-a povestit atunci că demult, într-o perioadă pe care ignoranța sa în privința faptelor istorice nu-i permitea să o precizeze, niște temple budiste fuseseră distruse în regiunea în care ne aflam. Se întâmplase atunci ca o statuie a lui Buddha care se găsea pe un altar cu o lampă arzând în fața ei să reziste tuturor eforturilor care se făcuseră pentru a o sparge. Cât despre lampă, nu reușiseră nicicum să o stingă; deși fără ulei, ea continua să ardă și se deplasa singură pentru a se așeza la picioarele statuii lui Buddha, oriunde ar fi fost pusă aceasta. Scoși din minți de această minune, invadatorii aruncaseră statuia și lampa într-un puț.

— Puțul e foarte adânc, a continuat Sītā-Rām, și nu poți zări statuia, care s-a înfundat în pământ, dar lampa

continuă să strălucească de sub apă. Este un mister care nu trebuie pângărit. Dacă te apropii prea mult de marginea puțului, solul începe să se miște, îl atrage pe imprudent, îl aspiră și îl trage în puț. În sezonul ploios, puțul nu se vede, căci se găsește în albia unui râu și apele înalte îl acoperă. E greu să-l descoperi chiar și iarna, pentru că, în general, rareori albia râului devine complet uscată.

Mă informasem asupra legendei. Ce era mai dificil abia acum urma. Trebuia să-l conving pe Sītā-Rām să mă ducă la puț.

— Unde este situat puțul, Sītā-Rām?

Acesta făcu un semn vag.

— Nu poate fi foarte departe de aici întrucât ai spus ieri-seară că ar fi putut să-l înghită pe unul dintre bhairavi.

— Nu, nu e foarte departe.

— Trebuie să ne duci acolo pe mine și pe Passang, suntem amândoi budiști și puțul nu se va supăra.

— Nu, nu pot face asta.

— De ce? Tu ai văzut puțul și nu ți s-a întâmplat nimic rău. De ce ai mers la puț?

Mi-a fost greu să-i smulg mărturisirea lui Sītā-Rām. Fiul său, un copilaș, era bolnav: nici medicamentele, nici sacrificiile aduse zeilor nu reușeau să-l vindece. Micuțul urma să moară. Atunci, tatăl disperat a vrut să încerce să implore ajutorul altei zeități: misterioasa statuie scufundată în fața căreia o lampă ardea de secole. Tremurând de frică, mersese în pădure, ducând ghirlande de flori, pe care le aruncase în puț spunându-și rugăciunea, iar copilul s-a vindecat.

Această dovadă de bunăvoință pe care i-o dăduse zeitatea ce sălășluia în puț nu-i risipise totuși spaima pe care aceasta i-o producea. Pe care o producea, de altfel, tuturor celor care vorbeau despre ea, dar nu o văzuseră niciodată. Bietul om insista că el mersese acolo dintr-un motiv temeinic, acela de a-și salva fiul. Buddha care sălășluiește în puț se îndurase de el, dar să mă conducă acolo fără alt motiv decât acela de a-mi satisface curiozitatea era cu totul altceva. Buddha ar fi putut să se simtă ofensat și să-l pedepsească. Hotărât lucru, el nu putea să mă conducă.

— Sītā-Rām, ai cincizeci de rupii dacă văd lampa în puț.

Omul s-a albit, tremura, fața sa crispată exprima deschis lupta care se dădea în el.

Cincizeci de rupii, la vremea aceea, în această țară și pentru un om de condiția sa, erau o sumă considerabilă; puteai să mănânci pe săturate, după moda locală, timp de un an.

— Ar însemna să-mi risc viața, a murmurat el.

— O sută de rupii pentru tine, Sītā-Rām, dacă văd lampa și te asigur că niciun rău nu ți se va întâmpla nici ție, nici alor tăi.

Bietul om era învins.

— Promiteți-mi că nu veți spune nimănui, zise el. Va trebui să mergem pe jos, seara; nici Lall, nici ceilalți nu vor trebui să-și dea seama că plecați din tabără cu mine. Nu puteți merge la puț de aici, suntem prea departe. Într-una din zilele acestea, când vom fi mai aproape, vă voi avertiza.

Pe când pleca, mi-a spus, ca şi cum informaţia nu avea nicio legătură cu proiectul nostru

— Se spune că sunt multe „pietre" în junglele din Senamena.

Am înţeles această informaţie ca indicându-mi direcţia în care trebuia să mă îndrept.

A doua zi, în timp ce-mi făceam toaleta, am auzit un cântec îngânat cu voce joasă. Cineva se învârtea în jurul cortului meu psalmodiind cuvinte pe care nu le puteam desluşi. Am îndepărtat uşor perdelele şi, uitându-mă prin deschizătură, am văzut un bărbat care ţinea nişte beţigaşe de tămâie în mână şi umbla psalmodiind. Aş fi vrut să-l întreb ce face, dar nu eram suficient de îmbrăcată pentru a ieşi şi oricât de tare m-am grăbit să mă îmbrac, când am ieşit din cort, omul dispăruse. Am văzut doar că înfipsese în pământ mici mănunchiuri de beţişoare parfumate în diferite locuri în jurul cortului meu; fumul pe care-l răspândeau parfuma plăcut aerul.

Ce însemna această ceremonie ciudată? Era o dovadă de respect sau, dimpotrivă, un rit destinat să alunge demonii şi, în consecinţă, să mă alunge pe mine, considerată ca aparţinând unui neam malefic?

Cortul meu era instalat mai deoparte, nimeni nu-l remarcase pe curiosul personaj şi nu am putut deci afla care fuseseră intenţiile sale.

După-amiază am plecat în căutarea *sadhu*-ului îmbrăcat în veşmânt roşu şi l-am întâlnit, întrucât venea în tabără să mă întâlnească. Aparţinea unei secte vişnuiste care recunoştea Chaitanya drept o încarnare divină.

Doar două cuvinte, în treacăt, despre această sectă ai cărei adepți sunt numeroși în India.

Contrar doctrinelor panteiste care au întâietate printre intelectualii hinduși, adepții vișnuismului îl consideră pe Dumnezeu o personalitate. Ei cred că Dumnezeu, căruia îi dau numele Vishnu, se manifestă pe pământ prin avataruri, adică prin încarnări sub formă umană. Cele două mari avataruri ale lui Vishnu sunt Krishna și Rāma Chandra. Aceștia ar fi trăit în vremuri extrem de îndepărtate, astfel încât unii dintre credincioșii lor se îndoiesc că ar fi avut o existență istorică.

Pentru a-și stisface dorința de a avea mai aproape de ei un obiect de adorație, ei au divinizat, conferindu-i rang de avatar, un bengalez numit Nimai, născut în 1486 la Nadia, un oraș situat la aproximativ 100 de kilometri nord de Calcutta. Numele *Chaitanya* i-a fost dat cînd a devenit *sannyāsin*.

Biografia sa, așa cum au scris-o discipolii săi, ne arată, dincolo de mulțimea de miracole cu care au împodobit-o aceștia, un om capricios, bolnav, suferind de sincope frecvente, poate crize de epilepsie. Cu bună știință sau în cursul uneia dintre crizele pe care le suferea, s-a înecat în mare pe când făcea o baie.

Declarația următoare care mi-a fost făcută de un indian cultivat, înalt funcționar, va confirma ceea ce tocmai am spus despre divinizarea lui Chaitanya.

„Dumnezeu este departe de noi", mi-a spus el, „Rāma și, mai ales, amabilul și blajinul Krishna sunt mai aproape. Cât despre Chaitanya, niciun semn de întrebare nu se poate ridica referitor la existența sa în realitate. El a trăit,

ştim unde şi cum. El este Dumnezeu Atotputernic, dar, în acelaşi timp, un om ca şi noi. Setea noastră de dragoste de Dumnezeu se poate deci alina iubindu-l pe el".

Nu este aici locul să descriu particularităţile cu adevărat curioase ale acestei secte vişnuiste.

La fel ca în cazul tuturor celorlalte discuţii pe care le-am avut în Nepal pe subiecte religioase sau filosofice, voi omite să prezint teoriile pe care mi le-a expus *sadhu* Vaishnava, care purta o atât de frumoasă robă stacojie. Aceste subiecte trebuie tratate separat, şi nu printre relatări de călătorii.

Am mai zăbovit câteva zile în acelaşi loc. Prefectul mi-a întors vizita şi, pentru edificarea celor care ne înconjurau, Passang şi cu mine, asistaţi de pelerinii tibetani, am celebrat un cult în stil budist.

Am pus să se anunţe în satele din jur că se va împărţi orez gratuit săracilor. Au venit mulţi oameni. Cei care s-au prezentat nu erau probabil toţi foarte săraci, dar e îndoielnic şi că ar fi fost bogaţi.

Servitorilor angajaţi ai taberei li s-a servit o masă ca într-o zi de sărbătoare; fiecare elefant a primit douăzeci de plăcinte groase[1] şi un coş de fructe şi, în sfârşit, s-au împrăştiat în pădurile vecine seminţe pentru păsări, pentru furnici, pentru oricine din regnul animal care ar fi vrut să se înfrupte din ele.

1. Aceste plăcinte sunt pâine coaptă, după obiceiul indigen, pe o piatră plată aşezată pe jar.

Călugării tibetani au adăugat acestor daruri practice recitări de texte sacre, presupuse a aduce sănătate și prosperitate tuturor ființelor. Au făcut să răsune clopoțeii și tamburinele, tovarășul lor laic a suflat într-o cochilie și toată lumea a părut încântată.

Lall m-a informat că, după informațiile pe care le primise, în pădurile din Senamena se găseau ruine. M-am gândit imediat că Sītā-Rām menționase Senamena și aceste ruine părând să-mi arate indirect direcția de urmat pentru a mă apropia de puț. I-am răspuns lui Lall că voi merge la Senamena să văd ruinele.

Am pornit din nou la drum. Corturile și bagajele erau mereu expediate foarte de dimineață, pentru ca la sosirea în tabără să-mi găsesc baia, masa și patul pregătite. În general, nu păstram cu mine decât doi elefanți: unul pe care urcam împreună cu Passang și altul care îi transporta pe Lall și cei doi subordonați ai săi.

Drumul prin pădurile dese a fost cel mai frumos dintre toate cele pe care le făcusem până atunci în Terai. Pierdută în admirație, nu simțeam orele trecând. Lall adormise, cred, ca și cei doi tovarăși ai săi. În acest timp, conducătorii de elefanți au greșit drumul și s-a lăsat noaptea în timp ce noi rătăceam prin junglă fără să fi ajuns la tabără și fără să știm în ce parte ar fi trebuit să o căutăm.

Sub un cer înstelat, am continuat să mergem la întâmplare, trecând din păduri în orezării și câmpuri, apoi intrând din nou în pădure.

Conducătorii de elefanţi acceptau situaţia la fel de calmi ca şi elefanţii lor. Lall, trezit, dar complet dezorientat, renunţase să mai dea ordine şi nu scotea niciun cuvânt. Passang făcea la fel, iar eu, legănată uşurel în *howdah*[1], mă delectam cu acest marş nocturn pe care imaginaţia şi-l putea reprezenta ca fără ţel şi fără sfârşit.

Nişte şacali lătrară ascuţit chiar la picioarele elefanţilor, iar în depărtare se auzi vag răgetul unui tigru. Elefanţii făcură un singur pas mai rapid, unul singur, după care îşi reluară mersul flegmatic.

Am descoperit tabăra cam pe la miezul nopţii; era pe teritoriul Bunkatwa.

Din această tabără îmi propuneam, cum mai făcusem când stătusem în alte părţi, să explorez în fiecare zi o porţiune diferită a pădurilor învecinate în care se semnala existenţa unor ruine.

Am descoperit într-adevăr vestigii de ziduri. Din ce perioadă datau oare? Nu eram calificată să emit o opinie valabilă în această privinţă. Continuam să privesc ţinutul, să mă impregnez de atmosfera sa.

Erau deja cinci zile de când campam în acel loc când Passang a venit şi mi-a dat vestea cea mare: „Mâine vom merge să vedem puţul".

Sītā-Rām nu încetase probabil să se gândească la cele o sută de rupii pe care i le promisesem – o avere! – şi găsise mijlocul de a le câştiga.

1. *Howdah*: banchetele servind drept scaune aşezate pe spatele elefanţilor sau mai degrabă un fel de cutie, care poate fi bogat împodobită şi prevăzută cu un acoperiş, în care călătorii se aşază pe pernuţe. Eu călătoream într-un *howdah* de tip cutie.

Era imposibil să merg pe jos până la puț, distanța era prea mare. Aș fi fost obligată să plec din tabără în cursul dimineții sau în mijlocul zilei și Lall s-ar fi mirat de absența mea prelungită. Mica noastră expediție trebuia făcută la sfârșitul după-amiezii, atunci când Lall și ceilalți puteau crede că mă retrăsesem în cortul meu, cum de altfel mi se întâmpla deseori.

Sītā-Rām reușise să se asigure de ajutorul unuia dintre conducătorii de elefanți. După ce mă voi fi întors din excursie, acesta își va duce elefantul destul de departe de tabără, prefăcându-se că pleacă într-un sat vecin să-și petreacă seara. Passang, Sītā-Rām și cu mine ne vom întâlni cu el și, având un mijloc de locomoție, vom ajunge la puț cât de repede posibil.

Expunându-i acest plan lui Passang, Sītā-Rām avusese grijă să-l informeze că și conducătorul de elefanți ar fi vrut să fie recompensat pentru serviciul pe care ni-l făcea și că, pe de altă parte, el, Sītā-Rām, spera să nu fie obligat să împartă recompensa lui cu acesta.

I-am promis că îi voi da zece rupii la întoarcerea în tabără și alte zece când voi părăsi Nepalul cu condiția ca acel conducător de elefanți să fi păstrat secretul și ca nimeni să nu fi aflat unde fusesem.

Mă entuziasmase legenda lămpii care ardea în fundul puțului; mi se părea nu doar frumoasă, ci și emoționantă. Chiar dacă nu era decât pură poveste, fără niciun fundament în realitate, puteai să-i atribui un sens simbolic. Gândind astfel, mă consolam dinainte că nu voi vedea nicio lampă și că am cheltuit inutil o sută

douăzeci de rupii. Inutil?... Poate nu chiar, din moment ce misterul acestei escapade secrete era amuzant.

Iată-ne plecaţi; conducătorul îşi grăbeşte elefantul, ai cărui paşi mari şi precipitaţi ne scutură îngrozitor. Nu e prea plăcut să călătoreşti pe un elefant sau pe o cămilă care merg la trap. Ne adâncim în pădure, jocul tufişurilor călcate în picioare şi al copăceilor smulşi reîncepe; înaintăm acum mai lent, traversăm un râuleţ. Cum se numeşte? Sītā-Rām spune că Buraha. Am observat un moment de ezitare înainte de a-mi răspunde şi bănuiesc că a minţit. Probabil nu vrea ca eu să pot să situez prea exact locul în care mergem şi să-l indic şi altora.

Sītā-Rām ne invită să coborâm. Uşor de spus, dar cum? Elefantul nu se va aşeza în aceste desişuri. Sau poate ar face-o dacă ar vrea, dar conducătorul său, din motive probabil rezonabile, nu-i comandă să facă asta. Sītā-Rām a apucat un capăt de funie care atârnă din *howdah* şi s-a lăsat să alunece. Dar eu?... Omul spune că elefantul mă va ajuta dacă accept să-mi scot pantofii. Nu trebuie decât să pun un picior pe trompa lui, pe care o va îndoi ca o scară, conducătorul de pe elefant mă va ţine cu ajutorul eşarfei mele, iar Sītā-Rām mă va primi pe pământ. Neobişnuită manevră. Ştiu bine că indienii urcă punând un picior pe trompa îndoită a elefantului, care îi ridică în timp ce ei se ţin de urechea lui, dar este o gimnastică pe care n-am practicat-o niciodată până în ziua aceea. Elefantul va face probabil tot ce poate; de când călătorim împreună, i-am dat zilnic bunătăţi, ca şi tovarăşilor lui, toţi întind trompa spre mine de cum mă văd şi nu nutresc, cu siguranţă, decât sentimente bune faţă de mine, dar eu mă îndoiesc de agilitatea mea.

În sfârșit, manevra reușește. Oricât de rapidă a fost trecerea capului meu pe lângă ochiul marelui animal, mi s-a părut că observ o lucire de maliţiozitate. Mă înșelam probabil, dar, cine știe, poate elefantul se distra pe seama mea; aceste animale placide ascund un fond enigmatic de umor.

Elefantul a fost lăsat în paza conducătorului său, iar noi ne adâncirăm în pădure urmând pistele croite de fiarele sălbatice; ajunserăm astfel la un râu îngust, aproape secat, un afluent, am presupus eu, al celui pe care îl traversaserăm. Speram să nu mai dureze mult până ajungem, pentru că se apropia noaptea și deja era aproape întuneric sub copaci.

Sītā-Rām rupsese câteva ramuri și mi-a întins una pentru a-mi servi drept baston.

— Trebuie să mergem prin râu, mi-a spus el și a și intrat în apă, luându-mi-o înainte.

Îmi displăcea profund să merg cu picioarele goale prin apa aceea neagră pe fundul căreia trebuie să fi fost crengi rupte, noroi și poate și insecte veninoase. Am preferat să-mi ud pantofii de pânză pe care îi reîncălțasem după ce coborâsem de pe elefant.

Apa abia îmi ajungea până la glezne; sub ea, terenul era vâscos; mergeam încet, sondând în fața mea cu ramura de copac, iar noroiul devenea din ce în ce mai gros pe măsură ce înaintam. Deodată, Sītā-Rām întinse brațele pentru a mă opri și înfipse în fața mea, ca o barieră, crengile pe care le adusese.

— Nu mergeți mai departe, îmi spuse el, sprijiniți-vă pe crengi și priviți în râu.

Am ascultat. Sub apă se distingea gura largă a unei gropi, a unui puţ, cum îi spuneau băştinaşii. Acel orificiu încercuia o pată şi mai neagră în apa neagră a râului şi, spre mijlocul acestei pete negre, la o adâncime foarte mare, o flacără mică strălucea...

— *Kyab su chiwo*[1] ! a exclamat Passang, clătinându-se.

Sîtă-Rām îl apucă de braţ.

— Atenţie ! îi spuse el, ţineţi-vă bine !

Mica flacără strălucea, nu visam, Passang o văzuse, aşa cum o văzusem şi eu. Ce substanţă putea produce acest efect la aşa o adâncime sub apă ?... Însă o senzaţie stranie mă smulse din gândurile mele ; înaintam fără să merg, mă găseam acum mai aproape de un copac aplecat spre râu decât remarcasem în momentul în care mă oprisem.

— Înapoi !... Nu mai înaintaţi !... strigă Sîtă-Rām.

A trebuit să fac un efort ca să-mi smulg picioarele din noroiul în care se afundaseră. După ce m-am retras câţiva paşi, m-am întors. Mi s-a părut că crengile pe care Sîtă-Rām le înfipsese ca o balustradă nu mai erau în acelaşi loc. Fără ca eu să fi observat, Sîtă-Rām prinsese acolo o ghirlandă de gălbenele al căror galben viu sclipea în semiîntuneric. Deodată, ele s-au legănat şi, fără a se răsturna, s-au prăbuşit drept în puţ. Un murmur abia perceptibil a însoţit căderea lor şi o lucire a apărut pe apă. Passang şi cu mine am rămas împietriţi...

Întunericul cuprindea jungla, învăluindu-ne insidios, câteva strigăte de animale nocturne străpunseră liniştea, iar elefantul trâmbiţă.

1. „Mă refugiez." Expresie tibetană de mirare amestecată cu teamă şi dorinţă de protecţie.

— Să plecăm repede, a comandat Sītā-Rām.

Elefantul se legăna cu nerăbdare și trâmbița încă o dată. Ce avea oare?...

— Să ne grăbim, spuse conducătorul, care părea la fel de nerăbdător ca și elefantul său. Lăsați-vă în voia lui, îmi spuse el. Nag e foarte blând. Urc eu și vă ajut. Cocoțat la locul său, pe grumazul elefantului, îmi aruncă o funie pe care am apucat-o mecanic.

— Țineți-vă bine! mi-a strigat el.

Ce trebuia să fac? Nu am avut timp să pun întrebarea. Omul a pronunțat un cuvânt și Nag, încolăcindu-și trompa în jurul meu, m-a ridicat în timp ce eu mă țineam de funie și m-a predat delicat conducătorului său, care m-a ajutat să mă așez în *howdah*. Sītā-Rām și Passang deja erau sus, cățărându-se cu ajutorul unei frânghii.

Și la drum, fără a mai pierde vreo clipă!

Conducătorul elefantului credea că animalul său simțise un tigru în apropiere; ceea ce era foarte posibil, deși acesta nu-și manifestase prezența prin niciun semn.

Am pus piciorul pe pământ la mică distanță de cortul meu; de data aceasta, Nag se așeză pentru a ne lăsa să coborâm. Toată lumea dormea în tabără și, ca să nu trezească pe nimeni, Passang s-a culcat în spațiul din jurul cortului meu, sub acoperișul său exterior.

Văzusem „puțul în fundul căruia strălucește o lampă". Nu mi-am explicat niciodată ce anume produce acest fenomen, dar am înțeles foarte bine că în vecinătatea puțului sunt terenuri mișcătoare și că nu e nimic „miraculos" dacă ești „înghițit" de puț.

Munţii Himalaya, unde am trăit mult timp, oferă numeroase fenomene aparent miraculoase. Ei sunt, prin excelenţă, un pământ al farmecelor şi al minunilor. Poate că într-o zi voi povesti câte ceva despre asta.

Particularitatea lanţului himalayan este aceea că, în cea mai mare parte a sa, el ţâşneşte deodată din câmpie precum un şir de metereze înălţate voit, pentru apărarea pământurilor nordice împotriva intruziunii Indiei. Ne vom sfârşi excursia în ţara lui Buddha mergând către aceste metereze.

Lall a propus să înaintăm până la Buthwal, un orăşel unde există o mică garnizoană, chiar la poalele munţilor. Mergem într-acolo traversând jungle minunate. La Buthwal este zi de târg; de-a lungul drumului care îl traversează, negustorii au întins pe jos coşuri de orez, legume, fructe, câteva bucăţi de pânză de bumbac şi toate articolele disparate pe care le găseşti în bazarurile orientale.

Nu mă mai interesează nimic; ştiu că se apropie momentul plecării, că Munţii Himalaya sunt în faţa mea şi că îi voi părăsi. Îi voi mai revedea vreodată?... Mă întreb, dar nu pot să scrutez viitorul şi să aflu dacă mă vor primi din nou, în ascunzişurile lor, pentru mult, mult timp.

În timp ce campăm lângă Buthwal, fac singură câteva plimbări, urcând primele pante ale munţilor sacri. Ar fi momentul, ar spune un hindus, să-mi pun o dorinţă şi să le-o adresez zeilor ce-şi au sălaşul în Himalaya.

Zeii Munților Himalaya?... De ce să ți-i imaginezi diferiți de munții înșiși?... Deși gestul meu pueril mă face să zâmbesc, îngenunchez, sărut pământul muntelui și îmi pun dorința: „Chemați-mă înapoi; fie să pot reveni la voi!".

Dorința mi-a fost ascultată. De atunci, Munții Himalaya m-au chemat înapoi de mai multe ori.

Următoarea noastră tabără este în vecinătatea unui râu, un afluent al lui Rapti, mi s-a spus. Așa o fi? Nu răspund de asta. Albia sa, foarte lată, este aproape în întregime uscată, iar băștinașii au construit aici adăposturi temporare.

E destulă animație pe maluri, dar acel tip de animație orientală, al cărei scop și, mai ales, al cărei rezultat nu le poți distinge.

Se spune că acest râu ar fi țâșnit din pământ acolo unde săgeata trasă de Buddha, pe atunci un simplu tânăr participant la un concurs de tir cu arcul, a atins solul.

Râul, în locul unde îl văd eu, este destul de departe de Kapilavasthu; izvorul său, situat mai în nord, către munți, este și mai îndepărtat.

Cum poate fi indicată drept locul în care săgeata s-a înfipt în pământ și a făcut să țâșnească apa albia unui râu lat de cel puțin două sute de metri?

Un individ îmbrăcat ca un *babu*[1], căruia îi prezint obiecțiile mele, îmi răspunde

1. Vezi n. 2, p. 170.

— Săgeata a lovit probabil locul unde acest râu își are izvorul, drept urmare apa sa este într-adevăr aceea pe care săgeata a făcut-o să țâșnească.

Bun, miracolul devenea din ce în ce mai neobișnuit; săgeata miraculoasă străbătuse pesemne mai mulți munți înainte să ajungă acolo unde a țâșnit izvorul.

Dar este pueril să discuți legendele. Trebuie să putem să le savurăm farmecul și să nu le pretindem nicio verosimilitate. Ele fac parte din altă lume decât cea în care ne mișcăm noi prozaic; aparțin domeniului visului și, dacă nu le brutalizăm, sunt gata să ne dea voie să pătrundem pe acest tărâm.

Dar, în timp ce mă abandonam impresiilor poetice, lângă mine, cei trei pelerini tibetani se îngrijorau. Vederea munților care se ridicau atât de aproape de noi le tulburase pacea spirituală. Știau că mergând spre nord, peste acești munți, se ajungea la frontiera cu Tibetul.

Iar ei tocmai din Tibet veneau și nu doreau să se întoarcă acolo până nu-și vor fi terminat pelerinajul la Gyakar Dordji Dĕng.

Unde îi dusesem și unde voiam să-i duc? Îi mărturisiră angoasa lor lui Passang, care se grăbi să-i liniștească.

— „Preacucernica doamnă", le spuse el, merge la Varanasi[1]. Ea vine din Tibet și nu se va întoarce acolo curând. Fiți deci liniștiți; de îndată ce vom ajunge la o linie de cale ferată, vă va urca într-un tren care vă va duce la Gyakar Dordji Dĕng.

1. Unul dintre numele pe care indienii îl dau orașului numit de străini Benares și pe care tibetanii l-au adoptat. Un alt nume pentru Benares este Kaci.

Această asigurare le-a readus pacea celor trei nativi din „Țara Zăpezilor" și aceștia se resemnară din nou să-mi urmeze pasiv mișcările și să se lase bine hrăniți.

În timp ce, sub efectul răspunsului dat de Passang, spiritul celor trei pelerini gusta o plăcută liniște, raportul pe care acesta mi l-a făcut referitor la răspunsul său mi-a trezit, în schimb, melancolia. „Preacucernica doamnă", cum mă numeau ei pompos, mergea într-adevăr la Varanasi și iubea orașul sacru al Indiei; i-ar fi plăcut să se așeze pe malul Gangelui, urmărind forfota credincioșilor, ascultând, la căderea nopții, dezlănțuirea cochiliilor, clopotelor și talgerelor acompaniind în numeroasele temple înșirate pe mal celebrarea cultului vesperal.

Tânără fiind, ea cunoscuse Benaresul (Varanasi) și, de atunci, stătuse de multe ori acolo; dar, între timp, intrase în țara enigmatică a marilor solitudini tibetane și, atunci când Passang le-a spus pelerinilor: „Nu se va întoarce curând acolo", ea se întreba, încă o dată, dacă se va mai întoarce vreodată.

Călătoria mea se încheiase, a doua zi intram într-o gară mică de unde trenul urma să mă ducă în India.

Aș fi putut, dacă mă grăbeam, să ajung cu o zi mai devreme, dar îmi plăcea să mai zăbovesc. Corturile fură deci ridicate, pentru ultima oară, lângă un mic cătun la frontiera Nepalului.

Foarte modestă această ultimă tabără: doar două corturi. Renunțasem la elefanți și la numerosul personal care mă însoțise. Rămâneau doar bucătarul și *sweeper*-ul care erau în slujba mea de când sosisem în Nepal. Amândoi erau indieni, fără nicio legătură de suflet cu

Nepalul. Bucătarul dorea să rămână în serviciul meu, cât despre Krishna, *sweeper*-ul paria, el urma să plece, așa cum plănuisem pentru el, spre noul și onorabilul său destin de credincios al islamului. Evident, Passang, tibetanul, rămânea cu mine.

Cei trei, neavând nimic de făcut, își petreceau după-amiaza așezați în fața bagajelor noastre stivuite pe care țăranii urmau să le transporte a doua zi la gară, iar eu mă așezasem, de asemenea, în fața cortului meu, recapitulând în minte diversele incidente ale călătoriei mele.

Se însera când, deodată, în liniștea profundă care domnea asupra câmpiei, am auzit țipetele repetate „Rām! Rām!" cu care hindușii își conduc morții către rug.

Ca ultim adio și ultimă amintire, Nepalul îmi oferea un spectacol funerar.

Am stat un moment, apoi l-am chemat pe Passang.

— Vino să vezi, i-am spus.

Și ne-am îndreptat amândoi spre un pâlc de copaci după care dispăruse grupul.

În apropiere, rugul era ridicat pe o bucată de teren necultivat.

Am stat mai deoparte pentru a observa ceremonia. A fost scurtă. Un om – un brahman, îmi imaginez – a recitat câteva fraze, iar un altul a dat foc grămezii de lemne.

Atunci, asistenții s-au așezat și nu am mai văzut nimic altceva decât o grămadă de lemn în flăcări; dar, încet-încet, cum buturugile care înconjurau cadavrul se consumau, am distins corpul înnegrit care se chircea, întinzându-și membrele și apoi strângându-le, ca și cum

ar fi gesticulat în jar... O detonare scurtă, craniul a explodat, creierul se scurgea lăptos... Briza aducea către noi mirosul respingător de carne arsă.

— Să mergem, i-am spus lui Passang.

Și el, și eu văzuserăm multe incinerări, aceasta neoferind nimic nou pentru noi.

M-am întors și m-am așezat în fața cortului, așteptându-mi masa.

Roșeața rugului răspândea o lucire sinistră pe câmpul din jur... Corul șacalilor schelălăind își intona serenada cotidiană.

Aceasta era India.

O frontieră politică este ceva absolut arbitrar care nu afectează cu nimic aspectul fizic al unei țări și nu modifică prea mult caracterul locuitorilor săi.

Acest colț din Teraiul nepalez făcea parte din India și, pentru că invadatorii gurkha introduseseră zeii lor și legile lor, Nepalul se încorporase și el Indiei.

Independența sa, gelos păstrată, în ciuda acestei similitudini, va rezista oare presiunii pe care o va exercita aproape inevitabil un guvern indian eliberat de restricțiile pe care tutela străină le putea impune ambițiilor sale? Iată ce mă întrebam la începutul acestei cărți. Mă întreb și acum evocând amintirea ultimei mele seri în Nepal.

A doua zi dimineața, o săteancă a venit să-mi aducă lapte și am întrebat-o despre omul pe care-l văzusem incinerat în ajun.

— Ce vârstă avea?

— Tânăr; 22 de ani.

— Cine era femeia care însoţea corpul neînsufleţit? Soţia sa?

— Nu, mama sa. Soţia sa a murit şi ea acum şase luni. Este o mare nenorocire pentru părinţi, căci nu aveau decât acest singur fiu, iar acum au rămas şi fără fiu, şi fără noră care să muncească împreună cu ei.

M-am hazardat să pun întrebarea:

— Dacă soţia mortului ar fi trăit, ar fi fost arsă cu el?... Asta e interzis acum, nu-i aşa?...

Ţăranca zâmbi vag.

— Interzis... da, spuse ea, e interzis. Dar dacă femeia are părinţi devotaţi, ei o pot ajuta.

Şi fără să mai aştepte, nedorind probabil să continue conversaţia pe această temă, ţăranca a luat banii pentru lapte, pe care îi pusesem pe masă, şi a plecat.

Am rămas un moment încremenită, dar nu mult timp. Cunoşteam India. Sora unuia dintre prietenii mei, un avocat, neputând să se întindă pe rugul soţului său, devansase incinerarea, vărsându-şi un bidon de petrol pe ea şi dându-şi foc la haine.

Într-un sat, se spunea că o femeie fusese condusă de bunăvoie la rug de părinţii „devotaţi". Justiţia engleză, neadmiţând acest gen de „devotament", a intervenit împotriva familiei victimei.

Aceasta este India teribilă, India sinistră care deseori ne ascunde cealaltă Indie: India cu gânduri secrete care se mişcă în regiuni necunoscute Occidentului.

Nu doresc ca ultimele pagini ale acestei cărţi să fie luminate de lucirea lugubră a unui rug. Să strălucească

în ele mai curând lumina liniștită a spiritualității hinduse.

Iată un alt fapt: nu sunt nici doi ani de când generalul comandant al armatei nepaleze, membru al familiei domnitoare, a demisionat din postul său.

Într-o zi, și-a scos acoperământul capului ornat cu pietre prețioase, însemn al funcțiilor sale, și l-a pus pe capul nepotului său, desemnându-l succesorul său. Apoi, îmbrăcat într-un simplu veșmânt de bumbac, purtând pe cap un *pogheri*[1] de muselină obișnuită, a plecat să ducă o viață de ascet, departe de lume.

Influențele occidentale au subminat întru câtva riturile sinistre ale Indiei; acum, când indienii sunt liberi, fie să nu dezrădăcineze singuri idealul milenar al supremației valorilor spirituale care există încă printre ei!

1. Turban indian.

www.polirom.ro

Redactor: Giuliano Sfichi
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: martie 2014. Apărut: 2014
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

"IN INIMA MUNTILOR HI"
"MALAYA"
9789734641963
"25.96 LEI/BUC"
2

HEXAGON

Alexandra David-Néel, jurnalistă, scriitoare şi exploratoare, a fost prima femeie din Europa care a pătruns în Lhasa, capitala Tibetului. Personalitate complexă, cu un destin neobişnuit, s-a convertit la budism şi şi-a consacrat viaţa călătoriei şi studierii culturilor orientale. *În inima Munţilor Himalaya* relatează pelerinajul temerar al autoarei în locurile unde a trăit Buddha, într-o perioadă când Nepalul era interzis străinilor. Modul de viaţă şi tradiţiile nepaleze, îmbinarea insolită dintre hinduism şi budism, monumentele religioase, mitologia şi istoria acestei ţări prilejuiesc pagini pline de culoare, în care, pe lângă frumuseţea lanţului himalayan, cititorul descoperă o civilizaţie deopotrivă crudă şi mistică ce sfidează criteriile de analiză ale gândirii occidentale.

EDITURA POLIROM
ISBN 978-973-46-4196-3
9 789734 641963
www.polirom.ro

Foto copertă: © Kodym/Dreamstime.com